

858

Մ. Ի. ԿԱԼԻՆԻՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՅԻ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

004
4-15

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՎՈՒԹՅՈՒՆ
ՑԵՐԵԿԱՆ ● 1989

03 JUN 2005

004
4-15 *leg* Մ. Ի. ԿԱԼԻՆԻՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՅԻ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

005
02

Ինտելիգենցիայի հարցը մեզանում դարձել է հրատապ, կամ, ինչպես ասում են, ահտուալ հարց: Այս հարցի կարե-
վորության մասին վկայում է արդեն այն փաստը, վոր ըն-
կեր Ստալինը նրան նշանակելի տեղ հատկացրեց ՀամԿ(բ)Կ
XVIII համադումարում արած իր ղեկուցման մեջ:

«Կարվածատերերին և կապիտալիստներին ծառա-
յած հին, նախահեղափոխական ինտելիգենցիային,—
ասաց նա,—լիովին սաղում եր ինտելիգենցիայի մա-
սին յեղած հին թեորիան, վորը մատնացույց եր
անում զեպի նա անխտահություն տածելու և նրա
դեմ պայքարելու անհրաժեշտությունը: Այժմ այդ
թեորիան իր դարն ապրել է և նա այլևս չի սաղում
մեր նոր, խորհրդային ինտելիգենցիային: Նոր ինտե-
լիգենցիայի համար հարկավոր է նոր թեորիա, վորը
մատնացույց է անում նրա նկատմամբ բարեկամական
վերաբերմունքի, հողատարության, հարդանքի և նրա
հետ՝ հանուն բանվոր դասակարգի ու դյուղացիու-
թյան շահերի համադորձակցելու անհրաժեշտու-
թյունը:

Կարձեմ հասկանալի յե:

Առավել ևս դարձանալի յե և տարրինակ է,
վոր ինտելիգենցիայի դրության մեջ տեղի ունեցած
այս բոլոր արժատական փոփոխություններից հետո
մեզ մոտ, կուսակցության մեջ, բանից դուրս է դա-
լիս, դեռևս կան մարդիկ, վորոնք փորձում են բուր-
ժուական ինտելիգենցիայի դեմ ուղղված հին թեո-
րիան կիրառել մեր նոր, խորհրդային ինտելիգեն-
ցիայի նկատմամբ, վորն իր հիմքում սոցիալիստա-
կան ինտելիգենցիա յե: Այդ մարդիկ, պարզվում է,
պնդում են, վոր այն բանվորները և դյուղացիները,



6360
39

М. И. КАЛИНИН
О ЗАДАЧАХ СОВЕТСКОЙ
ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ
Государственное издательство полит. литературы
Ереван 1939

Վորոնք վերջերս ստախանովականորեն աշխատում էյին դործարաններում և կոլտնտեսութժյուններում, իսկ հետո բուհեր են ուղարկվել կրթութժյուն ստանալու համար, դրանով իսկ դադարում են իսկական մարդիկ լինելուց, դառնում են յերկրորդ տեսակի մարդիկ: Դուրս և դալիս, վոր կրթութժյունը վնասա-կար և վտանգավոր բան է: Մենք ուզում ենք բոլոր բանվորներին և բոլոր գյուղացիներին դարձնել կուլ-տուրական ու կրթված մարդիկ և մենք այդ բանը կանենք ժամանակի ընթացքում: Բայց ըստ այդ տա-րորինակ ընկերների հայացքի՝ ստացվում է, վոր նման ձեռնարկումը մեծ վտանգ է պարունակում իր մեջ, վորովհետև այն բանից հետո, յերբ բանվորներն ու գյուղացիները դառնան կուլտուրական ու կրթ-ված, նրանք կարող են յերկրորդ տեսակի մարդկանց կարգը դասվելու վտանգի առաջ կանգնած լինել: Զի բացառված, վոր ժամանակի ընթացքում այդ տա-րորինակ ընկերները կարող են զլորվել մինչև հետա-մնացութժյան, տղիտութժյան, խավարի, խավարա-մտութժյան փառարանումը: Յեվ դա հասկանալի յե: Թեորիական հոգախախտումները յերբեք ղեպի բարին չեն տարել և չեն կարող տանել»:

Ընկեր Ստալինի այս թեորիական դրույթները հարկա-վոր և վոչ միայն հիշել, այլև հասկանալ, որգանապես յուրացնել: Համեմատելով կապիտալիստական հասարակու-թյան մեջ գոյություն ունեցող ինտելիգենցիայի սոցիալա-կան դրությունը սոցիալիզմի յերկրի ինտելիգենցիայի նույն դրության հետ, ընկեր Ստալինն այդ կոնկրետ որինակով ակնառու և ցայտուն կերպով ցույց տվեց ստեղծագործական մարքսիզմի էյությունը: Յեթե մարդիկ, թեկուզ ինչպիսի բարի դիտավորութժյուններ ել նրանք ունենան, հարցին մո-տենում են մետաֆիզիկորեն, այսինքն՝ տվյալ ղեպում հաշվի չեն առնում ինտելիգենցիայի դրության մեջ տեղի ունեցած բոլոր կոնկրետ փոփոխութժյունները, և նրա նկատ-մամբ հին հայացքներն են կիրառում, հին արշինով են մո-տենում նրան, ապա ուրեմն այդպիսի մարդիկ անխուսա-

փելիորեն զլորվում են մարքսիզմ-լենինիզմի դերքից, և ընկեր Ստալինն իրավացի յե, վոր այդ ղեպի բարին չե տանում:

Կուսակցութժյունը, կառավարութժյունը, ամբողջ խորհրդ-ալյին ժողովուրդն արդեն շատ են աշխատել և անդադրում աշխատում են այժմ այն բանի վրա, վոր աճեցնեն, դաս-տիարակեն և պատշաճ բարձրութժյան հասցնեն սեփական, խորհրդալյին ինտելիգենցիան: Յուրաքանչյուր բանվոր, գյուղացի, խորհրդալյին ծառայող ձգտում է վորքան կա-րելի յե ավելի շատ կրթութժյուն տալ իր յերեխաներին: Յեվ ահա տարեցտարի աճում են խորհրդալյին ինտելիգենցիայի չարքերը: Նրանք աճում են, թերևս, ավելի մեծ արագու-թյամբ, քան բնակչութժյան մյուս խավերը: Մենք ձգտում ենք բնակչութժյան բոլոր խավերն ինտելիգենտ դարձնել: Այդ մեր իղեալն է: Կուսակցութժյան XVIII համագումարը վորո-չել է յերրորդ հնդամյակի ընթացքում մացնել ընդհանուր պարտադիր միջնակարգ (տաս դասարան) կրթութժյուն քա-ղաքներում և վոչ-լրիվ միջնակարգ կրթութժյուն (յոթ դա-սարան) — գյուղերում:

Ինտելիգենցիայի թիվը և բնակչութժյան մյուս խավերից նրան բաժանող անջրպետը վորոշելը շատ գժվար խնդիր է: Մանավանդ, վոր այդ խնդիրը գեռ բարդանում է «ինտե-լիգենցիա» տերմինի անորոշությամբ և նրա դործածութժյան խիստ քմահաճ բնույթով: Այս հասկացողութժյունը հին հա-սարակութժյունից է անցել մեզ վորպես ժառանգութժյուն: Նրա անորոշութժյունը և պայմանական բնույթը կարելի յե ցույց տալ թեկուզ այսպիսի մի որինակով. մանկաբարձու-հիները, Փելդչերները, դրասենյակալին աշխատողները և այլն և այլն՝ առաջ մեծ քաղաքներում ընդհանրապես ին-տելիգենցիա չեյին հաշվվում, իսկ գյուղերում, վորպես կանոն, այդ խումբը համարվում էր ինտելիգենցիա:

Մարքսիստները ձգտում էյին վորոշել՝ վո՛չ թե ինտելի-գենցիային մնացած բնակչութժյունից բաժանող ճշգրիտ սահ-մանները, այլ նրա սոցիալ-տնտեսական ղերն ու տեղը կա-պիտալիստական հասարակութժյան դասակարգալյին կառույց-վածքի մեջ: Այնտեղ ինտելիգենցիայի դերը վորոշված է՝ ծառայել կապիտալին նրա բոլոր ասպարեղներում, այսին-

քըն՝ արտադրութեան մեջ, պետական ապարատում, հասարակական կյանքում և այլն, հանդես դալով ամենուրեք վորպես կապիտալիզմի պաշտպան: Կարճ ասած՝ ինտելիգենցիան կապիտալիստներին դործակատարն եր հանդիսանում:

Վերցնենք ամենահասարակ որինակը—գործարանի տաբեւէնիկը: Նա սովորաբար ստանում եր միջին բանվորից քիչ ավելի: Իսկ յետե նա յետանդ եր ցույց տալիս և անհապաղորեն տուգանման եր ներկայացնում ուշացածներին և գործադրածներին, ապա նրան առաջ եյին քաշում, դարձնում եյին դրասենյակային աշխատող (конторщик) և ավելի ու ավելի բարձրացնում եյին յերարիւիական սանդուխտով: Նշանակում ե, չնայած վոր տաբեւէնիկը փոքրիկ պտուտակ ե վարչական սխտեմում, սակայն վերջինիս նա հարմարեցված եր ամուր կերպով: Իսկ ով չեր հարմարվում այդ սխտեմին, նրան դուրս եյին շարտում—պցում եյին բանվորներին շարքերը դրանից բլխող բոլոր հետեանքներով հանդերձ: Տեսնում եք, գործատիրոջ շահերի պաշտպանութեան համար ցուցաբերվող յետանդը բարձրացնում եր, բաց եր անում գաները դեպի ինտելիգենցիայի միջավայրը: Այնպիսի գործարանում, ինչպիսին Պուտիլովինն եր, դրա չորհրդ վարելի յեր դառնալ ծառայողներին ակումբի անդամ, վորտեղ կարող եյիր արդեն գործարանի ղեկավարների աչքին ընկնել:

Խորհրդային ինտելիգենցիայի դրությունը բոլորովին այլ ե: Ո՞ւմ կարող ե նա ծառայել կապիտալիստների բացակայութեան պայմաններում: Միայն ժողովուրդին, այսինքն՝ բանվոր դասակարգին և դյուղացիութեանը:

Որինակ, գրողը—նրա գրվածքները կարողում ե վո՛չ թե կապիտալիստը, այլ ժողովուրդը: Իդուր չե, վոր մեր գրողներին գրքերը լույս են տեսնում վո՛չ թե յերկու-յերեք հազար որինակներով, վորը նորմալ ե կապիտալի յերկրներում, այլ հարյուր-հազարավոր որինակներով:

Մեր դերասանը—նա խաղում ե թատրոնի, այսպես ասած, մշտական այցելուներին վո՛չ իրաւ ընտիր աուդիտորիալում, այլ՝ ժողովրդի առաջ: Յեւ վորքան ել թեկուզ

մեծածախալ լինի թատրոնը, այնտեղ միշտ նեղ ե, այնտեղ ժողովրդական ալիքն ե դարնում:

Վերցրե՛ք, այնուհետե, արտադրութեան մեջ ծառայող ինտելիգենցիան, վորպես հասարակութեան կառուցվածքը վորտեղ վճողական գործոն: Սոցիալիստական սեփականութեւնը ղերեկտորին և ծառայողների ամբողջ ապարատը բոլորովին այլ դրութեան մեջ ե դրել ձեռնարկութեան բանվորների և բուն իսկ ձեռնարկութեան վերաբերմամբ: Առաջին, գործարանի ամբողջ կոլեկտիվը, վորպես Խորհրդային Միութեան քաղաքացիներին կոլեկտիվ, չհազարգուված ե գործարանի դարգացման համար, նրա աշխատանքի բարեյալման համար, կառավարութեան առաջադրանքների կատարման և գերակատարման համար, վորովհետե նրանցից յուրաքանչյուրը հասկանում ե, վոր սոցիալիստական սեփականութեան մի մասնիկ բաժին ե ընկնում նաե իրեն: Յերկրորդ, նրանք կատարում են պետական առաջադրանքը, իսկ դրան հետեում ե վոչ միայն կառավարութեւնը, այլև ամբողջ ժողովուրդը: Յերրորդ, նրանց նյութական-կուլտուրական բարեկեցութեւնը կապված ե նրանց աշխատանքի հաջողութեւններից: Չորրորդ, բանվորների ու գյուղացիների միջև անջրպետ գոյութեւն չունի հասարակական գծով: Նրանց մոտ բոլոր հասարակական կազմակերպութեւնները—կուսակցութեւնը, պրոֆմիութեւնները, կուլտուրական կազմակերպութեւնները և այլն ընդհանուր են: Հինգերորդ, բանվորների և ծառայողների աշխատավարձի տարբերութեւնն այնքան դգալի չե, իսկ ստախանովական բանվորների աշխատավարձն ավելի բարձր ե: Վեցերորդ, վոչնչացված ե աշխատանքային հողի վրա բանվորների ու ծառայողների միջև կոնֆլիկտներ ծագելու ամեն մի հնարավորութեւն: Այդ կոնֆլիկտները չկան և չեն կարող լինել:

Ընդհարում կարող ե առաջանալ աղմինիստրատորի ու առանձին բանվորի միջև, դեհ, ասենք, թեկուզ գործաւթութեան կամ գուփոդութեան հողի վրա: Բայց այդ ընդհարումը չի կարող մյուս բանվորների մեջ համակրանք առաջ բերել դեպի գործալիքը, դեպի գուփոդը, վորովհետե նրանց աչքում վերջինս կազմալուծիչ ե հանդիսանում, վորը խան-

դասակարգը կարողացավ այդ խնդիրը լուծել քաղաքական իշխանությունը նվաճելու և երապրոպրիատորներին եքսպրոպրիատացիայի յենթարկելու շնորհիվ: Խոսքն այնպիսի ինտելիգենցիա ստեղծելու մասին և, այնպիսի ղեկավար կադրեր, այնպիսի ինժեներներ ու տեխնիկներ, այնպիսի ագամիստորատորներ, հրամանատարներ, ղեկավարներ, արվեստի, դրականություն, թատրոնի, դպրոցի, մամուլի, իրավաբանություն, բժշկություն և այլնի այնպիսի դործիչներ ստեղծելու մասին և, վերջինք ընդունակ են հասկանալու բանավոր դասակարգի քաղաքականությունը, ընդունակ են յուրացնելու այդ քաղաքականությունը և պատրաստ են այդ իրադործելու խղճի մոռք, աշխինքն, այնպիսի ինտելիգենցիա, վորն ընդունակ և պաշտպանելու բանավոր դասակարգի շահերը բոլոր աստարեղներում ու բոլոր վոլոտներում, վորպես նոր հասարակություն ղեկավար դասակարգի շահեր:

Հենց այդպիսին էլ իր հիմքով հանդիսանում և մեր, խորհրդային ինտելիգենցիան, վորը դրա շնորհիվ դառնում և առաջավոր ջոկատը կոմունիզմի կառուցման դործում:

Մենք սիրում ենք մեր ժողովրդական, խորհրդային ինտելիգենցիան: Մենք ուզում ենք, վոր նա լինի այն խնդիրների բարձրության վրա, վորոնք կանգնած են Խորհրդային Միության բանավոր դասակարգի—համաշխարհային պրոլետարիատի ավանդադի—առջև, մենք ուզում ենք, վոր նա լուրջ կերպով զինված լինի մարքսիզմ—լենինիզմի թեորիայով, վորը լույսի տակ միայն կարելի յե առաջ մղել գլխավորելու, տեխնիկան, արվեստը, ամբողջ կուլտուրան և կոմունիստական հասարակության կառուցումը:

Մեր ինտելիգենցիան յերջանիկ հնարավորություն ունի իր ստեղծագործության մեջ ոգտվելու մեծ Ստալինի թեորիական մոքերի պայծառ լույսից և նրանից սովորելու պրակտիկ դործողություններում մարքսիզմ—լենինիզմը կիրառելու արվեստը: Դա անսահմանորեն հեշտացնում և աշխատանքը:

«Красное знамя» 1939 г. ապրիլի 14:

ԻՆՉՊԵՍ ԱՎԵԼԻ ԼԱՎ ՀԱՎԵՐԺԱՑՆԵԼ ԼԵՆԻՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԸ

Տասնհինգ տարի մենք ապրում ենք առանց Լենինի:

Լենինը մահացավ, բայց ապրում և զարգանում և լենինիզմը, ավելի ու ավելի լայն ու խորը թափանցելով ամբողջ աշխարհի աշխատավոր սովոր մասսաների մեջ: Այժմ կարելի յե համարձակորեն ասել, վոր միջազգային բանվոր դասակարգի մարտական շարքերի ամրապնդման գլխավոր ղեկն են հանդիսանում մարքսիզմ—լենինիզմը: Մարքսի—լենինիզմ—Լենինի—Ստալինի դրոշի ներքո բոլոր յերկրների բանվոր դասակարգը պայքար և մղում կոմունիզմի համար:

ԽՍՀՄ աշխատավոր մասսաները համաշխարհային պրոլետարիատի ավանդադրում ղեկի կոմունիզմ գնալիս պետք և, միանգամայն հասկանալի պատճառներով, հատկապես և, զինված լինի մարքսիզմ—լենինիզմի թեորիայով: Մեր առաջնադասական ամեն մի քայլը կարիք ունի թեորիական առաջնադասական ամեն մի քայլը կարիք ունի թեորիական լուսաբանման: Իսկ սոցիալիստական շինարարությունում—խաղացումն ընդլայնում և հարստացնում և մարքսիզմ—լենինիզմի թեորիան նոր ընդհանրացումներով, առաջ և մղում այդ թեորիան, հասցնում և բարձր աստիճանի, վորը ցայտուն ցույցանիչն են հանդիսանում ընկեր Ստալինի աշխատությունները:

«Կուսակցական պրոպագանդայի զբվածքի մասին «Համ. Կ(բ) պատմություն համառոտ դասընթացի» լույսընծայման կապակցությամբ» Համ. Կ(բ) Կենտկոմի 1938 թ. նոյեմբերի 14-ի վորոշումը ասում և, վոր «Համ. Կ(բ) պատմության համառոտ դասընթացը» ուղղված և, առաջին հերթին, կուսակցական, կոմյերիտական, ինչպես նաև տնտեսական և այլ աշխատողների ղեկավար կադրերին, մեր ամբողջ կուսակցական և անկուսակցական ինտելիգենցիային՝ ինչպես քաղաքում, նույնպես և գյուղում:

Գործնական աշխատանքով դրադված մեր կուսակցա-

կան, խորհրդային, տնտեսական և այլ ղեկավար լենինյան կադրերը խիստ հետ են մնացել թեորիայի բնագավառում: «Կուսակցության պատմության գաղափարներն ստեղծելով, ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը խնդիր եր դնում—վերացնել մեր կադրերի թեորիական և քաղաքական այդ հետամնացությունը»:

ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի վորոշումն զգալիորեն դուրացնում է մարքսիզմ—լենինիզմի յուրացումը, և կարելի չէ հուսալ, վոր այժմ ավելի շուտ կկենսադործվեն ընկեր Ստալինի այն ցուցումները, վոր նա տվեց Կենտկոմի 1937 թ. փետրվար—մարտյան պլենումում արած իր ղեկուցման մեջ: Այն ժամանակ ընկեր Ստալինն ասաց.

«Յեա կարծում եմ, վոր յեթե մենք կարողանալինք, յեթե մենք ի վիճակի լինեյինք մեր կուսակցական կադրերը, վարեց վեր, նախապատրաստելու իգեություն պետք և կոփելու քաղաքականորեն այնպես, վոր նրանք կարողանային ազատորեն կողմնորոշվել նեբրին և միջազգային իրադրություն մեջ, յեթե մենք կարողանայինք դարձնել նրանց միանգամայն հասուն լենինյաններ, մարքսիստներ՝ ընդունակ առանց լուրջ սխալների լուծելու յերկիրը ղեկավարելու հարցերը, ապա զբաղով մենք լուծած կլինեյինք մեր բոլոր խնդիրների իննը տասերորդը»:

Այսպիսով, ընկեր Ստալինը վճռողական նշանակություն է տալիս մեր կուսակցական, խորհրդային և այլ ղեկավար լենինյան կադրերի իդեոլոգիական պատրաստությունն ու քաղաքական կոմիտանը: Այդ պատրաստության շահերի համար ել լույս ընծայվեց «ՀամԿ(բ)Կ պատմության համառոտ գաղափարները»:

1937 թ. դեկտեմբերի 11—ին իր ընտրողների առջև արտասանած ճառում ընկեր Ստալինը հարց դրեց այն մասին, թե ի՞նչպիսի գործիչներ պետք է լինեն ժողովրդի ընտրյալները, ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ղեկավարները: Նա ասաց.

«Ընտրողները, ժողովուրդն իրենց դեպուտատներին պետք է պահանջեն, վորպեսզի նրանք մնան իրենց խնդիրների բարձրագույն վրա, վորպեսզի նրանք

իրենց աշխատանքում չիջնեն մինչև ֆաղափական ոբիվատելների մակարդակը, վորպեսզի նրանք մնան լենինյան տիպի ֆաղափական գործիչների պոստի վրա, վորպեսզի նրանք լինեն նույնպիսի պարզ ու վորոշակի գործիչներ, ինչպես Լենինը»:

Ահա այն խնդիրը, վոր դրված է գեպուտատներին, ժողովրդական ընտրյալների առջև: Նույն այդ խնդիրը դրված է նաև ամեն մի կոմունիստի առջև, նա դրված է նաև ԽՍՀՄ յուրաքանչյուր ղեկավար քաղաքացու առջև: Առանձնապես պետք է այդ խնդրի վրա մտածի խորհրդային լենտելիզացիան, վորպես խորհրդային հասարակության ղեկավար մասը:

«Որելատելչինա» բառը հասկանալի չէ չոչափելիության աստիճան: Սակայն միաժամանակ, վորքան դժվար է նկարագրել ոբիվատելչինան կոնկրետ կերպով, վորքան դժվար է վորոշել ու նկարագրել նրա արտահայտումների ամբողջ բաղմապիստությունը գործնական կյանքում: Ոբելատելչը խմորանման է, անորոշ է, նրա միտքը միշտ տարտամ է, դժվար է վորսալ այն: Ոբելատելչն ապրում է այսօրվա օրով, աչքաթող անելով, կամ բոլորովին չտեսնելով հեռանկարը: Նրա հայացքները յերերուն են, անկայուն են: Արևմտայնվորպական պառլամենտներում այդպիսի «գործիչները» կազմվում է այսպես կոչված ճահիճը: Պետք է խոստովանել, վոր մեր կադրերի մեջ, խորհրդային ինտելիզացիայի մեջ ևս կա այնպիսի մարդկանց զգալի միջնախավ, վորոնք իրենց գործողություններում և կարգադրություններում աչքի յեն ընկնում անորոշության հատկությունով, վորոնք միշտ գլուխներն ազատում են Պոնտոսից Պիդատոսի մոտ ուղղելով: Ընկեր Ստալինը մեր քաղաքական գործիչներին պահանջում է լենինյան հատակություն և պարզորոշություն:

Յեա ինձ խնդիր չեմ դնում լիովին նկարագրել ոբիվատելի տիպը, և կարիք ել չկա դրան: Ակուռալ հարցն այն է, թե ինչպես վերացնել ոբելատելչինան: Յեա կարծում եմ, վոր դրա համար հզոր գեներ է հանդիսանում մարքսիզմ—լենինիզմին տիրապետելը:

«...վորպեսզի նրանք մարտում լինեն նույնպիսի անվախներ և անողորմներ դեպի ժողովրդի քշնամիները, ինչպիսին լեհիներն են»:

Ով իր ամբողջ կյանքը կապել է ժողովրդի հետ, ով ժողովրդական շահերն իր հարադատ շահերն է համարում, ում համար նվիրական յերազ է հանդիսանում աշխատավոր մասնաների իդեալներին հասնելը, նրան հատուկ չեն յերկյուղը, կասկածները և տատանումները: Դեպի հայրենիքը, դեպի իր ժողովուրդը տածած սերն առաջ է բերում բացառիկ հերոսություն, վորին ակնառու որինակ են ծառայում մեր խորհրդային մարդկանց սիրադուրծությունները: Ինչո՞ւ Իսպանիայի և Չինաստանի ռազմաճակատներում հերոսություն, անվահերոսության արտահայտումները սովորական յերեույթ են դարձել: Պարզապես՝ միմիայն նրա համար, վոր ժողովուրդը համոզված է, վոր պայքարում է իր հարադատ շահերի համար, վորովհետև յուրաքանչյուր հերոս իր թիկունքում զգում է ժողովրդական մասնային:

Ընդհակառակը, վախկոտությունը և յերկյուղն առանձնապես հատուկ են ժողովրդի թշնամիներին, դավաճաններին ու մատնիչներին: Դարձյալ Իսպանիան ու Չինաստանն են տալիս այս մտքի հաստատման ցայտուն պատկերը:

Ժողովրդի թշնամիների հանդեպ անողործություն ցույց տալն իսկական սիրո արտահայտությունն է դեպի ժողովուրդը: Մարքսի բոլոր գրվածքները, նրա ամբողջ սրբատիկ գործունեյությունը սողորմած են անհաշտելի թշնամանքով դեպի շահագործողները: Մեծագույն կրքոտությունով և չգերազանցված հմտությամբ նա կոչ էր անում աշխատավորներին անխնա կերպով դատաստան տեսնել իրենց թշնամիների հետ: Այդ է սովորեցնում ճնշողների դեմ ճնշվածների մղած պայքարի հարուստ և արյունալի փորձը: Դրանում մեզ համոզում է նաև ժամանակակից իրականությունը, յեթե նրան բաց աչքերով նայենք:

«...վորպեսզի նրանք ազատ լինեն վորևէ խուճապից, խուճապի նման վորևէ բանից, յեբք գործն սկսում է բարդանալ և հորիզոնի վրա ուրվագծվում է վորևէ վտանգ, վորպեսզի նրանք նույնպես ազատ լի-

նեն խուճապի նման վորևէ բանից, ինչպես ազատ են լեհիները»:

Մենք ապրում ենք խիստ բարդ միջադեպին իրադրություն մեզ: Փլչում են կապիտալիզմի հիմքերը, աղոտանում են նրա զարգացման հեռանկարները: Մի խոսքով, կապիտալիզմն իր վրա զգում է մահվան շունչը: Իսկ Սոցիալիզմի յերկրի գոյությունը, Սոցիալիզմի յերկրի ծագման և զարգացման պատմությունը պատկերազարդում է կապիտալիզմի մահվան ձևերը ևս, վորը կատաղեցնում է կապիտալիստներին ու նրա բոլոր սպասավորներին: Կապիտալիստական ռեժիմի անկալունությունը, տիրապետող դասակարգերի անվստահությունը, վորոնք, ասես, կորցնում են իրենց վստքի տակի հողը վաղվա որվա նկատմամբ, ճղճղանությունը, ավանտյուրաները և այլն—այս բոլորում զգացվում են կապիտալիզմի մահվան ջղաձուլությունները, վորոնք իրենց գլխ ևս տալիս վոչ միայն հասարակական կյանքում, այլև միջպետական հարաբերություններում: Նեխած կապիտալիզմի դարհանոտությունը վաղուց արդեն թունավորել է ամբողջ բուրժուական աշխարհը:

Խորհրդային պետության ուժի աճումը, խորհրդային ժողովրդի բարեկեցություն և նրա ինքնավստահությունն աճումը, սոցիալիզմի հետագա զարգացման պայծառ և հրապուրիչ հեռանկարների բացումը—այս ամենը հանդիսո չի տալիս ամբողջ աշխարհի կապիտալիստներին: Յեւ նրանք չտեսնված ջանքեր են գործադրում, վորպեսզի վնասեն մեզ, արդեւակեն մեր առաջընթաց շարժումը, քայքայեն խորհրդային աշխատանքը, ջլատեն սոցիալիստական շինարարություն հանդուլությունները: Ի վիճակի չլինելով խորհրդային յերկիրը ռազմական ուժով խեղդելու, նրանք լրտեսների ու դիվերսանտների բանդաներ են ուղարկում, ստեր են տարածում և անվերջ զրպարտում են խորհրդային ժողովրդի դեմ, նրա սոցիալիստական կարգերի դեմ:

Այսպիսի իրադրություն պայմաններում առանձնապես կարևոր է քաղաքական գործչի այն հատկությունը, վորի մասին ասում է ընկեր Ստալինը, այսինքն անվահերոսություն և վորևէ խուճապից, խուճապի նման վորևէ բանից

աղառ լինելը: Սակայն այս հատկութիւնը ձեռք բերել անհնարին և առանց մարքսիզմ-լենինիզմը խորապէս իմանալու:

«Անհրաժեշտ և հասկանալի, — ասված է Համկ(բ)կ կենտկոմի 1938 թ. նոյեմբերի 14-ի վորոշման մեջ, — վոր հենց քաղաքական աշխատանքն անուշադրութեան մատենելը ինտելիգենցիայի մեջ, մեր կադրերի մեջ, հասցրել է այն բանին, վոր մեր կադրերի մի մասը, — վորը կուսակցական քաղաքական քաղցեցութիւնից դուրս է մնացել և դուրկ է դադարաւորական կոմիւնիստութիւնից, — քաղաքականապէս օտարացել և, խառնաշփոթվել և և դարձել և ոտարեւրկըյա հետախուզութիւնների ու նրանց տրոցկիստական-բուխարինյան ու բուրժուական-նացիոնալիստական դործակալութեան ճարակը»:

Սխալն մարքսիստական-լենինյան թերութիւնը ողնու-թյամբ կարելի է յէ դուրս հանել միջադրային և ներքին իրա-դրութիւնից, ճիշտ կողմնորոշվել և քաղաքական անհրաժեշտ վստահութիւնը:

«... վորպեսզի նրանք բարդ հարցերի լուծման ժամանակ, վորտեղ պետք է բազմակողմանի կողմնորոշում և բոլոր պլյուսների ու մինուսների բազմակողմանի հաշվառում, լինեն նույնպէս իմաստուն և չափաւարող, ինչպիսին Լենինն էր»:

Այս բարձր պահանջը մեծ պատասխանատվութիւն է դնում քաղաքական դործիչների վրա, մեր կադրերի վրա, խորհրդային ինտելիգենցիայի վրա: Յեւ իսկապէս, մարդկութեան ամբողջ պատմութեան ընթացքում առաջին անգամ մենք հսկայական պետութեան սահմաններում հասարակութեան գիտակցական պլանաչափ կառուցում ենք կատարում, վորպէս սկզբունք ընդունելով իդեալական յեղբայրական հարաբերութիւնները բոլոր մարդկանց միջև՝ առանց վորեւի սահմանափակումների: Ամենավաղեմի ժամանակներից սկսած բազմաթիւ՝ մեծ և ազնիւ գլուխներ մտածել են մարդկային հասարակութիւնը լավագույն կերպով կառու-

ցելու վրա, նրանք յենթարկվել են դաժան հալածանքների և արիաքար դնացել են դեպի մահապատիժ՝ իրենց հռչակովոր ուսողիւնները քարոզելու համար, բայց նրանց իդեալները մնում էին միայն վորպէս յերազանք: Սխալն Սարքսին և Ենդելսին հաջողվեց ուսողիւնների տեղը դիտա-կան կոմունիզմը դնել, նրանք առաջինն էին, վոր իրենց գիտական աշխատութիւններում պարզաբանեցին, թէ կոմունիզմը ցնորամոտներէ հերյուրանքը է, այլ կապիտալիս-տական հասարակութեան մեջ արտադրական ուժերի դար-պացման վերջնական նպատակն ու անհրաժեշտ արդասիւնն է:

Յեւ ահա այժմ հսկայական յերկիրը, հենված բովան-դակ մարդկութեան պատմական փորձի վրա և գինված մարքսիզմ-լենինիզմի մեծ ուսմունքով, իր ամբողջ հղորու-թիւնն ուղղել և կոմունիստական հասարակութիւն կառու-ցելու դործին: Այդ կառուցման դործում յուրաքանչյուր առաջնեթաց քայլ, ամենաչնչին առաջխաղացութիւն ամբողջ մարդկութեան հսկայական նվաճումն է, վորովհետեւ նա դրանով իսկ ամբողջ ու ամբողջ մոտենում է նոր, իրոք մարդկային ընկերակցութեան, վորտեղ սկսվում է իսկական պատմութիւնը, վորտեղ բանականութիւնն է կառավարում աշխարհը: Նշանակում է վորքա՞ն խելք, գիտելիքներ, կուլ-տուրա, արվեստ, իմաստութիւն և մտածվածութիւնն է հարկավոր հարցերի լուծման ժամանակ: Ուստի ընկեր Ստալինի կոչը՝ ուղղված ժողովրդին, վորպէսզի վերջինս իր ընտրյալներից պահանջի՝ բարդ հարցերի լուծման ժա-մանակ ցուցաբերել այնպիսի հատկութիւններ, ինչպէս՝ իմաստութիւն և անշտապողութիւն, — առաջնորդի այդ կոչն արտահայտում է սոցիալիստական շինարարութեան կենտական պահանջմունքները:

6363 «... վորպէսզի նրանք լինեն նույնպէս ճշմարտացի ու ազնիւ, ինչպէս Լենինն էր»:

Մեր կուսակցութիւնն իրեն նպատակ է դրել՝ պաշտ-պանելու պրոլետարիատի դասակարգային շահերը, վորոնք համընկնում են ամբողջ պրոգրեսիւ մարդկութեան շահե-րին: Բոլշեւիկները, համոզված լինելով իրենց ձգտումների արդարացիութեանը, այդ ձգտումները բացահայտորեն ու

աղնիքներն արտահայտում են մասսաների առջև: Ուստի և նրանք միշտ վայելում են ժողովրդական մասսաների համակրանքն ու աջակցութունը: Բուլչևիկների արդարացի և աղնիվ քաղաքականութունը, այն անձնվեր ու արիւնքաբեր, վոր նրանք աշխատավոր մասսաների գլուխ անցած մղում են սոցիալիզմի համար, սոցիալիստական շինարարության հաղորդութունները—այդ ել հենց ստեղծեց կուսակցության բարոյական—քաղաքական միասնութունը ԽՍՀՄ ժողովուրդների հետ, այդ ել հենց ԽՍՀ Միության մեջ առաջ բերեց կոմունիզմի ու ժողովրդի միաձուլումը:

Մասսաները, ժողովուրդը թույլ չեն տա, վոր անպատիվ կերպով իրենց խաբեն: Քաղաքական սրիկայությունը, քաղաքական յերկրեեսանիությունը վաղ թե ուշ կմերկացվի: Յեւ վայն ժամանակ վա՛յ քաղաքական սրիկաներին, քաղաքական յերկրեեսանիներին: «Համկ(բ)» պատմության համառոտ դասընթացում» ասված է, վոր քաղաքական յերկրեեսանիները սովորաբար սկսում են խաբեբայությունից և իրենց սև գործն առաջ են տանում՝ ժողովրդին, բանվոր դասակարգին, բանվոր դասակարգի կուսակցությանը խաբելու միջոցով: Իայց քաղաքական յերկրեեսանիներին չի կարելի միմիայն խաբեբաներ համարել: Քաղաքական յերկրեեսանիները ներկայացնում են քաղաքական կարյերիստների զաղախարազուրկ մի կլիկա, վորը վաղուց արդեն զրկված է ժողովրդի վստահությունից և ջանում է նորից վստահություն ձեռք բերել խաբեբայության միջոցով, քամելիոնության միջոցով, խարդախության միջոցով, թեկուզ ինչ ճանապարհով ել լինի, միայն թե իրենց համար պահպանեն քաղաքական գործիչների անունը: Քաղաքական յերկրեեսանիները ներկայացնում են քաղաքական կարյերիստների անսկզբունք մի կլիկա, վորոնք պատրաստ են հենվելու ու վրա ել վոր լինի, թեկուզ ջրեական տարրերի վրա, թեկուզ հասարակության տականքների վրա, թեկուզ ժողովրդի վրա: Թշնամիներ լինում վրա—վորպեսզի «Հարմար մոմենտին» դուրս պրծնեն նորից քաղաքական թատերաբեմ և նստեն ժողովրդի վզին՝ վորպես նրա «կառավարիչները»:

Ուստի և ընկեր Ստալինը սովորեցնում է ժողովրդին՝ մեր բոլոր քաղաքական գործիչներին, կուսակցական և անկուսակցական, պահանջել արդարացիություն և աղնիվություն իրենց ամբողջ գործունեյության մեջ:

«...Վորպեսզի նրանք մույնպես սիրեն իրենց ժողովրդին, ինչպես սիրում եր նրան Լենինը»:

Մեծ եր Լենինի սերը դեպի ժողովուրդը: Այդ սերը ծառայում եր վորպես շարժիչ ուժ, վորը վորոշեց նրա ամբողջ կյանքի ուղին: Լենինն իր կյանքն ամբողջապես նվիրեց միջադպին պրոլետարիատին, և դրանով ել հենց իր ժողովրդին—ոուս ժողովրդին: Մեծ յերջանկություն է այդ ուղիով, լենինյան ուղիով ընթանալը: Մեր սոցիալիստական պետության մեջ բոլոր ժողովուրդները համախմբված են համերաշխ ու յեղբայրական մի ընտանիքում: Սիրել խորհրդային ժողովրդին, նրա հետ միասին պայքարել կոմունիզմի համար,—ի՛նչը կարող է ավելի աղնիվ ու ավելի վեհ լինել քաղաքական գործչի կյանքում:

Բարդ են Խորհուրդների յերկրի առջև ծառացած խնդիրները: Այդ խնդիրները քաղաքական գործիչներին պահանջում են թեորիական բարձր մակարդակ: Մեր կուսակցության պայքարի հսկայական փորձի ուսումնասիրումը միայն, մարքսիզմ—լենինիզմ իմանալը միայն՝ նրանց հզոր գենք կտա իրենց գործունեյության մեջ ճիշտ կողմնորոշում ունենալու համար:

«Թեորիան,—ասում է ընկեր Ստալինը,— բոլոր յերկրների բանվորական շարժման փորձն է՝ իր ընդհանուր ձևով վերցրած: Իհարկե, թեորիան առարկայազուրկ է դառնում, յեթե նա չի կապվում հեղափոխական պրակտիկայի հետ, ճիշտ այնպես, ինչպես պրակտիկան ել կույր է դառնում, յեթե նա չի լուսավորում իր ճանապարհը հեղափոխական թեորիայով: Իայց թեորիան կարող է բանվորական շարժման մեծագույն ուժը դառնալ, յեթե նա կադմավորվում է հեղափոխական պրակտիկայի հետ անքակտելիորեն կապակցված կերպով, վորովհետեւ նա՛ և միայն նա՛ կարող է շարժմանը տալ վստահություն, կողմնորոշ-

ման ուժ, և շրջապատող իրադարձությունները ներ-
քին կապի ըմբռնում, վորովհետև նա՛ և միայն նա՛
կարող է ողնել պրակտիկային հասկանալու վր՛չ մի-
այն այն, թե ի՛նչպես և դեպի ո՛ւր են շարժվում դա-
սակարգերը ներկայումս, այլև այն, թե ի՛նչպես և
դեպի ո՛ւր պետք է շարժվեն նրանք ամենամոտիկ
սպազայում...

Լենինն ավելի, քան վորևէ մեկ ուրիշը, հասկա-
նում էր թեորիայի կարևոր նշանակությունը, մա-
նավանդ մի այնպիսի կուսակցություն համար, ինչ-
պիսին է մերը՝ Նորհիվ միջազգային պրոլետարիատի
առաջավոր մարտիկի այն դերի, վոր բաժին է ընկել
նրան, և նկատի առած նրան շրջապատող ներքին և
արտաքին իրադրությունների շրջանը»:

Յեռ կարծում եմ, վոր կուսակցական, խորհրդային,
անտեսական, կոմյերիտական և մեր բոլոր մյուս լենինյան
կազմերի համար, ամբողջ խորհրդային ինտելիգենցիայի
համար և ամբողջ խորհրդային ժողովրդի համար՝ Լենինի
մահվան տասնհինգերորդ տարեդարձը նշելու ավելի լավ
յեղանակ չկա, քան յեթե նրա այն ավանդը հասկանալի ու
յուրացնելը, վոր

«Առաջավոր մարտիկի դերը կարող է կատարել
միայն այն կուսակցությունը, վորը ղեկավարվում է
առաջավոր քեորիայով»,

և վոր

«Առանց հեղափոխական քեորիայի չի կարող հե-
ղափոխական շարժում ել լինել»:

Մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելով միայն կարելի է
լենինյան-ստալինյան տիպի քաղաքական գործիչ դառնալ:
Յեզ դա Լենինի հիշատակի լավագույն հավերժացումներից
մեկը կլինի:

«Правда» 1939 թ. հունվարի 4:

ՀԱՎԱՏԱՐԻՄ ԼԻՆԵԼ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱՅԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼԻԶՄԻ ԳՈՐԾԻՆ

Ընկերներ՛, յես քիչ եմ ծանոթ Լենինյան ուսկումի աշ-
խատանքին: Բացի դրանից, այս մասին բազմաթիվ ընկեր-
ներ արդեն արտահայտվել են:

Յեռ ուզում եմ ձեր ուշադրությունը դարձնել այն կա-
րևորագույն կուսակցական փաստաթղթի վրա, վորը մոտ
անցյալում հրատարակվեց մամուլում, — ընկեր Ստալինի
կողմից կոմյերիտական Իվանովին ուղղված պատասխանի
վրա:

Յեռ հասկանում եմ, վոր այդ փաստաթուղթը հանրա-
հայտ է և ձեզանից շատերը, մինչև իսկ շատ շատերը
բուրջ մտածել են նրա վրա: Սակայն ընկեր Ստալինի պա-
տասխանն այնքան հարուստ է բովանդակությամբ, այնքան
ակտուալ է կուսակցական կյանքի համար այսօր, վոր ինչ-
քան ավելի յես այն կարդում, այնքան ավելի յե ընդարձակ-
վում նրա թեորիական արժեքը մեզ համար և ուղղակի կա-
նեմ — հրատապությունը:

Այդ համակում, ինչպես և իր բոլոր յելույթներում,
ընկեր Ստալինը շատ ժլատ է խոսքերով: Բայց, ինչպես
տեսնում են նման դեպքերում, թեպետ խոսքերի համար նեղ
է, դրա փոխարեն՝ մտքերի համար ընդարձակ է: Իսկ ըն-
կեր Ստալինի միտքը, ինչպես փայլուն լույսի ճառագայթ,
մեր առջև շատ ու շատ հեռու լուսավորում է դեպի կոմու-
նիստական հասարակություն տանող զարգացման ուղիները,
նմանապես և յուրաքանչյուր կոմունիստի ցուցում է տա-
լիս, թե ինչպես ավելի հաջող պայքարել կոմունիզմի վերջ-
նական հաղթանակի համար:

Ահա այս վերջինի մասին ել յես ուզում եմ ասել, այ-
սինքն՝ կանգ առնել մեր յերկիրը, սոցիալիզմի յերկիրը,
ռազմական ինտերվենցիայի և կապիտալիզմի ռեստավրա-
ցիայի վտանգից յիովին ազահովելու պրորդեմի վրա:

Ընկեր Ստալինն ասում է, վոր այդ պրոբլեմն անհնա-
րին և միայն մեր յերկրի սեփական ջանքերի միջոցով լու-
ծել: Այդ

«պրոբլեմը կարելի չէ լուծել միջազգային պրոլե-
տարիատի լուրջ ջանքերը մեր ամբողջ խորհրդային
ժողովրդի եւ՝ ամէլի լուրջ ջանքերի հետ միացնելու
կարգով միայն: Հարկավոր է ուժեղացնել ու ամ-
րապնդել ՍՄՀՄ բանվոր դասակարգի խնտերնացիո-
նալ պրոլետարական կապերը բուրժուական յերկրների
բանվոր դասակարգի հետ. հարկավոր է կազմակեր-
պել բուրժուական յերկրների բանվոր դասակար-
գի քաղաքական ոգնությունը մեր յերկրի բանվոր
դասակարգին՝ մեր յերկրի վրա՝ ռազմական հարձա-
կում լինելու դեպքում, ինչպէս նաեւ կազմակերպել
մեր յերկրի բանվոր դասակարգի ամեն տեսակի ող-
նությունը բուրժուական յերկրների բանվոր դասա-
կարգին. հարկավոր է ամեն կերպ ուժեղացնել ու
ամրապնդել մեր կարմիր բանակը, կարմիր նաւա-
տորմը, կարմիր ավիացիան, Պաշտ-Ավիաբւմը: Հար-
կավոր է մեր ամբողջ ժողովուրդը պահել մօրիւնդա-
ցիոն պատրաստականության վիճակում՝ ռազմական
հարձակման վտանգի դեմ—հանդիման, վորպէսզի վո՛չ
մի «պատահականություն» և մեր արտաքին թշնամի-
ների վո՛չ մի ֆոկլոս չկարողանան մեզ հանկարծակիի
բերել...»:

Ընկերներ, չե՞ք վոր սա դործողության ծրագիր է կու-
սակցական կազմակերպությունների համար, հիմնալի դե-
կավարություն և կուսակցական ընկերների համար: Յեւ վոչ
միայն կուսակցականների համար: Խորհրդային յերկրի յու-
րաքանչյուր ազնիւ աշխատող, հենվելով այդ մտքերին,
կարող է ամուր մնալ իր պրակտիկ դործունեյության մեջ:

Ընկեր Ստալինն ի՞նչ է սովորեցնում մի յերկրում սո-
ցիալիզմ կառուցելու վերաբերյալ հարցի առթիւ կոմյերի-
տական իշխնովին ուղղած իր պատասխանում:—Այն, վոր
Խորհրդային Միության պրոլետարիատը ջախջախել է սե-
փական բուրժուազիային, կարգավորել է յեղաշրջական հա-

լաբերությունները դյուղացիության հետ, հիմնականում
կառուցել է սոցիալիզմ մեր յերկրում:

Դրանով լուծված է մի յերկրում սոցիալիզմ կառուցե-
լու մեծագույն պրոբլեմը:

Սակայն, թեպետեւ սոցիալիզմը կառուցված է հսկայա-
կան մի յերկրում, բայց այնուամենայնիւ՝ առայժմ, բուր-
ժուական յերկրներով չըջապատված մի յերկրում միայն:
Այդ յերկրների տիրապետող դասակարգերը չեն թող-
նում իրենց յերազները սոցիալիզմի յերկրի վերաբերմամբ
հաղթանակ տանելու և այնտեղ բուրժուական կարգը վերա-
հաստատելու մասին: Այդ վտանգի դեմ պայքարը սոցիա-
լիզմի վերջնական հաղթությամբ կարող է ավարտվել՝ մի-
այն այն պայմանի առկայությամբ, յեթե ամբողջ խորհրդա-
յին ժողովրդի ջանքերը զուգորդվեն միջազգային պրոլետա-
րիատի ջանքերի հետ, այսինքն, նրա մեջ, այդ պայքարում
փայլուն դժի պէս հանդես է դալիս վոչ միայն սոցիալիզմի
յերկրի ամբաղնդման, այլև մի յերկրում վերջնականապէս
սոցիալիզմ կառուցելու ինտերնացիոնալ բնութիւնը:

Յեւ ուրիշ կերպ չի ել կարող լինել: Միջազգային պրո-
լետարիատն այդ դիտում է վորպէս ամբողջ աշխարհում սո-
ցիալիզմ կառուցելու սկիզբ: Իսկ սա նշանակում է, վոր
յուրաքանչյուր կոմունիստի,—իսկ Խորհրդային Միության
մեջ յուրաքանչյուր ազնիւ քաղաքացի—աշխարհայացքի
անկապտելի մասն է հանդիսանում Խորհրդային ժողովրդի
վրա դրված ինտերնացիոնալ խնդիրների և պարտականու-
թյունների գիտակցումը նրանց կողմից: Պատահականու-
թյուն հո չէ, վոր ընկեր Ստալինը դեռ Համկ(բ)Կ Կենտկո-
մի 1937 թ. մարտի 3-ի պլենումում արած իր զեկուցման
մեջ ասաց:

«Բանն այն է, վոր մեր կուսակցական ընկերները
վերջին տարիներում ամբողջապէս կրանված են յեղել
տնտեսական աշխատանքով, նրանք ծայր աստիճանի
տարված են յեղել տնտեսական հաջողություններով,
և տարված լինելով այդ ամբողջ դործով, մոռացել
են մնացած ամեն բանի մասին, յերեսի վրա յեն թո-
ղել բոլոր մնացածը:

Բանն այն է, վոր տարված լինելով տնտեսական

հաջողություններով, նրանք այդ գործի մեջ սկսեցին տեսնել ամեն բանի սկիզբն ու վերջը. իսկ այնպիսի գործերին, ինչպիսիք են՝ Խորհրդային Միության միջազգային դրությունը, կապիտալիստական շրջապատումը, կուսակցության քաղաքական աշխատանքի ուժեղացումը, պայքարը վնասարարության դեմ և այլն—պարզապես սկսեցին ուշադրություն հղարձնել, կարծելով, Վոր այդ բոլոր հարցերը յերկրորդական կամ նույնիսկ յերրորդական գործ են ներկայացնում»:

Սոցիալիստական շինարարությունը բազմակողմանի յե, սակայն նա միասնական է իր բազմակողմանիության մեջ: Աշխատելով դանադան ճյուղերում, մարդիկ, միանգամայն բնականաբար, հրապուրվում են իրենց աշխատանքով, նրա հաջողություններով: Յեւ ի՞նչպես ՀՀրապուրվել, որինակ, արդյունաբերական այնպիսի հսկաների աճումով ու կատարելագործումով, ինչպես Մագնիտոգորսկը, Մոսկվայի՝ Ստալինի անվան, Գորկիի Մոլոտովի անվան ավտոմոբիլային գործարանները, և այլն: Ինչպես ՀՀրապուրվել կոլտնտեսային տնտեսության զարգացմամբ, յերբ մեր աչքի առջև աճում է վոչ միայն դաշտերի բերքատվությունը, և կոլտնտեսականների նյութական բարեկեցությունը, այլև դրա հետ միասին աճում են նաև մարդիկ, ավանդության գիրկն է անցնում հին գյուղը: Չե՞ վոր սոցիալիստական շինարարության մեջ չկա մի տեղամաս, վորտեղ հաջողություններ նշված չլինեն: Դեհ ինչ արած—հրապուրվելը հասկանալի յե: Յեւ աշխուժեցնելով ընկեր Ստալինն ասում է, վոր շինարարությամբ հրապուրվելով չի կարելի մոռանալ ամբողջ մնացածը:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում այդ «ամբողջ մնացածը»: Հիմնականն այն է, վոր դու կոմունիստ ես, վոր դու անդամ ես մի կուսակցության, վորն իրեն խնդիր է դրել սոցիալիզմի վերջնական հաղթությունը մեր յերկրում: Իսկ այդ նշանակում է, վոր մեր բոլոր նվաճումները պետք է գիտել իրեն մի գեներ, վորի ոգնությամբ ամրապնդվում է սոցիալիզմը: Սոցիալիզմի ամրապնդումը մեզ մոտ՝ լավագույն ծառայություն մատուցելն է միջազգային պրոլետարիատին:

Սակայն դրա հետ միասին սոցիալիզմի այդ վերջնական հաղթությունը հնարավոր է միայն միջազգային պրոլետարիատի լուրջ ջանքերը մեր ամբողջ Խորհրդային Ժողովրդի եւ՛ ալելի լուրջ ջանքերին միացվելու պայմանի առկայությամբ:

Յեւ ահա, կոմունիստից պահանջվում է, վորպեսզի սոցիալիզմի համար պայքարում նա իր տեսադաշտից բաց չթողնի այս յերկրորդ պրոբլեմը: Իսկ պետք է ասել, վոր ընկեր Ստալինի խոսքը շեշտակի յեն խփում: Իսկապես, տնտեսական, Խորհրդային և այլ կազմակերպությունների ղեկավարները հաճախ փակվում—մեկուսանում են իրենց աշխատանքում, վերջինս իրենց համար դարձնելով ինքնաբավ, և մինչև իսկ դուռնադնում են նրանով, վոր, իբր թե, իրենք ամբողջովին կլանված են իրենց գործով, իսկ մնացած ամեն ինչի մասին թող, իբր, ուրիշները մտածեն, ում վոր հարկ է կառավարել այդ:

Ընկերներ, չե՞ վոր փաստ է, վոր «Правда» լրագրի ընթերցողների 90%-ը սկսում է այն կարգալի իսպանական և չինական ռազմաճակատների ամփոփագրերից սկսած: (Ծափախարուք յունկներ: Չայներ.—«Ճիշտ է»): Ահա ձեզ ինտերնացիոնալիզմի արտահայտումը լայն մասսաներում: Իսկ սրա հետ մեկտեղ մենք տեսնում ենք նաև այնպիսի պատկերներ, յերբ առանձին մարդիկ, պատճառաբանելով, վոր իրենք զբաղված են, աչքի յեն անցկացնում լրագրերի առաջնորդողները միայն, իսկ հետո առաջնորդողների ընթերցումն էլ նրանց համար դժվար է դառնում և նրանք անցնում են իրենց գերատեսչության դժով կատարված նշանակումների և տեղափոխումների ընթերցմանը միայն: (Չայներ.—«Ճիշտ է»):

Այդպիսի կոմունիստներին կուսակցությունը դատապարտել և վաղուց վորակել է նրանց աշխատանքը վորպես գործամոլություն:

Յեն ուղում եմ ձեր ուշադրությունը դարձնել այն «ստորջրյա խութերի» վրա, վոր ծառացած են տնտեսության, կուլտուրայի և այլ զանազան ճյուղերի պրակտիկ աշխատողների ճանապարհին: Տնտեսության կառավարումն առանձնապես հրապուրում է մարդուն: Վորպես իր ջանքե-

րի և լարված աշխատանքի հետևանք նա տեսնում է անմիջական արդյունքները—այսքան տոնն չուղուն, այսքան մետր գործվածք, այսքան հազար ավտոմոբիլ, նոր գործարանի կառուցում կամ գործարկում և այլն: Բնականաբար, մարդ իր ամբողջ յեռանդը և իր մտավոր ընդունակությունը նվիրում է այն նպատակներին իրագործմանը, վոր նրա առջև դրել են կուսակցությունը և կառավարությունը: Դրանով էլ նա կատարում է իր համար գլխավոր՝ կուսակցական պարտականությունը:

Բայց հեղհետե, աշխատողի համար իսկ աննկատելի կերպով, որ—ամուր, նրա ուշադրությունը կենտրոնանում է անմիջական աշխատանքի վրա, իր տեղամասի վրա: Նրա ուշադրությունը, հետաքրքրությունը քաղաքականությունը ընդհանուր հարցերի վերաբերմամբ շարունակ նվազում ու նվազում է: Մասնակցների հետ, կուսակցական կազմակերպության հետ կապը դառնում է վոչ այնքան սերտ, նույնիսկ՝ նեղող, ինչպես նրան թվում է, աշխատանքի հաջողությունների համար: Այդպիսի աշխատողի մտահորիզոնը նեղանում է: Յեթ յեթե այդ պրոցեսը կանդ չի առնում վորեւ արտաքին հրումից, ապա մարդ, ինքն այդ չգիտակցելով, սկսում է իջնել ոպորտունիզմի ճահիճը: Նման մարդկանց հանդիպումները հիմնարկություններում, փոխադարձ շիրումը ընտանեկան կենցաղում և այլն, ստեղծում են չի կարելի ասել հակակուսակցական մթնոլորտ, բայց և վոչ լիովին կուսակցական մթնոլորտ: Համենայն դեպս այստեղ ծնունդ է առնում ոպորտունիստական բացիլը, վորը նպաստավոր պայմաններում կարող է դարդանալ—դառնալ լիակատար կտրվածություն կուսակցությունից: Այդպիսի տիպի մարդկանց մոտ ամրապնդվում է իրենց ամենորյա աշխատանքի վոլորտով սահմանավակվածությունը: Նրանց տեսադաշտից բոլորովին դուրս են ընկնում մեր կուսակցության ինտերնացիոնալ խնդիրները: Նրանց՝ կուսակցություն պատկանելությունը ըստ եյություն ձևական բնույթ է կրում արդեն, նրանք կանգնած են բուրժուական վերասերման սահմանին:

Այժմ ուշադրություն դարձրե՛ք հարցի մյուս կողմի վրա: Մենք գտնվում ենք կապիտալիստական յերկրների շրջապատման մեջ: Հազիվ թե ձեզանից վորեւ մեկը կասկա-

ծի, վոր կապիտալիստները խորհուրդների յերկրի վրա հարձակվելու և այնտեղ կապիտալիզմը վերահաստատելու վերաբերմամբ ծածուկ իղձեր ունեն: Այդ խայծով Փաշիստական ագրեսորները հարաշահություն են անում այսպես կոչված բուրժուական դեմոկրատիայի առջև: Հասկանալի յե, վոր կապիտալի վոչ միայն կառավարությունը, այլև մադնասներն իրենց մասնավոր միջոցները չեն խնայում, ոգտագործելով բոլոր հնարավորությունները՝ մեզ մոտ լրտեսներ, գլխերսանտներ, գիտողներ ուղարկելու համար և այլն և այլն:

Իրենց գործակալներին առաջին հերթին նրանք հավաքադրում են բոլոր յերանգավորումներին պատկանող նախկին աջ—տրոցկիստական և բուրժուական—նացիոնալիստական հակահեղափոխական խմբավորումներից, վորոնք նրանց համար ուղղակի դյուտ են: Այդ խմբավորումների մասնակիցների հավաքադրումը համեմատաբար հեշտ գործ է, վորհասիով վոր նրանց լիդերներին արդեն վաղուց գիրեկտիվ է տրված սոցիալիզմի յերկրի պարտություն համար, համաշխարհային հակահեղափոխության հետ, Փաշիզմի հետ լիակատար կոնտակտ հաստատելու համար: Յերբեմնի այսպես կոչված ոպողիցիոններների նշանակելի և, ըստ բոլոր տվյալների, առավել ազդեցիկ մասը փաստորեն արդեն վաղուց անցել է ծառայություն Փաշիստական, և վոչ միայն Փաշիստական հակահետախուզությունների մոտ՝ վորպես ուղղակի գործակալներ: Ընդամին չե՞ վոր պետք է հիշել, վոր ձեռքերին կուսակցական տոմս ունեցող աջ—տրոցկիստական տարրերից դեռևս մնացել են ժողովրդի չմերկացված թշնամիներ, վորոնք գիտեն մեր իրադրությունը, մարդիկ, վորոնք մուտք ունեն մեր հիմնարկությունները: Հենց նրանք էլ, ոգտվելով իրենց գիրքից, առաջին հերթին ել հենց «մշակում են» այն կոմունիստներին, վորոնք իրենց տեսագաշտից կորցրել են վո՛չ միայն մեր կուսակցության, այլև խորհրդային ժողովրդի ինտերնացիոնալ խնդիրները: Կարելի յե վստահորեն ասել, վոր նրանցից վոմանք, ասես իրենց համար անսպասելիորեն, ընկել են Փաշիստական գործակալություն ցանցի մեջ: Յեթե վերցնենք առանձին դեպքերը, ապա մեկը մյուսին նման չե, —մեկն ընկել է հարբեցողու-

թյան պատճառով, մյուսի կենը սիրում ե պճնանք, յերրորդը ժամանակին չի բացել իր լեզուն, վորից ոգովել ե թշնամին, չորրորդն իրեն գգում ե իրը վերալորված՝ ծառայության կամ աշխատանքի գծով ե այլն: Դեպքերը կարելի յե անվերջ ալլաձևել, սակայն դա արդեն դեղարվեստական գրականության վոլորան ե: Քաղաքական տեսակետից բոլոր այդ բազմազանությունը վեր ե ածվում մի հայտարարի.—կուսակցության այդպիսի անբամները դադարել են ինտերնացիոնալիստներ, նշանակում ե ե լիարժեք կոմունիստներ լինելուց, յեթե նրանք յերբեկցե յեղել են այդպիսին: Սահմանափակվածությունը, լենինիզմի հիմնական խնդիրները մուսացության տալը, բուրժուական վերասերումը—ահալափիկ այդպիսի մարդկանց բաժինը:

Ընկերներ՛ր, ուզում եմ ձեր ուշադրությունը հրավիրել ինտերնացիոնալիզմի ես մի կողմի վրա—խորհրդային հայրենասիրության վրա: Խորհրդային հայրենասիրությունը թեևսփրում ե հոգեպես պինում ե մեր ժողովրդին. նա ծնում ե բոլորովին հասարակ՝ առաջ աննկատելի յեղած մարդկանց սխրագործություններ. նա մղում ե տալիս միլիոններ զործունեյությանը:

«...խորհրդային հայրենասիրությունը,—ասում ե ընկեր Մուրաովը,—աճում ե մասսաների մեջ, վորպես ԽՍՀՄ՝ խորհուրդներով միավորված բոլոր ազգերի բանվորների ու գյուղացիների դաշինքի հեղափոխական մեծ ուժի գիտակցում, վորպես սոցիալիզմի կառուցման հաջողությունների ինտերնացիոնալ մեծ նշանակության գիտակցում՝ բոլոր յերկրների աշխատավորների համար»:

Խորհրդային հայրենասիրության այս ստալինյան ըմբռնումը յես համարում եմ վորպես ինտերնացիոնալիզմի բարձրագույն ձևը:

Ահա թե ընկեր Ստալինն ինչ եր ասում 1931 թ. վեարդվարի 4-ին սոցիալիստական արդյունաբերության աշխատողների առաջին համամիութենական կոնֆերենցիայում արտասանած իր ճառում՝ այն բանից հետո, յերբ պարզեց

մեր ունեցած պարտավորությունները ԽՍՀՄ բանվորների ու գյուղացիների հանդեպ:

«Բայց մենք ունենք նաև ուրիշ, ավելի լուրջ ու ավելի կարևոր պարտավորություններ: Դա համաշխարհային պրոլետարիատի հանդեպ յեղած պարտավորություններն են: Նրանք համընկնում են առաջին տեսակի պարտավորությունների հետ: Բայց մենք նրանց ավելի բարձր ենք դասում: ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգը համաշխարհային բանվոր դասակարգի մի մասն ե: Մենք հաղթեցինք վո՛չ միայն ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգի ջանքերով, այլև չորհրդի համաշխարհային բանվոր դասակարգի աջակցության: Առանց այդպիսի աջակցության մեզ վաղուց կոցահարած կլինեյին: Ասում են, վոր մեր յերկիրը բոլոր յերկրների պրոլետարիատի հարվածային բրիգադն ե: Սա լավ ե ասված: Բայց սա մեզ վրա լրջագույն պարտավորություններ ե դնում: Ի սեր ինչի՞ յե աջակցում մեզ միջազգային պրոլետարիատը, ինչո՞վ ենք մենք արժանի դարձել այդպիսի աջակցության: Նրանով, վոր մենք առաջինը նետվեցինք մարտի՝ կապիտալիզմի դեմ, մենք առաջինը հաստատեցինք բանվորական իշխանություն, մենք առաջինն սկսեցինք սոցիալիզմ կառուցել: Նրանով, վոր մենք մի գործ ենք անում, վորը՝ հաջողության դեպքում՝ չուռ կտա ամբողջ աշխարհը ե կադատագրի ամբողջ բանվոր դասակարգը: Իսկ ի՞նչ ե պահանջվում հաջողության համար: Մեր հետամնացության վերացում, շինարարության բարձր, բոլշևիկյան տեմպերի դարդացում: Մենք պետք ե այնպես առաջ շարժվենք, վոր համայն աշխարհի բանվոր դասակարգը, նայելով մեզ՝ կարողանա ասել. ահա նա, իմ առաջավոր ջոկատը, ահա նա, իմ հարվածային բրիգադը, ահա նա, իմ բանվորական իշխանությունը, ահա նա, իմ հայրենիքը,—նրանք լավ են անում իրենց գործը, մեր գործը,—նրանց աջակցենք կապիտալիստների դեմ ե բորբոքենք հա-

մաշխարհային հեղափոխության դործը: Արդյոք մենք պիտի արգարացնենք համաշխարհային բանլոր դասակարգի հուսերը, պիտի կատարենք նրա հանդեպ մեր ունեցած պարտավորությունները: Այո՛, պետք է կատարենք, յեթե մենք չենք ուզում իսպառ խայտառակվել:

Մրանք են մեր ներքին ու միջազգային պարտավորությունները:

Ընկերներ՛ր, ինչպես տեսնում եք, յեթե խորհրդային հայրենասիրության մեջ դետեններ ընդոր այն հանդամանքները, վորոնց մասին ընկեր Ստալինն ասում է, ապա այդպիսի իսկական հայրենասիրությունը միաժամանակ ել հանդիսանում է համաշխարհային պրոլետարիատի հանդեպ ունեցած մեր ինտերնացիոնալ խնդիրները կատարումը:

Այդպես ուրեմն, ընկերներ՛ր, թույլ տվե՛ք ինձ ամբողջ հոգով ցանկանալ, վորպեսզի Լենինյան ռայոնական կադմակերպությունը—Մոսկվայի, մայրաքաղաքի կադմակերպությունը, վորպեսզի մեր Լենինյան կուսակցական կադմակերպությունը միշտ ունենա կոմունիզմի այդ հիմնական դիժը—նրա ինտերնացիոնալությունը, վորպեսզի այդ դիժը միշտ ապրի մեր կոմունիստական կադմակերպության շարքերում: (Յերկարատև ծափահարություններ): Յե՛վ նա, ընկերներ, շատ մարդկանց կիրկի այն «ստորջրյա խութերից», վորոնք դեռևս դոյություն ունեն մեր կյանքում և վորոնցից, դժբախտաբար, ճարպկորեն դեռ ոգտվում են չմերկացված մեր թշնամիները:

Ընկերներ, հարկավոր եր շատ բան ասել ՌԽՖՍՀ Գերադասյն Խորհրդի ընտրություններին մասին: Սակայն ընկ. Նիկոլայեվան ասաց ըստ անհրաժեշտ բաները: Զեկուցողը նույնպես իր ղեկուցման ղգալի հատվածը նվիրեց ընտրություններին: Յես ամբողջապես միանում եմ դրանց և կասեմ միայն յերկու խոսք: Յես վերջերս յեղա Կիրովի ռայոնի կուսակցական կոնֆերենցիայում, վորտեղ հանդես յեկողներն ընդգծում ենին, վոր իրենց ռայոնը անցյալ ընտրական կամպանիայում յերկրորդ տեղն է դրավել Մոսկվայում: Իհարկե, յես ցանկացա նրանց՝ վոչ միայն յերկրորդ տեղը

դահպանել, այլև առաջին տեղը ձեռք բերել: Իսկ մենք մեր հերթին պետք է պայքարենք առաջին տեղի համար: Ինչպես տեսնում եք, ընկերներ՛ր, պայքարը խիստ լարված կլինի: Սակայն յես կարծում եմ, վոր մեր դրությունն անհուսալի չէ և առաջին տեղը մերը պետք է լինի: Ուրեմն, ընկերներ՛ր, յեկեք ընտրական կամպանիան այնպես անցկացնեք, վոր մեր ռայոնն առաջին տեղը դրավի Մոսկվայում:

«Рабочая Москва», 1938 г. հունիսի 17:

ՅԵԼՈՒՅԹ

ԼԵՆԻՆԿԻՐԱԳԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐԱԿԱՆ
ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ
ԺՈՂՈՎՈՒՄ 1937 Թ. ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 26-ԻՆ

Ընկերներ: Թույլ ասեք ի դեմս ձեր, ի դեմս խորհրդային աշխատավորական ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչների համաքաղաքային ժողովի, շնորհակալություն հայտնել Լենինգրադի բոլոր ընտրողներին այն պատվի, այն վստահության համար, վոր դուք ինձ ցույց եք տվել, իմ թեկնածությունը առաջադրելով ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի համար: (Բուռն ծափահարություններ):

Յես դժվար կացություն մեջ եմ. առդիտորիայի տրամադրությունն այնքան բարձր է, վոր դժվար է այդ տրամադրությունը փոխել և դարձնել կյանքի պրոդան: Իսկ յես ավելի պրոպալի, քան թե պոեզիայի մարդ եմ: (Ծիծաղ, ծափահարություններ):

Ահա յերկու շաբաթ հետո Խորհրդային Միության քաղաքացիներն իրենց բյուրեղանները դրելու յեն քվեատուիլիքի մեջ: Արտաքուստ դա բարդ արարողություն չէ: Յես կուզենայի, վոր դուք, խորհրդային ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչներդ, վորի առանձնահատկությունն արտահայտվում է նրանով, վոր նա խորհրդային ժողովրդի հետ մի միտ ու արյուն է, — վորպեսզի դուք առավելագույնն անեք այն բանի համար, վոր յուրաքանչյուր քվեարկող ունենա այն բարձր գիտակցությունը, վոր ինքը հսկայական քաղաքական դործ է կատարում: Այդ շատ պատասխանատու, շատ մեծ աշխատանք է:

Յես կուզենայի, վոր մարդիկ ներքուստ, որդանապես ըմբռնեյին այս ահալի քաղաքական կարևորությունը: Գե-

րագույն Խորհրդի ընտրությունները — խորհրդային դեմոկրատիայի ամենանշանակելի արտահայտություններից մեկն է: Ձեզ հայտնի յէ, վոր իր ժամանակ «դեմոկրատիա» բառը մեղանում հոլովվում էր տառացիորեն բոլոր հոլովներով և առանձնապես դրանում մեղավոր է մեր նախահեղափոխական ինտելիգենցիան, վորն իդեալ էր դարձրել արեւմտայնությունական պառլամենտարիզմը, տառացիորեն Ֆետիշ դարձնելով այն: Մենք, կոմունիստներս, յերբեք դեմոկրատիան Ֆետիշ չենք դարձրել, մենք միշտ դեմոկրատիան դիտել ենք վորպես միջոց, այլ վոչ թե վորպես ինքնանպատակ: Մեզ համար դեմոկրատիան — կարևոր յեղանակներից մեկն է, մեծ միջոցներից մեկն է մասսաներին պետություն կառավարմանը մասնակից դարձնելու համար, մասսաներին դաստիարակելու համար: Դեմոկրատիան հնարավորություն է տալիս մասսաներին համախմբելու, միացնելու և մղելու դեպի պայքար հանուն ընդհանուր նպատակների:

Մա ամենեւին չի թուլացնում այն փաստը, վոր խորհրդային դեմոկրատիան աշխատավորների ամենաարժեքավոր նվաճումն է, վորովհետեւ միայն խորհրդային դեմոկրատիան է իսկական դեմոկրատիա:

Միայն Խորհրդային Միության մեջ կա իսկական ժողովրդաիրիշխանություն, իրական դեմոկրատիա: Հիշեցե՛ք, թեկուզ, հին ուսական պատմությունը և Նովգորոդի վեչեն: Արտաքուստ դա ամենագույնի դեմոկրատիա յեր. ամբողջ ժողովուրդը հրապարակում վճռում էր արմատական հարցերը, և նրա վճիռները կյանքում գործադրվում էյին: Սլավյանոֆիլները մեջ փոքրաթիվ չեյին այն մարդիկ, վորոնք նայելով այդ արտաքին կողմին, ուսական հին ժամանակը հայտարարում էյին ուսական ժողովրդի վուսկեդար: Դեռեւս Բելինսկին ու Չեռնիշևսկին կծու կերպով ծաղրել են սլավյանոֆիլների նմանորինակ հրապուրանքները: Մենք, կոմունիստներս, հիանալի դիտենք, վոր Նովգորոդի վեչեյում, Նովգորոդի ժողովրդական ժողովում, ըստ եյություն բոլոր կարևորագույն հարցերը փոշն էր վճռում: Հարուստներն ունեյին Ֆիդիկական ուժ, ունեյին «դոչազ տղերք», վորոնք վեչե դալով, ղդավում էյին ամենից բարձր, իսկ հաճախ էլ ղոռնյցներն էյին դործի դնում: Պատմադիւրներին հայտնի

յի, վոր այդ «վոսկեդարում» հարցերը շատ հաճախ բռնուցը-
նեւն ելին վճռում: Նովգորոդի վեչեն, իհարկե, խակական
ժողովրդախելանությունն չեր: Գեմոկրատիայի ծագման
նմանորինակ ձևեր հանդիպում են նաև ուրիշ ժողովուրդնե-
րի պատմության մեջ:

Անցնելով մեր ժամանակին, պետք է ասել, վոր բուր-
ժուական դեմոկրատիան, բուրժուա-դեմոկրատական յեր-
կըրների դեմոկրատիան ծառայում է միայն վորպես թղենու
տերև կապիտալի իշխանությունը վարագուրելու համար:
Յես կարծում եմ, վոր այս ժողովում անհրաժեշտություն
չկա, վոր յես հատուկ ապացույցներ բերեմ այդ բանը հաս-
տատելու համար: Յեթե Նովգորոդի վեչեյում փողն եր դեր
խաղում, ապա արդի բուրժուական դեմոկրատիայի մեջ
կապիտալն է վճռական դերը խաղում:

Բոլոր նրանց, ովքեր փնտռում և ձգտում են իսկական
դեմոկրատական հասարակության, ովքեր ուզում են այդ
հասարակության մեջ ապրել, յես պետք է ասեմ.— իսկական
դեմոկրատիա զոյւլթյուն ունի Խորհրդային Միության
մեջ: (Բառն ծափահարություններ):

Անշուշտ, դուք ճիշտ կվարվեք, յեթե ինձ հարց տաք,—
սակայն մի՞թե դրանք դատարկ խոսքեր չեն, ինչո՞վ կարելի
յե ապացուցել, վոր միայն մեզ մոտ կա իսկական դեմոկրա-
տիա: Յես կաշխատեմ պատասխանել այդ հարցին:

Առաջինը, վոր բնորոշում է մեր հասարակարգի դե-
մոկրատականությունը,—այդ այն է, վոր մեզ մոտ կապի-
տալիստներ չկան, վոր մեզ մոտ չահագործողական դասա-
կարգեր չկան: Ահա ձեզ խորհրդային դեմոկրատիայի առա-
ջին տարբերիչ հատկությունը: Չե՞ վոր ամեն մեկի համար
պարզ է, վոր ինչպիսի «դեմոկրատիա» ել թեկուզ լինի,
բայց այնտեղ, վորտեղ կողք կողքի ապրում են Ռոկֆելլե-
րը և հասարակ բանվորը,—դեմոկրատիան դատարկ հնչյուն
է միայն: Հասարակ բանվորին,—վորն ապրում է իր աշ-
խատանքի վաճառումով միայն և իր աշխատանքով
կույրեկներ է վաճառում,—հսկայական տարածություն է
բաժանում միլիարդատիրոջից. այստեղ դեմոկրատիայի
ինչպիսի ձև ել թեկուզ հորինես, բայց, վորչափով միլիար-
դատերը մնում է միլիարդատեր, միևնույն է, դեմոկրատիան

իզուր կանցնի: Հետևապես խորհրդային դեմոկրատիայի
առաջին տարբերիչ դիժն այն է, վոր նա ազատված է կա-
պիտալի իշխանությունից:

Հետո, մեր յերկրում դասակարգային հակասություն-
ները բացակայում են: Յուրաքանչյուր կապիտալիստական
յերկրում պետական վորեւ դորմ վճռելու ժամանակ բաղի-
վում են տարբեր կապիտալիստական խմբերի հակասական
չահերը: Վերցնենք հետեյալ որինակը.—Մոսկվայում մենք
այժմ քանդում ենք մի ամբողջ շարք տներ և կառուցում
ենք նոր մագիստրալներ: Դա այնքան ել հեշտ չէ անել
կապիտալիստական յերկրում: Փարիզը, Լոնդոնը, Նյու-
Յորքը շատ ու շատ տուժում են մասնավոր-կապիտալիստա-
կան շահերի պառճառով: Այդպիսի քաղաքի պլանավորման
ժամանակ բարեհաճեցե՞ք դնել հողի յուրաքանչյուր արշինը,
բարեհաճեցե՞ք չափազանց մեծ գումարներ վճարել հողատե-
րերին: Բուրժուական յերկրներում ամեն մի առաջադիմա-
կան քայլ ինչպես քաղաքային շինարարության մեջ, այն-
պես ել կյանքի մյուս բնագավառներում, արգելակվում է
կապիտալիստների շահագրգռված խմբերի կողմից: Ուստի
միանգամայն բնական է, վոր կապիտալիստական յերկր-
ներում ամեն մի ձեռնարկում դեմ է առնում մասնավոր-
կապիտալիստական, դժուժ շահերին: Ահա այդ տարբը մեր
սոցիալիստական յերկրում բացակայում է: Վորչափով մեզ
մոտ թշնամի դասակարգեր չկան, մեզանում բացակայում
են նաև դասակարգային հակասությունները: Ամենեւին պա-
տահական չէ, վոր Ստալինյան Մահմանադրությունը հըռ-
չակվել է հատկապես այժմ, յերբ մեզ մոտ կառուցված է
սոցիալիզմը և վերացված են դասակարգային հակասու-
թյունները:

Մեր յերկիրը տարբերվում է նաև նրանով, վոր անցած
20 տարվա ընթացքում,—յեւ կարծում եմ, վոր չեմ պար-
ծենում, այլ ուղղակի հաստատում եմ փաստը,—վոր այս 20
տարվա ընթացքում անչափ բարձրացել է մեր մասնաների
ինչպես քաղաքական, նույնպես ել կուլտուրական մակար-
դակը: Իմ կարծիքով այդ այդպես է: (Ծափահարություն-
ներ): Մինչդեռ տառացիորեն ամբողջ կապիտալիստական
աշխարհում մենք տեսնում ենք ներկա մոմենտում արվեստ-

ների ու գիտութեան կամ բնացում, կամ գեղարդացիա, մեզ մեզ, խորհրդային Միութեան մեջ արվեստը և գիտութեանը բուն բարգաւաճման մեջ են: Մասնաճանաչողական ու կուլտուրական բարձր մակարդակը խորհրդային դեմոկրատիայի սարքերից գիծն է:

Խորհրդային դեմոկրատիայի չորրորդ տարրերից հասկումը յետ համարում էմ մեր ամբողջ ժողովրդի նպատակների միասնությունը: Որինակի համար վերցնենք թեկուզ ամենից այնքի առաջագիտ կապիտալիստական մի պետություն: Այդպիսի պետություն տիրապետող դասակարգերը չունեն այնպիսի նպատակ, վորը միավորներ բոլոր ազնիվ մարդկանց, նպատակ, վորը վոգեւորներ մարդկանց, վորը մարդկանց բարձրացներ մինչև ամեն ինչ, նույնիսկ իրենց կյանքը գոհելու պատրաստություն: Մինչև անգամ պատերազմի մոմենտին բուրժուական յերկրներում տիրապետող դասակարգի հսկայական միջնակաւ մարդկություն և անում, չարաչահութիւն և անում, ոգուտ և վորոնում:

Իսկ մե՞զ մոտ: Մեզ մոտ ամբողջ ժողովուրդն ունի ընդհանուր նպատակ: Այդ նպատակն է—պայքարը կոմունիզմի կառուցման համար: (Բուռն ուլացիա):

Կար ժամանակ, յերբ ինտելիգենցիայի վարդ մասը կոմունիզմը համարում էր դոկտրինա, իսկ կոմունիզմի գաղափարները պաշտպանող և կյանքում կիրառող մարդկանց համարում էր ֆանտալիստներ: Ներկայումս, Խորհրդային Միութեան 20-ամյա գոյութիւնից հետո, յուրաքանչյուր խորհրդային քաղաքացու համար, ամբողջ խորհրդային ժողովրդի համար և նրա ինտելիգենցիայի համար կոմունիզմը—այդ վո՛չ թե դոկտրինա յե, այլ վորոշակի նպատակ է, վորը միավորում է մեզ բոլորիս: (Բուռն ծափահարութիւններ): Պատահել է, վոր նույնիսկ ծաղրի առարկա յեն դարձրել այն մարդկանց, վորոնք հռչակել են կոմունիզմի մեծ լուրջը՝ յուրաքանչյուրից ըստ ընդունակութիւնների և յուրաքանչյուրին ըստ պահանջմունքների: Այո՛, 20 տարի սրանից առաջ այդ նպատակը վոմանց հեռու յեր թիւում: Յես ասացի, վոր յես պրոգրայի մարդ էմ, սակայն

այդ բարձր նպատակը պրոգրայի մարդո՛ւն ել պոետ և դարձնում: (Ծափահարութիւններ):

Այժմ մեզ մոտ հաստատված է Սահմանադրութիւնը, վորը յուրաքանչյուրի համար ապահովում է աշխատանքի իրավունք, հանգստի իրավունք, կրթութեան իրավունք, ապահովված ծերութեան իրավունք: Այժմ մենք տեսնում ենք սեփական աչքերով, չոչաւում ենք սեփական ձեռքերով, թե ինչպես տարեցտարի աճում է մեր բարորդութիւնը: Այժմ մեր յերկրի ամեն մի քաղաքացի կոմունիստական հասարակութիւնը համարում է միանգամայն հասանելի: (Բուռն ծափահարութիւններ):

Ահա այս սկզբունքների վրա, այս հիմքի վրա ել դարդանում է մեր խորհրդային դեմոկրատիան: Ահա թե ինչու խորհրդային դեմոկրատիան իսկական դեմոկրատիա յե: Մակայն, հասկանալի յե, ընկերներ՛, այժմ մեզնից է կալված խորհրդային դեմոկրատիայի հետագա կատարելադործումը: Մենք պետք է դրան դարձնենք այնքան ճշուն, վոր յուրաքանչյուր մարդ, հասարակութեան յուրաքանչյուր անդամ դա իր որդանական կապն այս հասարակութեան հետ, վոր պետութիւնը նրան ոչնի ծաւալելու իր բոլոր անհատական ընդունակութիւնները: Հասկանալի յե, կոմունիստական հասարակութեան մեջ բառիս ժամանակակից իմաստով պետական ապարատ չի լինի: Բայց կոմունիզմին հասնելու համար մեր տրամադրութեան տակ մնացած պատմական ժամանակամիջոցում մեր պետութիւնը վիթխարի աշխատանք պետք է կատարի:

Խորհրդային ինտելիգենցիային վիճակված է հսկայական դեր խաղալ այդ ամբողջ աշխատանքում, պետական ձեւերը կատարելագործելու, մարդու վերաբերմունքը դեպի մարդը փոխակերպելու, մարդու հոգեբանութիւնը փոխակերպելու գործում:

Չե՞ վոր մենք ինքներս չենք նկատում, վոր խորհրդային մարդն այժմ արդեն չի նմանվում կապիտալիստական հասարակութեանը պատկանող մարդուն: (Ծափահարութիւններ): Ասենք թեկուզ նրանով, վոր կապիտալիստական հասարակութեան մեջ մարդու հիմնական հոգսը,—միևնույն է՝ նա ժլատ է, թե առատաձեւն, չար է, թե բարի,—նրա

Հիմնական հոդսը վող կուտակելն է: Դա բնական է: Յեթե կապիտալիստական հասարակութեան մեջ մարդ վորոշ քանակութեամբ վող չկուտակի,—նա կորած է. առաջին իսկ կատաստրոֆը, նրա կյանքում պատահած անհաջողութիւնը նրան դուրս կ'ըջի շարքէջ: Իսկ մեղ մոտ վերջին ուրիշն էլ այժմ վող վոր չի վախենում ծախսելուց: (Ծիծաղ, ծափահարութիւններ): Մեր վաղվա որն ապահոված է: (Ծափահարութիւններ):

Մի՞թե պարզ չէ, վոր խորհրդային դեմոկրատիան ամենախառարյալ դեմոկրատիան է աշխարհում: (Ծափահարութիւններ):

խորհրդային կառավարութիւնը, կուսակցութիւնը, ընկեր Ստալինը ձգտում են ամենալայն մասսաներին դրավելու պետութեան անմիջական կառավարման դրոճի մեջ: խորհրդային դեմոկրատիայի զարգացման խնդիրը կարող է քարձրացնել միայն ամբողջ ժողովուրդը: խորհրդային որդանների ընտրութիւններին մասնակցութիւն ցույց տալով աշխատավորական մասսաները դրանդիող խնդիր են, վերջնում իրենց ուսերին: Այդ խնդիրը նրանք կ'ըծեն, վորովհետեւ նրանք զեկավարվում են Մարքսի—Ենգելսի—Լենինի—Ստալինի ուսմունքով: (Բռնոն ծափահարութիւններ):

Սակայն իր մեծ խնդիրներն ավելի դյուրութեամբ հաղթահարելու համար միավորված դեմոկրատական ժողովուրդը պետք է ազատ կերպով նայի դեպի առաջ: Ուստի բոլոր հերձվածողների հետ, վորոնք դավադրութիւններ են սարքում ժողովրդի թիկունքում, մենք դատաստան կ'անենք այնպես, ինչպես ընդունված է դատաստան տեսնել թշնամու հետ: (Բռնոն ծափահարութիւններ):

Ընկերներ', այստեղ շատ խոսեցին այն մասին, վոր մենք յերջանիկ ժամանակ ենք ապրում: Յեւ ել այդպես եմ մտածում ե միայն կուղեյի հասակ պակասեցնել ետքս՝ մի 20 տարով (ծիծաղ, ծափահարութիւններ), բայց քանի վոր յես որչեկտիվ հանդամանքները հաշի առնող մարդ եմ, ապա ուրեմն յես հաշտվում եմ տարիքիս հետ: (Ծիծաղ, ծափահարութիւններ):

Յեւ, ինձ թվում է, հատկապես յերջանիկ ժամանակ է ապրում մեր յերիտասարդութիւնը: Հին ժամանակ մենք

խնտելիգենցիային բնակչութեան մանր-բուրժուական խավերին եյինք վերագրում: Բուրժուական հասարակութեան մեջ խնտելիգենցիայի վերին մասը սերտաճել էր շահագործողական դասակարգերի հետ: Իսկ մեզանում շարքային ինժեների աշխատավարձի ու բանվորի աշխատավարձի միջև տարբերութիւնը շատ մեծ չէ: Բայց բանը միայն այդ չէ: Մեր ինտելիգենցիան ամենասերտ կերպով կապված է բանվոր դասակարգի հետ, կոլտնտեսային դյուրացիութեան հետ: Մեր ինժեներները, գրողները, դերասանները, նկարիչները, բանաստեղծները, մանկավարժները առաջ են քաշվում ինտելիգենցիայի շարքերը՝ նայած իրենց ընդունակութիւններին: Միջնակարգ կրթութիւնը, յոթնամյակը մեզանում պարտադիր են բոլորի համար, իսկ յոթնամյակն ավարտելուց հետո ամեն մեկի համար բաց են բոլոր ճանապարհները: Մեր ինտելիգենցիայի շարքերն են լցվում ժողովրդի միջից յեւրած առավել ակտիվ, առավել ընդունակ, առավել վորակյալ մարդիկ:

Մեր արդի ինտելիգենցիան խորհրդային ինտելիգենցիայի առաջին սերունդն է: Դա խորհրդային ժողովրդի հետ մի միս ու արյուն է, դա մեր ժողովրդի անկապտելի մասն է: խորհրդային ինտելիգենցիայի ճակատին նայելով կարելի յեմինչե իսկ ճանաչել ե' բանվորի ե' դյուրացու բնորոշ գծերը: (Ծափահարութիւններ): Մենք մեր ինտելիգենցիային նույնպես կսիրենք, ինչպես սիրում ենք Կարմիր Բանակը (բռնոն ուլացիս), իսկ մենք շատ ենք սիրում Կարմիր Բանակը: (Ծափահարութիւններ):

Այստեղ ասացին, վոր միայն այժմ կարելի յե ծափալել ստեղծագործական ուժերը: Այդ ճիշտ է: Միայն խորհրդային հասարակարգն է ինտելիգենցիային հնարավորութիւն տալիս ծափալելու իր ստեղծագործական ուժերը, ընդունակութիւնները, տաղանդները: Յեւ այդ—սոցիալիստական պետութեան պայմաններում: Իսկ կոմունիստական հասարակութեան մեջ մենք կծափալենք այնպիսի ուժեր, վոր մարդու շունչը մի պահ կանդ է առնում, յերբ մտածում է այդ մասին: (Ծափահարութիւններ):

Կրերեմ ամենասովորական արտադրական մի որինակ: Ահա Մոսկվայում մետրո յեն շինում: Մետրո յեն շինում

նաև արտասահմանում: Ասացե՛ք. — մի՞թե մետրոյի կայա-
րաններ նախադժուր մեր ճարտարապետը նույնպիսի դրու-
թյան մեջ ե գտնւում, ինչպէս, յենթադրենք, Փարիզի ճար-
տարապետը: Չե՞ վոր Փարիզում եւ ստեղծագործությունը
ճարտարապետին մղում ե գեպի այն, վոր հասարակությա-
նը գեղեցկություն, շքեղություն տա, չե՞ վոր նա եւ կուղեր
ստեղծել շեգոյժը — գեղեցիկ, սքանչելի արտադրանք: Այդ
բնական ե: Յետ կարծում եմ, վոր ամեն մի ճարտարապետ
ձգտում ե դրան: Իսկ նա կարո՞ղ ե արդոյր բուրժուական
հասարակության մեջ ազատություն տալ իր ստեղծագործա-
կան թափին: Վո՛չ, չի կարող: Ինչո՞ւ: Հենց այն պատճա-
ռով, վոր այնտեղ մետրոն կապիտալիստն ե շինում: Իսկ կա-
պիտալիստը մետրոն շինում ե վոչ շեգոյժը ստեղծելու հա-
մար, նա կապիտալիստական ձեռնարկություն ե շինում շա-
հույթ ստանալու համար: Ասենք ինքը կապիտալիստն եւ
կաշկանդւած ե վոգոյժ. չե՞ վոր յեթե կռուցումը նրան
թանգ նստի, — վնասներ կտաքցին:

Իսկ մեզանո՞ւմ: Մեզանում ամեն ինչ սոցիալիստական
պետությունն ե կռուցում: Աշխարհում չկա մի կապիտա-
լիստ, վորն այնպէս հարուստ լինի, ինչպէս խորհրդային
սոցիալիստական պետությունը: (Ծափահարություններ):
Յերբ մեզանում առաջադրանք են տալիս ճարտարապետին,
նրան ասում են, վոր հարկավոր ե այնպիսի շէնք կառուցել,
վորը համապատասխանի ժողովրդի շահերին, նրա հարմա-
րություններին ե գեղարվեստական ճաշակներին:

Բուրժուական հասարակության մեջ ե սոցիալիստական
հասարակության մեջ ինտելիգենցիայի դրության տարբե-
րությունն առաջ ե դալիս այն բանի հետեանքով, վոր այն-
տեղ իշխանության դուռն են կանգնած կապիտալիստները,
իսկ այստեղ — աշխատավորները: Մեր ժողովուրդն առում ե
ճարտարապետին. — չինիր ինձ համար մետրո, սակայն վո-
րովհետեւ այդ մետրոյից մասսաներն են ոգտվելու, ապա մի՛
մտածիր շահույթի մասին, այլ մտածի՛ր այն մասին, վոր
մարդ այդ մետրոյով աշխատանքի յե գնալու ե վերադառ-
նալու, մտածի՛ր այն մասին, վոր մարդ չհոգնի մետրոյով
յերթեկեկելու ժամանակ: Ահա ձեզ ինտելիգենցիայի դրու-
թյան տարբերությունը՝ կապիտալիստական աշխարհում ե

մեզ մոտ: Իմ բերած այս որինակը կարելի յե տարածել
մտալոր աշխատանքի մարդկանց տառացիորեն բոլոր ստեղ-
ծագործական արտահայտումների վրա:

Յետ ավելին կասեմ: Կապիտալիստական աշխարհում
ամեն իր ստեղծում են, յենեկով շահույթ ստանալու ցան-
կությունից: Ջարմանալի չե, վոր Ամերիկայում, վորը հո-
շակված ե իր շուայրդությամբ, ըստ եյության ամեն իր շին-
վում ե ստանդարտային կարգով, վորպէսզի դրանք ավելի
եթան արժենան: Այսպէս կոչված «միջին մարդը» ոգտվում
ե այդպիսի իրերից: Կյանքի ամբողջ սահմանումն այնտեղ
յենում ե կապիտալիստից, վորի համար կարեւոր ե մի
բան — վաստակը, վաստակը, ե վաստակը:

Իսկ մեզանում բոլոր որչեկտները — տները, կամուրջնե-
րը, կայարանները, լայն սպառման առարկաները —
մենք կպատրաստենք յենեկով նրանց նպատակահարմարու-
թյունից, ոգտակար ու գեղեցիկ լինելուց:

Կարելի յե համարձակ ասել, վոր մեր ապագա կյանքի
գեղեցկությունը, նրա հարմարությունը ե հաճելիությունը
չատ բանում մեզանից ե կախված: Այլանդակ տները, — իսկ
այդպիսի տներ մեզ մոտ չատ են կառուցել, — նախադժեկ են
վոչ թե բանվորները, այլ ճարտարապետները: Չե՞ վոր մե-
զանում պետությունը՝ բոլոր հարցերի լուծման ժամանակ
հենվում ե մասնագետների կարծիքի վրա:

Յետ կարծում եմ, վոր վորքան ավելի առաջ գնանք ե
վորքան ավելի կատարյալ լինի մեր կյանքը, վորքան ավելի
բարձր լինի տեխնիկան, վորքան մենք ավելի բարձրացնենք
ժողովրդի գեղարվեստական պահանջները, — այնքան ավելի
մեծ կլինի մասնագետների ազդեցությունը Խորհրդային
Միության ամբողջ սոցիալիստական շինարարության վրա:

Ահա թե, ընկերներ՛, ինչ ե նշանակում խորհրդային
հասարակարդը, ահա թե ինչն ե ինտելիգենցիայի գերը
այս խորհրդային հասարակարդում: Ինչպէս տեսնում եք,
մի դեր, վորը, թերեւ, ավելի մեծ ե, քան դուք յենթադրում
եք: Դա չատ պատվավոր դեր ե: Մենք առում ենք, վոր մեր
յերկիրն աշխարհում առաջինը կլինի արվեստի ու գիտու-
թյան բնադալառում: Յետ նույնպէս այդպէս եմ կարծում:
Սակայն դրա համար հարկավոր ե աշխատել, կատարելա-

գործել մեր կյանքը և անձամբ կատարելագործվել: Յեւ յեթե դուք ուզում եք, վոր յերկիրը շուտ քայլի դեպի առաջ,—ամբողջ թափով ծավալեցե՛ք ձեր ստեղծագործական ուժերը: (Յերկարատև ծափահարություններ): Յես կարող եմ ձեզ յերաշխափորել, վոր ձեր ստեղծագործական ուժերի զարգացումը բացառիկ հարուստ բովանդակությամբ կլցնի ձեզանից յուրաքանչյուրի անհատական կյանքը: (Ծափահարություններ):

Ընկերներ, դեկտեմբերի 12-ին բոլորս քվեարկելու յենք կոմունիստական կուսակցության ոգտին, ժողովրդական ակնկալությունների արտահայտիչ՝ ընկեր Ստալինի ոգտին: (Բուռն ծափահարություններ, վարմիք վերածվում են ովաջիայի, բացականչություններ՝ «ուռա»):

Հանո՛ւն խորհրդային ինտելիգենցիայի, հանո՛ւն խորհրդային ինտելիգենցիայի ստեղծագործության: (Նորից փոքորկալի ծափահարություններ, նորից «ուռա» բացականչություններ):

ՃՍՌ «УЧИТЕЛЬСКАЯ ГАЗЕТА»-ՅԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԱԾԻ ԳԱՂԱՔԱՅԻՆ ՅԵՎ
ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅՆԵՐԻ ԳԵՐԱԶԱՆՅԻԿ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆԸ
1938 Թ. ԳԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 28-ԻՆ

I. ՄԱՐԻՍԻԶՄ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԹԵՈՐԻԱՅԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ

Ընկերներ՛ը, մեզ մոտ այժմ շատ են խոսում մարքսիզմ-լենինիզմի հեղափոխական թեորիան ուսումնասիրելու մասին, բոլշևիկյան կուսակցության պատմությունն ուսումնասիրելու մասին: Գլխավորն այստեղ այն է, վոր մարդ յուրացնի այդ թեորիայի բուն եյությունը, սովորի ոգտվել դրանից գործնականում և ըմբռնի մեր կուսակցության հեղափոխական պայքարի փորձը:

Կարդալով «Համկ(բ)ի պատմության համառոտ դասընթացը», յես հիացա նրա բովանդակության խորությունից, մտքի հստակությունից և շարադրանքի պարզությունից, բայց այժմ բառացի հիշել չեմ կարող, մոռացել եմ: Սակայն բանն այստեղ վոչ միայն հիշելն է, այլ գլխավորը՝ հասկանալն է:

Մարքսիստական-լենինյան թեորիան հավատի սխմվով չէ, դոգմաների ժողովածու չէ, այլ գործողության դեկավարություն է: Յերբ վոմանք խոսում են մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելու մասին, ապա ասում են «խորացված աշխատանք», «առանձնապես խորացված աշխատանք» և այլն: Սակայն պետք է հասկանալ, վոր մարքսիզմ-լենինիզմի մեջ գլխավորը—այդ վոչ թե ասոն է, այլ նրա եյությունն է, հեղափոխական վոգին է:

Ի՞նչ է նշանակում, յերբ ասում են «ընդգրկել մարքսիզմ-լենինիզմն ամբողջովին»: Ի՞նչպես հասկանալ այդ: Արդյոք այդ հասկանալ վորպես մարքսիզմ-լենինիզմի ամբողջ գերիմատությունը բառացի անդիւր անե՞լը՝ արդեն պատրաստի յեզրակացությունների և ֆորմուլաների ձևով: Թե՞ այդ հասկանալ վորպես մարքսիզմ-լենինիզմի եյության

նը տիրապետելը և այդ թեորիան կյանքում, իր հասարակական-քաղաքական և անձնական կյանքում վորպես դործողության ղեկավարություն կիրառելու կարողություն։ Յերկրորդն ավելի ճիշտ, ավելի ուղիղ, ավելի կարևոր կլինի, նա հիմնականն է մարքսիզմ-լենինիզմի մեջ։ Յեւթերորդն առում են «տիրապետել մարքսիզմ-լենինիզմին», ապա այդ նշանակում է սովորել այդ տեսնել ղեկավարել։

Մարքսիզմ-լենինիզմը ավելի կամ պակաս չափով սերտել կարող է ամեն վրձ, իսկ յուրացնել նրա ելությունը և սովորել այն կիրառել՝ սա ավելի դժվար է։ Մենք ղեկունք բազմաթիվ հին բանվորներ, վորոնք մասնակցել են քաղաքական պայքարին։ Մի՞թե նրանք մարքսիզմ-լենինիզմին ուսումնասիրել են այնքան, վորքան դուք։ Ձե՞ վոր նրանք «ՀամԿ(բ)Կ պատմության համառոտ դասընթաց» չեն ունեցել։ Շատ քիչ է նրանց վիճակվել սխտեմատիկորեն ուսումնասիրել այդ թեորիան։ Թերևս, մի տասն հեղափոխական դրքեր կարդացել են—և ընդամենն այդ։ Իսկ ահավասիկ իրենց պրակտիկայում նրանք բավականին ճիշտ են կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմը։ Այդ թեորիայի դրոշի ներքո ղնացել են և այժմ զնում են միլիոնավոր մարդիկ։ Յեւ շատ բանվորներ ճիշտ են մոտեցել հասարակական յերեւելովիներին, քաղաքական կյանքին, նրանք ճիշտ են ըմբռնել մարքսիստական-լենինյան ղիծը՝ այս կամ այն հարցի լուծման ժամանակ։ Դրա պատճառն այն է, վոր նրանք հասկացել են, ըմբռնել են մարքսիստական-լենինյան թեորիայի հեղափոխական ելությունը։

Մարքսիզմ-լենինիզմը ուսումնասիրել հարկավոր է վո՛չ սոսկ ուսումնասիրելու համար, վո՛չ ձևի համար։ Մարքսիզմ-լենինիզմը մենք ուսումնասիրում ենք վո՛չ թե նրա համար, վոր այն իմանա՞նք ձևականորեն, ինչպես առաջինը հավատի ուսմունք էյին ուսումնասիրում։ Մարքսիզմ-լենինիզմը մենք ուսումնասիրում ենք վորպես մեթոդ, վորպես դործիք, վորի ողնությամբ մենք ճիշտ վորոշում ենք մեր քաղաքական, հասարակական և անձնական վարքաղիծը։ Մենք ղտնում ենք, վոր դա մարդու ամենահղորդենքն է իր դործնական կյանքում։

Այժմ մեր առջև հարց է ծառանում, թե ի՞նչպես սո-

վորենք ավելի ճիշտ կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմը պրակտիկ դործում։ Ամենից առաջ հարկավոր է, թեկուզ ընդհանուր ղծերով, իմանալ մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիական հիմունքները, թեկուզ ընդհանուր ղծերով իմանալ կոմունիստական կուսակցության պատմությունը։ Կուսակցության պատմությունը ուսումնասիրելիս պետք է նայել, թե այս-ինչ և այս-ինչ հանդամանքներում ի՞նչպես են բուլճ-վիկները լուծել այս-ինչ դործնական հարցը։ Ինչո՞ւ նրանք այդ հարցն այսպես են լուծել և վոչ թե այլ կերպ, ինչի՞ց են նրանք յելել։ Ինչո՞ւ, որինակ, մենք բոյկոտի յենթարկեցինք Բուլղիլիյան դուման, ինչի՞ց էյինք մենք յելում։ Ի՞նչ պատճառով, հետո, քաղաքական ավելի պակաս նպատավոր հանդամանքներում, մենք ընտրեցինք II, III և IV Պետական դումայի համար։ Ինչո՞ւ։ Բոլոր այդպիսի հարցերի վերլուծման ժամանակ (իսկ այդպիսի հարցեր պատմության մեջ շատ են յեղել, վորովհետև պայքար շատ է յեղել) դա ծառայում է ասես վորպես որինակ մարքսիզմ-լենինիզմի մեթոդի կիրառման, մյուս հարցերի լուծմանը մոտեցման՝ այլ, քաղաքական նոր իրացուցից մեջ, ժամանակակից պայմաններում ծաղու հարցերի լուծմանը ցույց տրվելիք մոտեցման։

Հասկանալի յե, վոր ընդամեն պետք է ուշադրության առնել տեղի ունեցած բոլոր փոփոխությունները, բոլոր նոր պայմանները։ Ուստի մարքսիզմ-լենինիզմն ուսումնասիրելիս ամենաղլխավորն է—իրեն ստուգել այն հարցերի լուծմանը ցույց տրվող մոտեցման դործում, վորոնք այսօր, այս բողեյին հերթի յեն դրված կյանքի ղանաղան քնաղավառներում։ Վերցնենք վորեն կենցաղային որինակ։ Ահա ուսուցչուհին բաժանիկց ամուսնուց։ Մարքսիստական տեսակետից ի՞նչպես պետք է լինի մարդկանց վարքաղիծն այս ղեպը։ Ի՞նչպես վարվել։ Ձե՞ վոր այդպիսի հարցի նկատմամբ ել պետք է ճիշտ մոտեցում ղտնել, այն քննել ու լուծել մարքսիստորեն։ Ամենահասարակ մոտեցումը (և դա ավելի կամ պակաս չափով,—ղոնե, ձևականորեն,—ճիշտ է) կլինի ասել.—այդ մասնավոր դործ է, վորը քաղաքականության հետ առնչություն չունի։ Սակայն, վորդաքականության հետ առնչություն չունի։ Սակայն, վորդափով դա հայտնի յե, աչակերտները դրա մասին խոսում

են, դուրսնալ բամբասում են, ուսուցչուհու հեղինակութ-
յունը խախտվել է,—անհրաժեշտ է այդ փաստի խելացի
բացատրությունը: Տեսնո՞ւմ եք, թե ի՞նչպես յերբեմն նույն-
խակ գուռ կենցաղային հարցը կարող է դառնալ հասարա-
կական—քաղաքական հարց: Կյանքում յուրաքանչյուր որ
տեղի յեն ունենում անվերջ քանակությամբ կենցաղային
դանաղան դեպքեր: Ճիշտ լուծումը դառնել այդ դեպքերում
և ճիշտ հասկանալ, թե ի՞նչպես վերաբերվել դրանց՝ մարք-
սիզմի տեսակետից,—ահա այստեղ է, վոր մարքսիստն
ստուգվում է:

2^ե վոր մարքսիզմ—լենինիզմը—դա այն բանալին է,
վորը հնարավորություն է տալիս լուծելու այս կամ այն
հարցը: Դա միայն հնարավորություն է տալիս և վուչ թե
լուծում է, հնարավորություն է տալիս ավելի ճիշտ մոտե-
նալու հարցերի լուծմանը: Սակայն դա պատրաստի ու-
ցեպոլ չէ կյանքի բոլոր դեպքերի համար: Առորդա հարցերի
լուծման, դրանց լուծման նկատմամբ ցույց տրվող մոտեց-
ման դործում ել գղացվում է, թե վորն է իսկական բուլշե-
վիկը և վորը տիրացուն, տառակերը:

Լինում են մարդիկ, վորոնք իրոք տիրապետում են
մարքսիզմ—լենինիզմին և կարողանում են այդ թեորիան կի-
րառել դործնական հարցերի լուծման ժամանակ: Բայց լի-
նում են մարդիկ, վորոնք լեցուն են գիտական տեքստերով,
ինչպես կարտոֆիլով պարկը, բայց դործնականորեն այդ
գիտելիքները կիրառել չեն կարողանում: Այդպիսի մարդիկ
ամեն ինչ կարող են անել իր պատմել, նաև դասախոսու-
թյուն կկարգան: Իսկ յեթե նրան ասես, վոր ձեր դպրոցում
պատահել է այսպիսի մի կադուս—ա՛յ, որինակ, հայրը
ծեծել է իր վորդուն, վորը սովորում է այդ դպրոցում—և
հարց տաս, թե հասարակական տեսակետից ի՞նչպես ճիշտ
մոտենալ այդ կոնկրետ դեպքին, ապա այդպիսի մարդիկ
կշիտթվեն՝ յերեք ծառի արանքին կմոլորվեն: Իսկ յեթե
նրանք վորեւ ասաջարկություն մտցնեն ել, ապա դա ուրո-
տունիատական կլինի, դա ամենեւին չի համապատասխանի
մարքսիզմ—լենինիզմի վորդուն, թեպետև նրանք բերեն մի
կույտ ցիտատներ: Ուրորտունիզմը միշտ մարքսիզմ—լենի-
նիզմն ուղղակի ժխտելով չի արտահայտվում միայն: Յեր-

բմն այդ յերեան է դալիս տառակերության մեջ, այդ թեո-
րիային դոգմատիկ վերաբերմունք ցույց տալու մեջ:

Ահա դործնական հարցերը մարքսիզմ—լենինիզմի էյու-
թյան իսկական յուրացման հիման վրա լուծելն ել հենց
բուլշեվիզմի դպրոցն է:

Տեքստի ուսումնասիրումը—այդ միայն տեքստի ուսումնա-
սիրումն է: Յեւ ինչպես վոր դպրոցը յերեխաների համար դեռ
ամբողջ բուն կյանքը չէ, այլ միայն դպրոց է, այնպես ել
մարքսիզմ—լենինիզմի ուսումնասիրումն ուսումնական հա-
տատություններում, դանաղան խմբակներում և սեմինարնե-
րում, նմանապես ինքնուրույն ուսումնասիրումը և այլն—
այս ամենը միայն ուսումնասիրումն է: Մարդ այդ ուսում-
նասիրման դեպքում միայն դբրով է խմանում մարքսիզմ-
լենինիզմը: Իսկ ահա յերե նա ընկզմի քաղաքական կյանքի
մեջ, հասարակական դործունեյության մեջ, յերբ նա կի-
րառի այդ մեթոդը, և կիրառի գիտակցորեն, այդ ժամա-
նակ ուրիշ բան է: Կյանքի հարցերի դործնական լուծման
ժամանակ, այն հարցերի, վորոնց առիթ է լինում հանդի-
պել ամեն որ, այդտեղ ել հենց արտահայտվում է մարք-
սիզմ—լենինիզմը, այդտեղ ել հենց ստացվում է մարքսիզմ-
լենինիզմի գլխավոր դպրոցը, այդտեղ ել հենց յերեան է
դալիս իսկական մարքսիստ—լենինյանը:

Գլխավոր դպրոցն այն չէ, վոր սեմինարում զբաղվե-
ցիր, կամ լեկցիա լսեցիր: Այդ միայն ոժանդակ է:

Գլխավոր դպրոցն ստացվում է այն ժամանակ, յերբ
վիճեք մարդկանց հետ, յերբ խոսեք ժողովրդի հետ, յերբ
վորոշում ընդունեք ծուլլ աշակերտի մասին: Իսկ ի՞նչ վո-
րոշում ընդունել. յերկո՞ւ թե յերեք դնել, վունդել ուսում-
նական հաստատությունից թե, ընդհակառակը,—զիջողա-
բար վերաբերվել:

Ահա՛ այդպիսի հարցերի լուծման ժամանակ ել հենց
կլինի մարքսիզմ—լենինիզմի ամենազլխավոր դպրոցը:

Ինչպես ինժեներ—տեխնոլոգի համար՝ դործառնում
աշխատելը՝ նրա տեխնոլոգիական գիտելիքների դործնա-
կան կիրառումը և վորձի կուտակումն է հանդիսանում,
ինչպես վոր ուսուցչի համար՝ դպրոցում անմիջականորեն
աշխատելը նրա մանկավարժական գիտելիքների դործնական

կիրառումն և հանդիսանում, այնպես եւ մարքսիզմ-լենինիզմը կենդանի, որդանական միասնությունն և թեորիայի ու պրակտիկայի:

Յեւ այսպես, դուք այժմ հասկացաք, թե յես ամբողջ ժամանակ ինչի մասին եմ խոսում: Յես ուզում եմ պարզ դարձնել այն միտքը, վոր մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելու համար բոլորովին բավական չե այդ թեորիայի ֆորմուլաներն ու յեղրակացություններն անգիր անելը, դրա համար բավական չե նաև նրա ելությունը յուրացնելը: Մարքսիզմ-լենինիզմին իրոք տիրապետելու համար պետք է դեռ սովորել դործնական հարցերը լուծելիս ուղտիլ այդ թեորիայից, իսկ յեթե ավելի առաջ գնանք,—ապա նաև կարողանալ այդ թեորիան հարստացնել կոտակլիած փորձով, ընդհանրացնել փորձը, այսինքն՝ կարողանալ այն զարգացնել և առաջ մղել: Ահա սա եւ հենց ամենազգալաւորն է:

«Համկ(բ)կ պատմության համառոտ դասընթացը» արտաբոստ դրվածք է շատ հանրամատչելի ձևով, սակայն նա շատ մեծ աշխատանք է պահանջում ընթերցողից: Այստեղ արված են մարքսիզմ-լենինիզմի բոլոր հիմունքներն ամենասկզբի ձևով: Կարդալիս հարկավոր է մտածել ամեն մի տողի վրա: Վոչ թե անգիր անել, այլ լավ մտածել-խորամուխ լինել: Խոսքն այն մասին է, վոր մարդ սովորի մարքսիզմ-լենինիզմը դործնականում կիրառել, և այդ հարկավոր է սովորել: Իսկ ի՞նչպես սովորել: Սովորել պատմական որինակներով, և այն եւ փոխադարձ շփման և կարծիքների փոխանակման միջոցով:

Ահա այստեղ ասացին, վոր լավ կլինեն խմբակներ ունենալ: Յես լիովին հասկանում եմ այդ ձգտումը: Դա վորոշ չափով ճիշտ է, վոր խմբակը համենայն դեպս կարծիքների փոխանակման հնարավորություն է տալիս: Բայց ո՞վ ասաց ձեզ, թե այժմ դուք չեք կարող խմբակներ հավաքել: Վո՞րտեղից վերցրիք այդ: Կարգացե՛ք կուսակցության Կենտկոմի 1938 թ. նոյեմբերի 14-ի վորոշումը: Նրա մեջ դատապարտվում է խմբակը վորպես մարքսիզմ-լենինիզմի ուսումնասիրության հարկադիր սիստեմ, վորը առաջ

քարձրացվել-դարձվել եր վորպես մեր կադրերին բուլճիզմ սովորեցնելու հիմնական ձևը, և վորպես քանակի հետեւից ընկնելու դործնական արտահայտություն՝ ի վնաս պրոպագանդայի վորակի: Այստեղ ընկերն ասաց, վոր նրանց մոտ յոթ հոգի ուսուցիչներ ինքնուրույն պարապում են: Ո՞վ է ձեզ խանդարում ասել. «Մի շաբաթ հետո յես դեկուցում կանեմ այս-ինչ հարցի վերաբերյալ. ովքեր ուզում են համաքվել և քննարկել, թող դան»: Մի՞թե վորեւէ մեկը խանդարում է:

Կյանքի ամեն մի յերևույթին պետք է մոտենալ կոնկրետ կերպով, յեթե դու մարքսիստ ես: Յեւ, հասկանալի չե, իրար միջև այդպես քննարկելու դեպքում կարելի չե ավելի լավ ըմբռնել հարցը: Յերբ դուք կարդացել եք, դուք միայն մի կողմն եք վերցրել, յերեք կողմն եք վերցրել, իսկ չորրորդը չեք վերցրել: Վերջապես, վերցրել եք բոլոր չորս կողմերը: Մինչդեռ պարզվեց, վոր այդ վոչ թե քառակուսի չե, այլ խորանարդ է, վորն ունի վեց կողմ: Այնպես վոր ուրիշների հետ քննարկելիս միտքը հղկվում է և հարստանում:

Դուք ասում եք, վոր դիսկուսիաներ են հարկավոր: Մական ո՞վ է խանդարում ձեզ: Ուզեք, կհավաքեք հինգ-տաս հոգի: Չե՞ վոր հինգ հոգին կարող են հիմնավորապես վիճարանել իրար հետ: Ո՞վ է ձեզ խանդարում: Իսկ յեթե դուք դեռ դեկուցումներ ել գրեք, ապա յես պետք է ուղղակի ասեմ,—հինգ անգամ ավելի ուսումնասիրած կլինեք հարցը, քան թե դուք լեկցիա լսեք: Չե՞ վոր դեկուցում գրելու համար հարկավոր է յուրաքանչյուր բառը, յուրաքանչյուր միտքը լավ մտածել, կշռադատել: Չեկուցում գրելու համար հարկավոր է և՛ այնտեղ նայել աղբյուրը և՛ այստեղ նայել: Չեկուցում գրելիս, ինչ խոսք, ավելի շատ կմշակեք հարցերը, քան թե միայն լեկցիա լսեք: Լեկցիաներին՝ յուրացնելը շատ բանից է կախված—նայած ինչպիսի դասախոս է և ինչպիսի տրամադրություն ունեք դուք: Գուցե, լեկցիայի ժամանակ մի-քիչ խոսեցիք հարեանիդ հետ: Դուք ինքներդ գիտեք, վոր լեկցիայի մեջ հաճախ յերեք քառորդը ջուր է, իսկ մեկ քառորդը—շահեկան տեղեկություններ: (Ծիծաղ): Մենք, դժբախտաբար, չենք կա-

րողանում, ինչպես հարկն է, ջուրը մղել: Ճիշտ է, այն հարկավոր է մղել: Բայց այնուամենայնիվ լիովին չես կարող մղել այն: Չկարծե՞ք, թե յես դեմ եմ լեկցիաներին: Ինքնըստինքյան հասկանալի չէ, վոր լեկցիաներն ուսուցման շատ կարեւոր տեսակն են: Յես միայն ձեզ մղում եմ ինքնուրույն աշխատանքի, իսկ այդ աշխատանքը ձեզ կստիպի հաճախել լեկցիաները և ուշադրութեամբ լսել դրանք:

Ի՞նչպես վերաբերվել խմբակային աշխատանքին: Գիտե՞ք ինչ, խմբակը ինչ-վոր սահմանափակվածութեան ներբերանդ ունի: Բուն «խմբակ» անունը սահմանափակվածութեան նշան է: Արդյոք, դրանով իսկ վերացվում է կոլեկտիվ քննարկումը:—Վո՛չ, չի վերացվում և չի արատավորվում: Կոլեկտիվ քննարկումը պետք է զուգորդվի ինքնուրույն ուսումնասիրութեան հետ, վորը հիմնական մեթոդ է հանդիսանում: Տանը պատրաստվի՛ր, խմբակում, ժողովում զեկուցում արա՛, իսկ զեկուցման շուրջը վիճաբանություններ ծավալի: Վո՛չ թե արհեստական վիճաբանություններ ծավալի, այլ այնպես արա, վոր ամեն մեկն իր իսկական կարծիքն արտահայտի դրված հարցի վերաբերյալ, վոր չվախենան ասել այն, ինչ վոր մտածում են: Յեթե այդ զեկուցման մեջ լինի գեթ մի կաթիլ սեփական կարծիք, յես չեմ կասկածում, վոր ձեզ մոտ տաք վիճաբանություններ կլինեն: Այդ վիճաբանությունները, թեկուզ Պուշկինի մասին, մարքսիզմ-լենինիզմի հիանալի դասը կլինեյին:

Յերբ խոսում են մարքսիզմ-լենինիզմի ուսումնասիրութեան մասին, ապա հաճախ մտածում են, թե իբր միմիայն մարքսիստական գրքեր պետք է կարդալ—Մարքս, Ենգելս, Լենին, Ստալին կարդալ: Իրոք—վոչ միայն նրանք: Սակայն խնդիրն այն է, վոր ամեն մի գիրք մարդ կարդա մարքսիստորեն, լենինարար, ստալինարար: Ասենք, կարդում են Չերնիշևսկին, սա կարելի չէ դանդաղ կերպ կարդալ: Վաթսուկական—յոթանասական թվականների առաջավոր ընթերցողը նրան կարդում եր իր ձևով, այն ժամանակների լիբերալ ընթերցողը նրան կարդում եր իր ձևով, իսկ մենք, վորպես մարքսիստներ—լենինյաններ, նրան կարդում ենք մեր ձևով: Մեր ըմբռնումն այլ կլինի: Յերբ զեկուցում ես

անում Չերնիշևսկու աշխատանքի մասին, յերբ վերլուծում ես Չերնիշևսկուն, յերբ ծավալվում են վիճաբանությունները և մտքերի փոխադարձ հղկումը, այն ժամանակ ավելի լավ կյուրացնես, մարքսիզմ-լենինիզմը: Վիճաբանությունների ժամանակ պետք է խոսել իր բառերով, իբր լեզվով: Դուք պետք է ունենաք ձեր լեզուն, յես այդ դեմեմ: Հարկավոր է, վոր մարդիկ վիճաբանեն, սակայն վոչ թե արհեստականորեն, այլ ըստ եյության, այսինքն այնպես, վոր դործը հասնի յեթե վոչ «տուրուզմիոցի», ապա դեթ լուրջ, տաք բանակով: Ահա թե ինչպես պետք է դնել հարցը: Այն ժամանակ մարդիկ կհաճախեն խմբակները և կզբաղվեն: Մարքսիզմ-լենինիզմի գիտությունն ամենեց լավ ձեռք է բերվում ուսումնասիրման հենց այս մեթոդի միջոցով:

Յես կարծում եմ, վոր տեքստը դուք ինձանից ավելի լավ դիտեք, յես համոզված եմ դրանում: Յեթե յես սկսեյի ձեզ հետ միասին քննություն տալ, ապա յես կտապալվեյի տեքստի դժով, անսլալման կտապալվեյի: Իսկ մարքսիստորեն մոտենալ հարցին, յես կարծում եմ, անշուշտ ավելի ճիշտ կկարողանամ, քան դուք, ավելի շուտ կդանեմ մոտեցումի դիժը, վորովհետեւ յերկարատե փորձը, պրակտիկան, հարստացված թեորիական վեճերով,—այս բոլորը սրել են իմ զգացումները: Յես զգում եմ կեղծությունը, յերբ սխալ ձևակերպումն է տրվում: Այդպիսով ինձ մոտ յերեւան է յեկել նոր զգացում, վորը մշակվել է թեորիական վեճերում և բանակոխներում, վորն ինձ ընտելացրել է ուշադիր լինելու: Ուստի քննարկումից չպետք է վախենալ, այլ պետք է մարդկանց ընտելացնել դրան: Միայն այդ յեղանակով կհղկվեն ձեր միտքն ու ձեր լեզուն: Յերբ դուք իմանաք, վոր ամեն մի սխալ յեղրակացութեան վերաբերյալ և ամեն մի սխալ ձևակերպութեան վերաբերյալ ձեր դեմ վիճաբանելու յեն, դուք կսկսեք ավելի ուշադիր կերպով փնտռել ավելի ճիշտ լուծումներ:

Ուստի, յեթե դուք ուղում եք հասկանալ մարքսիզմ-լենինիզմը և տիրապետել այդ թեորիային, ապա ուրեմն ինքնուրույն պարապմունքների վրա հիմնված զեկուցումները,

ռեֆերատները և վիճարանությունները հսկայական ոգուտ կտան ձեզ: Ինքնուրույն ուսումնասիրումը մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելու հիմնական մեթոդն է:

II. ՈՒՍՈՒՑՁԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ԽՆԴԻՐՆ Ե ՆՈՐ ՄԱՐԴՈՒ—
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂԱՔԱՑՈՒ ԴԱՍ-
ՏԻԱՐԱԿՈՒՄԸ:

Գուցե յերեկ այստեղ ասվել է, իսկ այսօր ահա վոչ վոք չառաց, թե ի՞նչպես են ձեզ մոտ յերեխաները, ի՞նչպես են դճում՝ աշխատանքը նրանց հետ, ի՞նչպես են հարաբերու-
թյունները յերեխաների հետ: Այստեղ մի ընկեր հարևան-
ցիորեն ասաց, —«Սահմանված և հերթապահություն բան-
վորական հանրակացարաններում: Հերթապահները հետևում
են, վորպեսզի յերեխաների վարքը չառ չխանդարի կար-
գը»: Այո՞, այդպե՞ս է (Տեղից —Այո՛):

Մի՞թե դուք ուզում էք, վոր յերեխան լինի միջակ
որիվատեղ, 45 տարեկան մարդ՝ քիչ խանգարված ստամոք-
սով: (Ծիծաղ): Կամ թե ուզում էք, վոր յերեխան լինի ձեք
—չափահաս մարդկանց—ճիշտ նմանությունը: Ձե՞ վոր յե-
րեխաները խիստ շատ նախաձեռնություն ունեն: Յեթե յես
ուսուցիչ լինեյի և յեթե յերեխաները վորեւ տեղ թեկուզ
չարաճճիություն անեյին, սակայն այնպես, վոր այդ ժա-
մանակ քաջություն յերևար, ապա յես այդ քաջությունը
մի տեսակ կխրախուսեյի, իսկ բուն չարաճճիության, հա-
մար մի քիչ կնախատեյի նրանց և դրանով կսահմանափակ-
վեյի: Անշուշտ, պետք է տարբերել՝ չարաճճիություն ել
կա, չարաճճիություն ել:

Յեթե ինձ հարց տային, թե ամենապիտավորն ի՞նչ է
պահանջվում ներկա մոմենտում ուսուցչից, ապա յես կա-
սեյի—աճեցնել նոր մարդուն: (Մենք այդ հաճախ ենք
ասում, և դրանով յես վոչինչ նոր բան չեմ ասում): Մեզ
մոտ ստեղծվում է սոցիալիստական հասարակության նոր
մարդը: Այդ նոր մարդուն պետք է պատվաստել մարդկա-
յին ամենալավ հատկություններ: Ձե՞ վոր նոր, սոցիալիս-
տական մարդը ևս, նա չի լինի այնպիսի մարդ, վորի մոտ
բացակայում են մարդկային գղացմունքները: Մարդը մարդ
է: Սրանից պետք է յեղնել:

Իսկ մարդկային ի՞նչպիսի գղացմունքներ պետք է
պատվաստել:—Ամենից առաջ, սեր, սեր դեպի իր ժողո-
վուրդը, սեր դեպի աշխատավոր մասսաները: Մարդ պետք
է սիրի մարդկանց: Յեթե նա սիրի մարդկանց, ապա ուրե-
մըն նա ավելի լավ կապրի, ավելի ուրախ կլինի նրա կյան-
քը, վորովհետեւ վոչ վոք այնպես վատ չի ապրում աշխար-
հում, ինչպես միզանորոտը—մարդատյացը: Նա ինքը բոլո-
րից վատ է ապրում:

Յերկրորդ,—ազնվություն: Յերեխաներին սովորեցնել
ազնվություն: Ուսուցիչը այս բանին պետք է, ըստիս, հաս-
նի հետևողականորեն՝ մանկավարժական բոլոր յեղանակնե-
րով, ինչպիսիք միայն հնարավոր են: Ձստել, չխաբել, այլ
իրեն ազնիվ պահել:

Յերկրորդ,—փառություն: Սոցիալիստական մարդը—աշ-
խատանքի մարդը—նա ուզում է նվաճել աշխարհը, և վոչ
միայն յերկրապնդի վրա գոյություն ունեցող աշխարհը,
այլև տիեզերքը տեղից շարժել մարդու բանականության
միջոցով:

Չորրորդ,—ընկերական գոյում: Հարկավոր է, վոր ըն-
կերական գոյում լինի: Դա հարկավոր է թեկուզ այն պատ-
ճառով, վոր մենք գտնվում ենք կապիտալիստական շրջա-
պատում, վորովհետեւ մեր Միությունը սխտեմատիկ կեր-
պով հալածանքի յե յենթարկվում և յուրաքանչյուր բուր-
ժուա անձկանոք սպասում է հարմար մոմենտի, վորպեսզի
ճգմի ինքնորոշային Միությունը: Իհարկե, նրանք չեն տեսնի
այդպիսի մոմենտ, սակայն այս նշանակում է, վոր ինքնուր-
դային Միությունը միայն պողպատե պարսպով կարող է
պաշտպանվել: ԽՍՀՄ-ն ե՛լ ավելի ուժեղ կլինի, յեթե խոր-
հրդային մարդկանց մեջ ընկերական գոյում դաստիարակ-
վի՝ վորք հասակից,—խեղճական, ամուր ընկերական գո-
յում՝ դպրոցական հասակից: Այն ժամանակ, յեթե մարդ-
դա կարմիր Բանակը կամ ընկնի ռազմաճակատ, նրա հա-
մար ավելի հեշտ կլինի մարտական գողման մեջ մտնել:
Նա կզա արդեն սիրով գողված՝ դեպի սոցիալիստական
հայրենիքը:

Հինգերորդ—պետք է սիրել աշխատանքը, վոչ միայն
սիրել, այլև ազնվորեն վերաբերվել դեպի աշխատանքը,

ընդամին հաստատապես հիշելով, վոր յեթե մարդ ապրում,
սնվում է և չի աշխատում, ապա այդ նշանակում է, վոր
նա ուրիշի աշխատանքն է ուտում: Առանձին կարիք չկա
այդ ձեռք առնել վարդացնելու: Այդ՝ աշակերտների առջև
պետք է դարձնել: Աշխատանքի մասին պետք է առանձ-
նապես հարց բարձրացնել: Մենք հաճախ ասում ենք. «Աշ-
խատանքը պատվի դործ է»: Առաջնորդը առաջ է մղել «աշ-
խատանքը պատվի դործ է» լուրջաբար, և յեթե դուք միայն
կրկնեք, վոր «աշխատանքը պատվի դործ է», ապա այդ քիչ
կլինի: Այդ չե՛ առաջնորդի կամչի, կուսակցության և ժո-
ղովրդի կամքի կատարումը: Հարկավոր է, վորպեսզի յե-
րեխաները կոնկրետ տեսնեն, վոր իրոք աշխատանքը պատ-
վի դործ է: Յերեխային չես կարող խաբել: Յեթե մի վոքը
կեղծություն լինի, ապա նա արդեն չի հավատա:

Կարելի չէ շարունակել նոր մարդու հատկությունների
թվարկումը, բայց յես կոհամանավակվեմ միայն սրան-
ցով: Այդ—մարքսիստ—լենինյանի հատկություններն են:
Սակայն նույնպիսիք են պահանջները նաև յուրաքանչյուր
ազնիվ մոդլամիտ մարդու նկատմամբ: Մեր թեորիայի ար-
ժեքը հենց նրանումն է, վոր նա պահանջում է այն, ինչ
վոր պահանջվում է ազնիվ, մոդլամիտ մարդու համար:

Կարգապահությունը՝ այդ ինքնըստինքյան բղիտում է այն
հատկություններից, վորոնց մասին յես ասացի վերևում:
Յերեխաները սիրում են կոտրատել, ծուռնել: Մենք ինքնե-
րես ել այդպես ենք յեղել: Ուրիշի պարտեզ սողոսկելը
բախտականություն էր. դողացած խնձորն ավելի քաղցր էր
թվում, քան իր սեփականը, կամ դնածը: Բայց համենայն
դեպս պետք է ասել, վոր մարդիկ պահեն, պահպանեն ար-
ժեքները: Պետք է միայն կոտրել, այլևս ստեղծել—
այդ է եյականը: Մենք միայն քանդում ենք հինը, մենք
նորը կառուցողներ ենք հանդիսանում:

Յես կարծում եմ, վոր իրոք ուսուցիչ լինելու համար
մարդ պետք է ուսուցիչ ծնվի, այլ միջ թե միայն դառնա
ուսուցիչ: Ուսուցչի աշխատանքում շատ դժվարություններ
կան և մեծ է ուսուցչի պատասխանատվությունը: Անշուշտ,
համապատասխան դիսցիպլինայի դասավանդումը—դա հիմ-
նական աշխատանքն է, բայց բոլորից բացի, ուսուցչին ըն-

դորինակում են աշակերտները: Ահա թե ինչու՞ ուսուցչի
աշխարհայացքը, նրա վարքը, նրա կյանքը, նրա մոտեցու-
մը յուրաքանչյուր յերևույթին,—այսպես կամ այնպես ազ-
դում են բոլոր աշակերտների վրա: Յեվ այդ հաճախ ան-
նկատելի կերպով:

Սակայն այդ քիչ է: Կարելի չէ համարձակ ասել, վոր
յեթե ուսուցիչը շատ հեղինակավոր է, ապա մորոշ մարդ-
կանց վրա ամբողջ կյանքում մնում են այդ ուսուցչի ազ-
դեցություն հետքերը: Ահա թե ինչու նաև կարևոր է, վոր
ուսուցիչը հեռու իրեն, վոր նա զգա, թե իր վարքը, իր
գործողություններն ամենաուժեղ վերահսկողության տակ
են դրսևում, վորպիսի վերահսկողության տակ չի դրսևում
աշխարհում միջ մի մարդ: Տասնյակ մանկական աչքեր նա-
յում են նրան և մարդու հոգեկան կյանքի զանազան նյու-
անների նկատմամբ վոչինչ ավելի ուշադիր, ավելի սրա-
տես, ավելի զգայունակ բան չկա, միջ միջ այնպես չի վոր-
սա բոլոր նրբությունները, ինչպես մանկական աչքը: Այս
պետք է հիշել:

Միայն յես վախենում եմ՝ ձեզ այն մտքին չբերեմ, թե
դուք պետք է անբնական պահեք ձեզ: Այդ նույնպես լավ
չէ, այդ միանգամայն սխալ կլինի: Ուսուցչին անհրաժեշտ
է բնականություն և ազնվություն բոլոր հարցերի լուծման
ասպարեղում, առանձնապես զանազան մանկական գործերի
լուծման ասպարեղում, պատիժների հարցում և այլն: Յեն-
թաղերենք տղան կոտրեց ապակին կամ վիրավորեց աղջկան,
կամ աղջիկը—տղային: Այստեղ պետք է յեղնել միջ թե մի-
այն բուն փաստից, վորպես այդպիսինից, այլ պետք է հաշ-
վի առնել, թե ինչպես կազդի մանկական հոգեբանության
վրա այդ հարցի այս կամ այն լուծումը: Այդ հարկավոր է
անպայման: Համենայն դեպս յերեխաներն ունեն իրենց
«իրավաբանական կողերը»: Յենթադրենք, վոր յերեխանե-
րը կովեցին, մեկի քիթը կոտրեցին, իսկ հետո այդ տու-
ժածը դնաց և վատաբանեց: Մինչև իսկ չեղոք յերեխան
ել նրան դրա համար կդատապարտի և կասի. «Ն՛յ դու
մատնիչ—կովել ես ուղում, իսկ հետո ել դնում ես դան-
դատվում»:

Գլխավորն է—լինել ազնիվ՝ յերեխաների հետ, հետևել

իրեն, մեր յերեխաներից դաստիարակել իրոք լավ, իրաք սոցիալիստական ֆաղափացիներ—ազնիվ, փառ, զարգացած ընկերական զգացմունք ունեցող, մանկական հոգեբանութեան և մանկական հնարավորութիւնների սահմաններում կարգապահութեան վարժված սոցիալիստական ֆաղափացիներ:

Յեւ վերջապէս, ընկերներ, հարկավոր է, վոր յերեխաների մօտ յերկար տարիներ ընթացելով մնան վատ տպավորութիւններ, լավագուշտ տպավորութիւններ և հիշողութիւններ դարձնել մասին: Յեթե դուք հասնեք այն բանին, վոր ձեր աշակերտներն իրենց ամբողջ կյանքում պահպանեն հիշողութիւններ ուսման տարիների մասին, վորպէս հիանալի տարիների,—այդ արդեն լավ նշան է:

Ահա, ըստիւ, այն գլխավորը, վոր պահանջվում է ուսուցչից:

III. ԻՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԱՍՍԱՆԵՐԻ ՄԵՋ
ՏԱՆԵԼԸ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻՆ ԱՄԵՆ ՈՐ
ՄԱՍՆԱԿՅԵԼԸ ԱՄԵՆ ՄԻ ՈՒՍՈՒՅՁԻ
ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ Ե

Այժմ կանգ առնեմ հասարակական կյանքի հարցերը վրա: Այստեղ կարևոր է, վոր ուսուցիչը սերտ մոտենա մարդկանց, իրականութեանը, սովորի հասկանալ նաև տեղական իրադրութիւնը: Անշուշտ, իդեալական կլինեք, յեթե մեր բոլոր ուսուցիչները և ինտելիգենցիայի մեր մյուս կադրերը լիովին տիրապետեցին մարքսիզմ—լենինիզմին: Սակայն վատ չի լինի, յեթե նրանք իմանան նույնիսկ թեկուզ այդ թեորիայի ընդհանուր հիմունքները: Այդ արդեն վատ չէ թե՛ կոմունիստի, թե՛ անկուսակցականի համար: Յեւ յերաշխափորում եմ, վոր վորոշ անկուսակցականներ մարքսիզմ—լենինիզմը ավելի լավ գիտեն, քան կուսակցականները: Ճիշտ է, նրանց թիւը փոքր է: Այստեղ հարկավոր է սովորել՝ մարքսիստներն մոտենալ տեղական կյանքի յերեւոյթներին, ձիւտ վերլուծել դրանք: Մինչդեռ այն ղեկուցումներում, վոր դուք անում եք բնակչութեան առջև ու վորոնց մասին դուք այստեղ պատմեցիք, բոլորովին բացակայում է տեղական կյանքը: Ահա վորքան մարդ էլ այս—

տեղ հանդէս յեկավ, վոր՛չ մեկը չասաց, թե ինքն առիթ է ունեցել ղեկուցումով հանդէս դալու տեղական յերեւոյթի մասին: Ձե՞ վոր մարդիկ ծնվում, մեռնում են, ամուսնանում, հարսանիք են կատարում: Բազմաթիւ հասարակական յերեւոյթներ կան... Մի՞թե այդ մասին վոչինչ չկա ասելու կամ չի կարելի ասել: Մի՞թե առիթներ քիչ կան:

Կոլտնտեսային շինարարութիւն, տնտեսութեան դարդացում—այս ամենը դարձեցնում է կոլտնտեսականի միտքը, կապում է դա հասարակական լայն խնդիրների հետ: Ձեկուցումների համար միանգամայն հետաքրքրական նյութ՝ վորքա՛ն ուղեք:

Կոլտնտեսութիւնները զատում են աչքի ընկնող դործիչներին, և այդպիսի մարդկանց մասին ղեկուցումները, և այն ել յեղրակացութիւններով հանդերձ, նրանց զրական ու բացասական կողմերի ցուցադրումով հանդերձ, անտարակույս, տաք վիճարանութիւններ առաջ կրբերեն: Այդպիսի ղեկուցումներն առողջ քննարկման յենթարկելու դեպքում աճում է կոլտնտեսականի հասարակական գեմքը, մեծանում է հարգանքը կոլտնտեսային աշխատանքի վերաբերմամբ:

Հարեւան կոլտնտեսութեան մեջ բերքը յեղել է 10—12—15 ցետներ՝ յուրաքանչյուր հեկտարից, իսկ ձեր կոլտնտեսութեան մեջ—5—6 ցետներ: Ինչո՞ւ ձեզ մօտ թույլ բերք է յեղել: Ահա ձեզ և թեմա ղեկուցման համար:

Մի խոսքով, յերբ դուք մտնում եք դյուղացիական կյանքի մեջ, յերբ ուղում եք աշխատել բնակչութեան հետ, ապա համենայն դեպս այնպէս արեք, վոր դա անմիջական սերտ շփումն ունենա կյանքի հետ, վոր դիպչի, վոր ղեկուցումը չոչափի մարդկանց: Այն ժամանակ, անպայման, ժողովուրդը կդնա ձեր ղեկուցումները լսելու: Ինքնին հասկանալի յե, վոր մեր յերկրի և ամբողջ աշխարհի կյանքում տեղի ունեցող հասարակական և քաղաքական դեպքերը միշտ չափից ավելի նյութ են տալիս:

Վերջապէս, հարկավոր է, վոր ղեկուցումներն ազատ քննարկվեն և վոր մարդիկ ավելի հանդուրժողարար վերաբերվեն յերեւոյթների ձևին: Գլխավորն այն է, վոր հասկացվի ղեկուցման հիմնական միտքը և վոր սրա մասին վիճա—

բանություններին մասնակցողներն իրենց կարծիքն արտահայտեն, չճշմելով շարադրանքի ձևից, լավ հիշելով, վոր խոսքի ձևը ձեռքբերովի բան է: Կարևոր է, վոր միտքն իրենք լինի:

Ուսուցչի հասարակական կյանքում անհրաժեշտ է, վոր ամենուրեք, վորտեղ նա կարող է, վորտեղ նրա կարծիքը հարցնում են, վոր նա իր ձայնը տա ազնվորեն: Հարկավոր է, վոր գյուղացիները հարգանք ունենան դեպի ուսուցիչը, վոր միայն վորպես ուսուցչի, այլ և վորպես մարդու: Նկատի ունեցե՛ք, վոր սա քաղաքական հարց է: Սա—խորապես քաղաքական հարց է: Յեթե ուզում եք, վոր ուսուցչու-թյունն իրեն համապատասխան դիրք գրավի, ապա ուրեմն այնպիսի դիմ տարեք, վոր ուսուցիչը լինի անկողմնակալ, չվախենա իր տեսակետն արտահայտել այս կամ այն հարցի վերաբերյալ: Գյուղացիական հարցերը լուծելիս, իհարկե, ուսուցիչը կարող է ոգնել, վորչափով նա տվյալ վայրի քաղաքացին է, վորչափով նա մասնակցում է տվյալ վայրի տնտեսական և քաղաքական կյանքին:

Իսկ գլխավորապես ուսուցիչը կարող է գյուղացուն ոգնել կուլտուրական ասպարեղում:

Կուլտուրայի հասկացողությունը շատ լայն է—սկսած յերես բխանալուց մինչև մարդկային մտքի բարձունքները: Յեւ, յերեակայեցե՛ք, այստեղ ավելի հեշտ է, քան վորևէ այլ տեղ, սայթաքել—ընկնել որիմատելության մեջ: Ձեռքերի մաքրությունը, հաղուստի մաքրությունը, բնակարանի անհրաժեշտ կոմֆորտը և այլն—այս ամենը բնակչության կուլտուրականության նշաններ են: Հասարակական ժողովները, դրամատիկական խմբակները, պարի յերեկոները և այլն—հասարակական կուլտուրայի նշաններ են: Կոմունիստները դրանց մասնակցում են, իրավացիորեն համարելով դրանք վորպես կուլտուրական զարգացման գործոններ: Սակայն այդ բոլորը կարող է վերածվել նաև որիմատելական ժամանցի: Յեւ ահա, որիմատելության ու իսկական կուլտուրական զարգացման միջև անջրպետը տեսնելու համար պահանջվում է զգալի կուլտուրականություն և քաղաքական զգացողություն: Մարքսիստն այդ նվաճումների վրա նայում է, վորպես առաջ շարժվելու միջոցի, նոր աս-

տիճանի: Իսկ քաղքենու համար դա ինքնանպատակ է, նա ձգտում է իր նվաճումը կայունացնելու, նա դառնում է տվյալ իրադրության ստրուկը, ամբապնդելով նաև համապատասխան բարոյախոսություն, քնեցնելով միտքը: Դրա դեմ պետք է պայքարել:

Ուստի ցանկալի յե, վոր դուք կուլտուրական աշխատանք կատարելիս նրա մեջ հասարակական—պետական տարրեր մտցնեք, քաղաքականություն մտցնեք, այսպես ձեր կուլտուրան կողմնորոշումը կկորցնի և կընդունի այսպես կոչված «գաղապական կուլտուրայի» բնույթ, կկորցնի կապը համապետական կուլտուրայի հետ, համապետական կուլտուրական պահանջմունքների հետ:

Կուլտուրական այն գործը, վոր դուք վարում եք, պետք է կապել ընդհանուր—սոցիալիստական շինարարության հետ, վորպեսզի մարդ մեկուսացած չմտածի: Որիմատելը կցկտուր, մեկուսի մտածող մարդ է, վոր իրեն չի կապում վոչ մի բանի հետ և վոչ վրբի հետ:

Այս աշխատանքը շատ դժվար է: Այս շատ դժվար և նրբին թաշխատանք է այն տեսակետից, վոր մարդ ինքը պետք է կուլտուրական լինի: Այստեղ միևնույն բանն է, ինչպես յերաժշտության մեջ: Յերաժիշտը կեղծ նոտան կրնի որկեստրում, իսկ ինձ համար մի ամբողջ կեղծ դամբա աննկատելի կլինի, վորովհետև յես յերաժշտությունից չեմ հասկանում: Յերբ կեղծ նոտա յես զգում, հարկավոր է ուղղել այն:

IV. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆ ԻՐ ԽՈՍՔԻ ՄԵՋ ԿԵՆԴԱՆԻ ՀՈԳԻ ՅԵՎ ՄԻՏՔ ՊԵՏՔ Ե ԴՆԻ

Ընկերնե՛ր, յես չգիտեմ՝ ինչպես թնցավ յերեկ ձեր նիստը: Բայց ահա այսօր չի նկատվում ձեզ մոտ մտքերի փոխանակություն—բոլորը միայն հաշիվ են տալիս իրենց աշխատանքի մասին, վոմանք զեղազարդում են այն: Մի՞թե նրա համար եք դուք թախտել հավաքվել, վոր յուրաքանչյուրդ ավելի կամ պակաս սովորական հաշվետվություն տաք: Իսկ հատկապես այնպես է ստացվում, վոր մի զարոցը նման է մյուսին և մարդիկ նույնպես նման են մեկը

մյուսին: Իսկ յետ կարծում եյի, վոր դուք այստեղ համարք-
վել եք «կովելու» համար:

Ինչո՞ւ համար դուք, յերբ պատմում եք, ձգտում եք
պատրաստի ֆորմուլաներով ասել: Ձե՞ վոր դուք ուսուցիչ-
ներ եք, դուք ուսաներեն լեզուն գիտեք: Իսկ գիտե՞ք, թե ինչ
ե նշանակում պատրաստի ֆրազներով խոսել: Այդ նշանա-
կում ե, վոր ձեր միտքը չի աշխատում, այլ միայն լեզուն ե
աշխատում: Պատրաստի ֆրազով դուք մարդկանց վրա
տպավորություն չեք գործի: Տպավորություն չեք գործի
այն պատճառով, վոր պատրաստի ֆրազն առանց ձեզ ել
գիտեն: Դուք վախենում եք, վոր յեթե ձեր ձեռով ասեք,
այդ այնքան գեղեցիկ չի լինի: Սխալվում եք: Ավելի լավ
կլսեն այն, ավելի հասկանալի կլինի այն:

Ձեզ մոտ իրական կյանքում—մեծ կապ կա գյուղացիու-
թյան հետ, բնակչության հետ: Բայց յերբ պատմում եք
այդ կյանքի մասին, ապա այդ կապը կարծես ինչ-վոր
«տեխնիկական» կապի տպավորություն ե թողնում.—այս-
քան ժողովներ դումարեցինք, այսքան զրույցներ անցկաց-
րինք: Կարծես թե դուք կյանքի մասին չեք խոսում, այլ
գյուղացիության և ուսուցչության միջև տեղի ունեցող հա-
րաբերությունների «տեխնիկայի» մասին եք խոսում: Ձե՞
վոր դուք մարդկանց հետ հանդիպում եք վոչ միայն ժողով-
ներում և զրույցների ժամանակ: Հարկավոր ե խոսել բնակ-
չության հետ ունեցած ձեր հարաբերությունների բովան-
դակության մասին:

Այդ հարաբերություններն ունեն և՛ քաղաքական, և՛
հոգեբանական և՛ այլ կողմեր, վորոնք յերևան են դարձնում
մարդկային նորմալ կյանքում: Բայց ձեր շարադրանքի մեջ
չկա այդ սերտ, որդանական կապը: Դուք յետ շատ եմ
ձերացել ու այդ պատճառով չեմ կարողանում վորսալ այն:
Բայց յետ վոչ մի ծպտուն չլսեցի, թե վորոնք են ձեզանում
դժվարությունները, վորտեղ և ինչն ե ձեզ սեղմում: Դուք
պատրաստի ֆրազներ եք կրկնում միայն: Դա ֆորմալ ե
դարձնում խոսքը: Յուրաքանչյուր վոք պետք ե ձգտի խոսել
իր լեզվով, այն լեզվով, վոր մայրն ե ավել նրան: Ամենա-
լավ լեզուն մայրական լեզուն ե, հալատացե՛ք իմ խղճին:
Մենք ասում ենք.—ուսուցիչ, ուսուցիչ, մեծ գործ ե

ուսուցիչ լինելը: Յեվ այդ ճիշտ ե: Սակայն ի՞նչ դուրս կգա,
յեթե ուսուցիչն սկսի միայն պատրաստի ֆորմուլաներ
հրամցնել մարդկանց:

Ահավասիկ դուք, խոսած ընկերներից վերջինը, աշխա-
տում եք գյուղում, կարծես թե գոհ եք ձեր դրությունից,
դուք բանն այնպես նկարագրեցիք, վոր շատ լավ եք ապ-
րում այժմ: Բայց ահա, ինձ թվում ե, յեթե կարդան ձեր
ձառերի սղադրությունները, ապա մարդիկ քիչ կհավատան
նրան, ինչ վոր դուք ասել եք: Յեվ վո՛չ այն պատճառով,
վոր այդ ճիշտ չե, վո՛չ այդ պատճառով: Առաջին, կասեն,
վոր ընկերը մի քիչ իրեն գովում ե: Յերեսո՞ւմ ե. յետ այս-
ինչ ու այս—ինչ բանն եմ արել: Հենց վոր մարդիկ գդան,
վոր վորեւե մեկն իրեն քիչ գովաբանում ե և առաջ քաշում, իս-
կույն ուշադրությունները լարում են: Յետ ձեզ ուղղակի
կասեմ.—դուք գեղեցիկ խոսքեր շատ ասացիք, իսկ հոգի
չղղացվեց: Ձեր խոսքերի մեջ հոգի չղղացվեց: Սրանով յետ
ամենևին չեմ ուզում ասել, թե դուք հոգի չունեք: Ամենե-
վին վոչ: Յետ միայն ուզում եմ ասել ահա թե ինչ.—այն
ներքին վիճակը, վոր ձեզանում գոյություն ունի, դուք ձրգ-
տում եք արտահայտել գնայուն ֆորմուլաներով: Իսկ ներ-
քին զղացմունքները կենդանի մարդ գեղում ե սովորաբար
իր, հասարակ լեզվով, առանց պատրաստի ձևակերպումնե-
րի գեմելու: Ուստի, յերբ դրագետ մարդը կարդա ձեր սղա-
դրությունը, ապա նա կմտածի—արհեստականություն կա:
Արհեստականություն: Չկա բնական ներքին վիճակ: Շատ
խոսքեր, ջերմ խոսքեր, վորոնք վկայում են այն մասին,
վոր բավարարված եք աշխատանքով, հրապուրվում եք այդ
աշխատանքով, իսկ խոսքերը համոզիչ չեն, վորովհետե
դրանք սեփական մշակման արդասիր չեն, այլ պատրաստի
յետ վերցված: Հասկացա՞ք: Առացե՛ք, ստո՞ւմ եմ յետ, թե
վոչ: Ախր ձեզ մոտ արհեստական ե դուրս դալիս: (Տե-
ղից.—ձիշտ ե):

Ահա յերեակայեցե՛ք, վոր այդպիսի շարադրանքով,
այդպիսի գեղուցումով ժողովրդի առջև դուրս գաք և խո-
սեք: Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ կտացվի: Ձեզ կլսեն ու
կգնան, մինչև իսկ առանց հարց տալու, իսկ յեթե հարց ել
տան, ապա՝ քիչ:

Ուստի, առաջինը, վոր պահանջվում է ուսուցչից, դասեփական, մորից ստացած՝ խոսքի վրձն է: Սովորիր քերականութիւնը, վորպեսզի խոսակցութիւնդ ուղիղ լինի, բայց խոսիր բնական, սովորական լեզվով:

Յես պետք է ասեմ, վոր ուսուցչական աշխատանքը ամենադժուար աշխատանքներից մեկն է: Ինձ մինչև իսկ թիւում է, վոր հարկավոր է ուսուցիչ ծնել: Յես խոսում եմ բառիս իսկական իմաստով՝ ուսուցչի մասին: Վրձանք չափ գիտեն: Յես գիտեմ բազմաթիւ մարդիկ, վորոնք հիանալի կերպով տիրապետում են առարկային, սակայն յետք աչդպիսի մարդուն ուսուցիչ նշանակեք, նա չի կարողանա իր առարկան լավ շարադրել: Պետք է վոչ միայն իմանալ առարկան, այլև պետք է կարողանալ դա այնպես շարադրել, վոր ունկնդիրները լավ յուրացնեն:

Այդպես ուրեմն, յես ել հենց կարծում եմ, վոր ամենից առաջ հարկավոր է, վոր լեզուն նորմալ լինի: Յերեխաներին մի՛ սովորեցրեք տրաֆարետի, պատրաստի ֆորմուլաների, — այդ նրանց մի ականջից մտնում, մյուսից դուրս է գալիս:

Յեթե դու խոսում ես, ապա ուրեմն խոսիր քոնք: Բաներն ուրիշ կլինեն, իսկ եյութիւնը՝ միեւնոյնը: Յեւ ահա կտեսնես, մարդիկ ել մի քիչ ավելի ուշադրութեամբ ակնհայտեն: Հարկավոր է, վոր խոսքը տեղին ու ժամանակին ասվի, վորպեսզի ինքն իրեն բոլորի: Իսկ այստեղ այնպես է ստացվում, վոր մարդ մեխանիկորեն է խոսում: Հարկավոր է, վոր վոչ թե մեխանիկորեն, այլ որդանակա կերպով բաները տեղան, վոր դրանք քո միտքն արտահայտեն:

Պետք է խուսափել պատրաստի ձևակերպումներով խոսելուց, յերբ մարդ հիշողութեամբ է վերցնում և վոչ թե ուղեղի միջոցով մշակում: Այն լեզուն, վորով դուք բնականութեան հետ խոսում եք, դարձրեք պարզ-հասարակ լեզու, ձեր լեզուն, գործածելով բնական վոճ: Յեթե վոճն անբնական է, ապա ստացվում է վանող տպավորութիւն: Զեղանից շատերը հավանորեն հիշում են (դուք և վոչ) հին տիրացուհիներին, վորոնք չբոլոր եյին վանքերը: Նրանց թիւը մեծ էր մեր յերկրում հեղափոխութիւնից առաջ: Յեթե նրանցից մեկին լսում եյիր, ապա յերկրորդը ճիշտ նույնն էր

բլրլացնում. — «Տե՛ր, աստվածամայրն արժանացուց տեսանել զսուրբ յերեսս յուր»: Զի կարելի նրանց նմանվել: Մեր լեզուն հարուստ է, և դուք մի՛ կոտորտեք այն, մի՛ վշապրեք և յերեխաներին սովորեցրեք դրան: Յերեխաներին ի՞նչպես սովորեցնել դրան: Պահանջե՛ք, վոր նրանք նախ մտածեն, հետո խոսեն, և վոչ թե խոսեն, հետո մտածեն: Այս է հիմնականը:

Ահալասիկ այն խնդիրները, վոր ծառացած են մեր ուսուցչութեան առջև: Իսկ ամբողջութեամբ վերցրած մեր ուսուցչութիւնը պետք է ել ավելի կուլտուրական լինի: Կուլտուրական վոչ միայն այն տեսակետից, վոր ուսուցիչներն իմանան իրենց առարկան, այլ բառիս ընդհանուր իմաստով կուլտուրական, վոր ուսուցչութեան բուն իսկ պահանջմունքները լայն լինեն: Դուք ինքներդ տեսնում եք, վոր ե՛ւ քաղաքային ե՛ւ գյուղական բնակչութիւնը, վորի կուլտուրական աճումն առաջ է գնում՝ վիթխարի քայլերով, կուլտուրական մեծ պահանջներ է ներկայացնում:

Մեր կյանքը շարունակ բարդանում է, նա պահանջում է ավելի ու ավելի բարձր «առաստաղ» մեր բոլոր աշխատողներից՝ բոլոր ասպարեզներում: Յեթե այժմ ուսուցչի «առաստաղը», որինակ, յերկու մետր է, ապա ուրեմն հարկավոր է, վոր դա լինի գոնե յերկուս ու կես մետր:

Ընկերներն այստեղ խոսեցին լրագրերի պակասութեան մասին: Անշուշտ, լրագրերի կարիք կա: Բայց այնուամենայնիւ, յետք ուզում եք, ապա ձեր կուլտուրայի աճման համար լրագիրը քիչ է: Լրագիրը հարկավոր է քաղաքական կողմնորոշման համար տվյալ մոմենտում, ընթացիկ կարիքների համար: Իսկ կուլտուրան բարձրացնելու համար պետք է դիմել կուլտուրայի պատմութեանը, մարդկութեան ամբողջ կուլտուրական Ժառանգութեանը: Հարկավոր է իմանալ ուսական գրականութիւնը և առանձնապես գեղարվեստական գրականութիւնը: Առանց դրան յուր գնալ չի լինի: Ուսուցիչը գործ ունի մարդկային նյութի հետ, ամենայն յերիտասարդ և ամենազգայունակ նյութի հետ: Գեղար-

Վեհապետական գրականութիւնը—դա մարդկանց տիպերի ամենահարուստ պատկերաման է, դոնէ յետ այդպէս եւ կարծում: Գեղարվեստական գրականութեան մեջ դուք տեսնում եք մարդկային տիպեր անվերջ ալլապան գրութիւններում: Ուստի՝ գեղարվեստական գրականութիւնն իմանալը համարյա ձեր պրոֆեսիոնալ պարտականութիւնն է: Ուստի կուտուրան բարձրացնելը առաջին հերթին գեղարվեստական գրականութիւնն իմանալն է: Նա ամենից ավելի յեհարտացնում մարդուն, հնարավորութիւն է տալիս (յեսպատում եւ իմ փորձից) մարդուն՝ աճելու, ավելի հասկանալու մարդկանց:

Ահա այն ամենը, ինչ վոր յես ուզում եյի ձեզ ասել: Խոսել կարելի յես անվերջ, ցավոտ հարցեր ձեզանում շատ ունեք: Ամենազլխաւորը, ամենահիմնականը, վոր յես ուզում եյի ասել, դուք լսեցիք: Յես կուզեյի, վոր տուն վերադառնալուց հետո դուք չմոռանաք իմ ցանկութիւնները: (Բոլոն ծափահարութիւններ):

ՃԱՌ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅՆԵՐԻ
ՇՔԱՆՇԱՆԱԿԻՐ ՌԻՍՈՒՅԻՉՆԵՐԻ ՄԵԾԱՐՄԱՆԸ
ՆՎԻՐՎԱԾ ՅԵՐԵԿՈՒՅԹԻՆ
1939 Թ. ՀՈՒԼԻՍԻ 8-ԻՆ

Ընկերնե՛ր, ամեն մեկի համար հասկանալի յես, վոր ժողովրդական ուսուցիչներին շքանշաններով և մեդալներով պարգևատրելը քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի: Կառավարութիւնը, ամբողջ խորհրդային ժողովուրդն այս պարգևատրումով խիստ բարձրացնում են ժողովրդական ուսուցչին:

Բնականաբար հարց է ծագում, այդ ինչո՞ւ համար է հարկավոր, վոր ժողովրդական ուսուցիչը բարձր կանգնած լինի:

Բանիւր դասակարգը և դյուղացիութիւնը, ալլապես ասած, ամբողջ ժողովուրդը, վորոնք իրենց ձեռքն են վերցրել իշխանութիւնը, ուզում են պահել այդ իշխանութիւնը, ուզում են նոր կյանք, այսինքն կոմունիզմ կառուցել, ուզում են, վոր աշխարհի բոլոր ժողովուրդներն այդ տեսակետից որինակ վերցնեն Խորհրդային Միութիւնից: Իշխանութիւնը վերջնականապէս ամրացնելու և կոմունիզմ կառուցելու համար հարկավոր է, վոր ժողովուրդն ունենա սեփական ինտելիգենցիա, հարկավոր է, վոր ժողովուրդը կրթված դառնա, հարկավոր է, վոր վերանա հակադրութիւնը և ամեն տեսակ տարբերութիւն ինտելիկատալ ու ֆիզիկական աշխատանքի միջև: Իսկ յե՞րբ ինտելիկատալ աշխատանքը չի տարբերվի ֆիզիկականից: Միայն այն ժամանակ, յերբ մեր բոլոր մարդիկ, յերբ ամբողջ ժողովուրդը կրթված կլինի, յերբ մենք կոմունիզմ կառուցենք:

Հսկայական, բազմազգ Խորհրդային Միութեան ամբողջ ժողովուրդը կրթված դարձնել—սա մեծագույն խնդիրներից մեկն է: Բայց վո՞չ միայն կրթված: Մենք ուզում ենք նաև, վոր մեր ժողովուրդը խորհրդային, կոմունիստական դաս-

Ուրեմն, ընկերներ՝, մենք ուզում ենք, վոր մեր յերե-
խաները կոմունիստական վոգով դաստիարակվեն, վոր
նրանց մեջ կոմունիստական սկզբունքներ պատվաստվեն:
Դուք կարող եք հարց տալ. իսկ ի՞նչ բան են կոմունիստա-
կան սկզբունքները:

Կոմունիստական սկզբունքները, յեթե այն վերցնելու լի-
նենք հասարակ ձևով,—դա բարձր կրթության տեր, ազ-
նիվ, առաջավոր մարդու սկզբունքներն են, դա սերն է դե-
պի սոցիալիստական հայրենիքը, բարեկամությունն է, ըն-
կերությունը, մարդասիրությունը, ազնվությունը, սերն է
դեպի սոցիալիստական աշխատանքը և մի ամբողջ շարք այլ
հատկություններ, վորոնք հայանի յեն ամեն մեկին: Այդ
հատկությունների, այդ բարձր վորակների դաստիարա-
կումը, ամեցումն էլ հենց հանդիսանում է կոմունիստական
դաստիարակության կարևորագույն բաղկացուցիչ մասը:

Այդ հատկությունները չի կարելի մանկան մեջ արմա-
տավորել գեղեցիկ զարդների կամ սոսկ ազխտացիոն աղա-
ղակների ոգնությունով: Այդ հատկությունները կարող են
մանկան գիտակցության մեջ արմատավորվել ամենուրյա ան-
նկատելի ներգործության կարգով միայն, վորը հիմնված
պետք է լինի ընկերական շփման վրա՝ դպրոցական կյանքի
ամբողջ ժամանակաշրջանում: Յեւ, հասկանալի յե, այդ
հնարավոր է միայն այն ժամանակ, յերբ ուսուցիչներն
իրենք, թեկուզ ընդհանուր դժերով, կտիրապետեն մարք-
սիզմ-լենինիզմին:

Մենք հաճախ ասում ենք. անհրաժեշտ է տիրապետել
մարքսիզմ-լենինիզմին: Պետք է ձեզ ասեմ,—յես այդ սեպիա-
կան փորձից գիտեմ,—վոր մարքսիզմ-լենինիզմի ուսումնա-
սիրումը բացառիկ կերպով շատ բան է տալիս մարդուն՝
նրա անմիջական աշխատանքում, ոգնում է գտնելու այն
բաղմաթիվ հարցերի ճիշտ լուծումը, վորոնք ծագում են
ամեն մեկի աշխատանքում: Մեր ուսուցչությունն առջև ծա-
ռացած է խորհրդային մարդու կոմունիստական դաստիա-
րակման, նրա կոմունիստական գիտակցության ձևավորման
դժվարագույն խնդիրը: Այս խնդիրը կարելի յե հաջողու-
թյամբ լուծել միայն այն պայմանով, վոր մեր ուսուցիչնե-

րը լինեն վոչ միայն բարձր կրթության տեր, այլև մարք-
սիստորեն կրթված մարդիկ:

Այդ տեսակետից դուք նույն դրության մեջ եք գըտ-
նելում, ինչպես յես, ինչպես այս սեղանի շուրջը նստած
ընկերները: Յես կարծում եմ, դուք բոլորդ կհամաձայնեք
ինձ հետ, վոր մեր ժողովուրդը զարգանում է բացառիկ
կերպով արագ, չտեսնված արագ է աճում նրա գիտակցակա-
նությունը, կրթվածությունը, կուլտուրականությունը, և
այդ տեղի յե ունենում մեր յերկրի բոլոր անկյուններում:
Այժմ մեզանում չկան «արջի» անկյուններ, այժմ մեր յերկրի
յուրաքանչյուր անկյուն մտածում է՝ ինքը Մոսկվայի մառ-
նիկն է: (Հավանություն արտահայտող ազմկալի բացական-
չություններ, յերկարատև ծափահարություններ):

Իսկ այս ի՞նչ է նշանակում—ժողովրդի աճումը: Ամե-
նից առաջ այս նշանակում է, վոր ամեն տարի մեր միջա-
վայրն է լցվում մոտ յերկու միլիոն կրթված մարդ: Յեւ
մենք, ծերունիներս, վոր ժամանակակից դպրոց չենք ան-
ցել, աստիճանաբար հետ կմղվենք, յեթե համառենք ու
չձգվենք նրանց հետեից: Ուստի և այն ուսուցիչները, վո-
րոնք առաջ անցել են դպրոցը, չպետք է բերանբաց մտիկ
տան: Գիտելիքներ հավաքել անպայման հարկավոր է:
Ուսուցիչը վոչ միայն ուսուցիչ է, այլև աշակերտ է: (Ծա-
փահարություններ):

Ուսուցիչն իր յեռանդը, արյունը, ամենը, ինչ վոր ար-
ժեքավոր է նրա մոտ, տալիս է իր աշակերտներին, ժողո-
վրդին: Մակայն, ընկերներ՝, յեթե այսօր, վաղը, վաղը
չե մյուս օրը դուք ամենը տաք, ինչ վոր դուք ունեք, և
ընդամենն նորից ու նորից չլրացնեք ձեր գիտելիքները,
ուժերը, յեռանդը, այդպիսով չե՞ վոր ձեզ մոտ վոչինչ չի
մնա: (Հավանություն բացականչություններ): Ուսուցիչը
մի կողմից տալիս է, մյուս կողմից վորպես սպունգ, իր
մեջ ներծծելով, վերցնում է ժողովրդից, կյանքից, գի-
տությունից ամեն լավ բան և այդ լավը նորից տալիս յերե-
խաներին: (Բացականչություններ. «ձիչտ է»: Ծափահարու-
թյուններ): Յեւ յեթե խորհրդային ուսուցիչն ուզում է լի-
նել իսկական, առաջավոր ուսուցիչ և՛ այսօր և՛ վաղը, ապա

նա միշտ պետք է ընթանա ժողովրդի ամենաառաջավոր մասի հետ: Այդ դեպքում, վորքան ել թեկուղ նա շատ տա իր աշակերտներին, բայց յեթե նա սնվում է ժողովրդից, նրանից վերցնում է ամենալավ գծերը, հատկությունները, աղա այդ սնուցիչ հյութերից նա միշտ առատությամբ կունենա յերեխաների համար:

Այսօր այստեղ հավաքվել են ուսուցիչներ Խորհրդային Միության բոլոր ծայրերից: Յեւ շատ ուրախ եմ, վոր այստեղ ներկա յեն եւ՝ ուկրաինացիներ, եւ՝ վրացիներ, եւ՝ ավտոնոմ հանրապետությունների ուսուցիչներ: Յեւ շատ կուգենայի, վորպեսզի դուք Մոսկվայից վերցնեյիք այն ամենը, ինչ վոր կարելի յե վերցնել, վորպեսզի ձեր պարզևատրումը, ձեզ չքանչան հանձնելը, Մոսկվայում ձեզ ցույց տրված ընդունելությունը, — վորպեսզի այդ բոլորը ձեր մեջ տպավորվեր ամբողջ կյանքում եւ տպավորվեր ամենավաղ գծերով: (Բուռն ծափահարություններ): Յեւ կուղեյի, վորպեսզի այս բոլորը դուք ընդունեյիք ինչպես սերտ շփում, ինչպես անխախտելի կապ Մոսկվայի հետ, իսկ ավելի պարզ առած, խորհրդային կառավարության հետ, կուսակցության հետ, ընկեր Ստալինի հետ, եւ վորպեսզի կառավարության հետ, կուսակցության հետ, ընկեր Ստալինի հետ ունեցած կապի այդ զգացմունքն ընդմիշտ մնա ձեր ամենորյա աշխատանքում: (Ներկա յեղովները ջերմ ովացիա յեն սարքում կուսակցության, կառավարության պատվին, ընկեր Ստալինի պատվին):

ԱՐՎԵՍՏԻ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՄԱՐԲՍԻՉՄ- ԼՆԵՒՆԻՉՄԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ընկերներ, այստեղ պետք է հավաքվեյին, ինչպես ինձ սաացին, թատրոնի աշխատողները — արտիստները, սակայն տուրիստների դուրս յեկավ ավելի լայն. այստեղ են արվեստի բոլոր աշխատողները: Այնուամենայնիվ յեւ կսկսեմ թատրոնից:

Շա գրականությանն ամենամոտ արվեստն է: Մեծ ու տաղանդավոր դերողների լավագույն յերկերը հաճախ միաձուլվում են թատրոնի հետ: Հիշեցեք, որինակ, Շեքսպիրին, Դյոթեյին, Պուշկինին, Գրիբոյեդովին, Ոստրովսկուն եւ մյուս դերողներին: Թատերական արվեստը եւ գրականությունը խիստ շատ ընդհանուր բան ունեն: Շատ գեպքերում թատրոնը վո՛չ միայն լրացնում է գրական յերկը, այլեւ ավելի վառ արտահայտություն է տալիս նրա իդեաներին, գրանք դարձնելով ավելի մատչելի, մասսաներին ավելի հասանելի, վորը նույնիսկ նպաստում է տվյալ յերկն ավելի լավ հասկանալուն:

Ռուսական գեղարվեստական գրականությունը շատ բան է արել համամարդկային մտքի զարգացման համար, եւ նրանում պատվավոր տեղ է գրավում: Պուշկին, Տոլստոյ, Գորկի — սրանք հսկայական արվեստագետներ են, աշխարհի մեծ գրողներ են, եւ միաժամանակ սրանք իրոք ուսուցողներ են, վորոնք արտացոլել են իրենց դարաշրջանը եւ ուսուցող ժողովրդի գծերը:

Ռուսական գրականության եւ նրա նշանակության աճման հետ զուգընթաց աճել է ուսուսական թատրոնը եւ նրա դերը մեր ժողովրդի զարգացման գործում: Պուշկինի, Գրիբոյեդովի, Գուգոյի, Ոստրովսկու յերկերն արդեն հաստատուն կերպով վնտքի կանգնեցրին մեր թատրոնը շնորհիվ այնքան փայլուն քննադատների, ինչպես՝ Բեկինսկին եւ Դորբուլուբովը, վորոնք լարված ուշադրությամբ հետևում եյին

Թատրոնի զարգացմանը, գերասանների գեղարվեստական ստեղծագործությունը: Հիշեցե՛ք, թե վորքա՛ն բարձր եր գնահատում Բելինսկին Մոչալովի խաղը, վորքա՛ն փայլուն եջեր ե նա նվիրել նրա գեղարվեստական ստեղծագործությունը:

Ընդհանրապես մեր թատերական աշխատողները պանծալի տրադիցիաներ ունեն: Մատնացույց կանեմ սոսկ հիշողությանդ՝ այն անունները, վորոնք տպավորվել են իմ հուշողությանս մարդկանց գլխում, որինակ՝ Նովիկովը, վերոհիշյալ Մոչալովը, Շչեպկինը, Մարիա Գավրիլովնա Մավինան, Սաղովսկիների ընտանիքը և այլն: Արդեն սոսկ միայն այն փաստը, վոր հուշողությանս մարդիկ ամբողջ մի զար հիշում են այդ անունները, ամենից լավ վկայում ե թատրոնի կարևորությունը և արժեքավորությունը մասին՝ ժողովրդի հուշողության կյանքում:

Ոպերայի և բալետի թատրոններն ավելի հեռու եյին ժողովրդից.—Մարինսկի թատրոնը—Պետերբուրգում և Մեծ թատրոնը Մոսկվայում՝ յենթարկված եյին ցարական պալատի խնամակալությանը: Նշանակում ե, վորպես ժողովրդի համար հուշողությանս—յերաժշտական ոջախներ, դրանք բացառված եյին: Մասնավոր, պրովինցիալ ոպերան թույլ եր, իսկ նրա տեղերը՝ թանգ: Ուստի և բառիս լիակատար իմաստով ժողովրդական արտիստներ ոպերայի ո բալետի թատրոններում չկային:

Բայց այնուամենայնիվ, չնայած վերից կատարվող ճնշումին և նախաձեռնողական սպեկուլացիային մասնավոր թատրոններում, յերաժշտական արվեստը մեզանում ունի մի շարք փայլուն կոմպոզիտորներ և յերաժիշտներ: Վերցրե՛ք, որինակ, Գլինկային, Դարգոմիստովին, Բալակիրևիին, Բորոդինին, Ռիմսկի-Նորսակովին և, առանձնապես, Մուսորգսկուն, վորի մասին հայտնի ռուս գեղարվեստագետ և քննադատ Ստասովն ասել ե՝ նա «պատկանում ե այն մարդկանց թվին, վորոնց համար հետնորդները հուշարձաններ են կանգնեցնում»:

Ռուսական կերպարվեստն իր հերթին համառորեն ու հաստատապես զարգանում եր ցարական ինքնակալության և բուրժուական—կալվածատիրական ճնշման գրվանի տակ:

Մատնացույց կանեմ այնպիսի անուններ, ինչպես՝ Վենեցիանովը, Ֆեդոտովը, Կրամսկայան և, առանձնապես, Պերովը և Ռեպինը: Սրանք յերևելի վարպետներ են, վորոնցով իրավացիորեն պարծենում ե ռուս ժողովուրդը:

Դուք ուղիներ եք փնտռում, թե ինչպես ավելի լավ ծառայեք ժողովրդին: Յեվ ճիշտ եք վարվում, յերբ այդ ուղիները վորոնելիս դիմում եք մարքսիզմ—լենինիզմի ուսումնասիրությանը: Բայց նկատի ունեցե՛ք, մարքսիզմ—լենինիզմի ուսումնասիրումը չի աղատում, այլ—ընդհակառակը—պարտավորեցնում ե լավ իմանալ իր պրոֆեսիոնալ գործը, պարտավորեցնում ե լինել բարձր վոճի վարպետ:

Նայեցե՛ք, թե անցյալում ինչպես եր ժողովրդին ծառայում ռուսական գեղարվեստական միտքը, գրականությունը, թատրոնը, նկարչությունը և այլն—բոլոր, այսպես կոչված, «պլաստիկ» և «յերաժշտական» արվեստները: Խոչն եր այն ժամանակ արվեստի ուժը: Դա այն եր, վոր խոշոր արվեստագետներն իրենց տաղանդը, իրենց վարպետությունն ուղղում եյին այն բանին, վոր ըստ իրենց հասկացողության արտահայտեն ժողովրդի ակնկալությունները: Յեվ նրանք այդ բանում նշանակելի հաջողությունների եյին հասնում, վորովհետև իր ժամանակ նրանք ռուսական հասարակության առաջավոր մարդիկն եյին:

Ահա, որինակ, Տուրգենևիվը—խոշորագույն գրողներից մեկը: Գոյություն ունի տարածված մի կարծիք, վոր ուս—գեղարվեստական ձևի առաջնակարգ վարպետ ե: Մակայն, յեթե մենք դիմենք նրա յերկերի վերլուծմանը, ապա կտեսնենք նրանց մեջ նաև սոցիալական բովանդակություն: Վերցրե՛ք «Записки охотника»-ն այստեղ պայծառ, իրոք գեղարվեստական ձևի մեջ, ասես նկարչության մեջ, բնության գրկում պատկերված են պարզ ու հասարակ մարդկանց, առավելապես գյուղացիների կենդանի կերպարները:

Խոչը կարող ե ավելի անվնասակար, ավելի ապոլիտիկ լինել, քան տուրգենևիվյան այդ պերսոնաժները: Մակայն և այնպես այն ժամանակվա լավագույն քննադատները, վորոնց համար թշվառների պաշտպանությունը վճռողական չափանիշն եր գրական յերկի գնահատման գործում, հիաց-

մունքով ընդունեցին «Записки охотника»-ն, նրա մեջ գլուխ-
նեկով իրենց համոզմունքներին համապատասխանող բովան-
գակություն:

«Записки охотника»-յում ներկայացված են ճորտերը
մարդկային այն բոլոր ապրումներով հանդերձ, վորոնք
հասուկ են նաև, այսպես կոչված, «կուլտուրական» մարդ-
կանց: Ճորտ գյուղացու մեջ Տուրգենևիվը ցույց է տվել այն
մարդուն, վորը նույնպես, ինչպես և բոլոր մարդիկ, ար-
ժանի յե մարդկային իրավունքներ ունենալուն: Զիշտ և,
այդ իրավունքների մասին հեղինակը չի խոսել, բայց դրանք
ինքնին ծագում եյին, դրանք գրգռում—հրահրում եյին ըն-
թերցողի միտքը, վորը, անշուշտ, այն ժամանակվա պայ-
մաններում քաղաքական ներգործություն եր ունենում.—
առաջ եր բերում ճորտության կողմնակիցների դայրույթը.
խրախուսում ու ամրապնդում եր պրոդերսիվ ուժերին:
Ուստի զարմանալի չե, վոր Տուրգենևիվ՝ համարյա յուրա-
քանչյուր նոր լույս տեսնող գիրքը առաջ եր բերում սուր
պայքար, տարբեր գնահատություն պայքարող դրական
խմբակների կողմից: Բավական է հիշեցնել նրա «Отцы и
дети» վեպը:

Այս ամենը վկայում է այն մասին, վոր Տուրգենևիվի
ստեղծագործությունն ունեւր վո՛չ միայն գեղարվեստական,
այլև հասարակական—քաղաքական նշանակություն, վորը և,
ինչպես յես կարծում եմ, նրա յերկերին տալիս եր իրոք
գեղարվեստական փայլ: Յեթե հասարակական—քաղաքական
բովանդակությունը հանենք Տուրգենևիվի յերկերի մի-
ջից, ապա սրանք այնքան պատվավոր տեղ չեյին գրավի
ռուսական գրականության պատմության մեջ:

Կարելի յե վստահ կերպով ասել, վոր Տուրգենևիվը
ռուսական հասարակության մեջ վորոնում եր պրոդերսիվ
յերևույթներ և ձգտում եր դրանք գեղարվեստականորեն
պատկերել: Այդ տեսակետից նա շատ բան է արել ռուսա-
կան հասարակական մտքի զարգացման համար, թեև նա ին-
քը հեռու յեր կանգնած այն իսկական մարտիկներից, վո-
րոնք պայքարում եյին ինքնակալության դեմ, ստրկատի-
րության դեմ, Նիկոլայ I-ի ռեժիմի դեմ, վորին իդուր չեւր,

վոր ժողովուրդը Նիկոլայ Պաւլիին մականունն եր տվել,
նաև Ալեքսանդր II-ի ռեժիմի դեմ:

Տուրգենևիվը հեռու յեր կանգնած Գերցենից, Չերնիշևի-
սկուց և Դոբրոլյուբովից: Բազարովի տիպի մարդիկ նրա
համակրանքը չեյին վայելում: Բայց գեղարվեստական ճը-
մարտականությունը գրավում եր Տուրգենևիվին դեպի դո-
յություն ունեցող իրականության ունալ տիպերի վերաստեղ-
ծումը: Նրա գեղարվեստական տաղանդն ամենից ավելի
ցայտուն և լիակատար կերպով արտահայտվել կարող եր
այդ իրականությունը պատկերելու մեջ միայն:

Ահա խոշորագույն գրողներից մեկը ևս—Չեխովը:
Հայտնի յե, վոր սա ռուսաց լեզվի աննման վարպետն է: Նա
ասես առատությունից, միանգամայն ինքնաբերաբար ցույց
եր տալիս՝ առողյա կյանքում ամեն քայլափոխում իրեն
հանդիպած կերպարները (տիպերը): Յեւ վո՛ւ կարող է նրա
վրա կասկածել քաղաքական միտումնավորության մեջ:

Բայց Չեխովը չեւր տեսնում ժողովրդի կյանքում դրա-
կան կողմեր և ուրախ տեսաբաններ: Նա նկատում եր ռու-
սական մեղչանության և չինովնիկության ամբողջ սպանիչ
պատկերը՝ նրանց դանդաղաշարժությամբ, բթամտու-
թյամբ ու քարասրտությամբ հանդերձ: Նա գեղարվեստա-
կանորեն և դիպուկ կերպով պատկերում եր քաղաքական
ճնշումը, գյուղացիների կողոպտումը կալվածատերերի ու
կուլակների կողմից, գյուղացիության անելանելիությունը
ցարիզմի և կապիտալիզմի պայմաններում: Չնայած բռու-
րի մեջ բացառիկ ժլատությանը, չնայած իր հերոսների
վերաբերմամբ զգացմունքների արտաքին արտահայտումնե-
րի բացակայությանը, նա այնպես է նվաճում ընթերցողին,
այնպես է ներգործում նրա վրա, վոր վերջինս ինքն է ան-
հրաժեշտ յեզրակացությունն անում:

Պետք է յենթադրել, վոր Չեխովի գեղարվեստական
ըմբռնումը նրան հարկադրում եր մտածել դոյություն ունե-
ցող ճնշումից մարդկանց ազատելու միջոցների մասին ևս:
Բայց բուրժուական աշխարհայացքի գերին մնալով, նա չեւր
տեսնում հին աշխարհի դեմ պայքարելու իսկական ուղիսե-
րը: Այդ տեսակետից բնորոշ է 1892 թ. նոյեմբերի 25-ի

նրա նամակը՝ ուղղված Սուլորինին: «Հիշեցե՛ք,—գրում էր Չեխովը,—վոր գրողները, վորոնց մենք անվանում ենք համբավական, կամ պարզապես լավ գրողներ, և վորոնք մեզ հարեցնում են, ունեն մի ընդհանուր և խիստ կարևոր հատկանիշ.—նրանք մի ինչ—վոր տեղ են գնում, և Ձեզ կանչում են այնտեղ և Դուք զգում եք վո՛չ թե մտքով, այլ, ձեր ամբողջ եյուրթյամբ, վոր նրանք մի ինչ—վոր նպատակ ունեն, ինչպես Համբուրի հոր ուրվականը, վորն իզուր չէր, վոր գալիս և խոսվում եր յերևակայությունը: Վոմանց մոտ, նայած կալիբրին, նպատակները մերձավոր են—հորտատիրական իրավունք, հայրենիքի ազատագրում, քաղաքականություն, գեղեցկություն, կամ պարզապես ողի, ինչպես Դենիս Դավիդովի մոտ, մյուսների մոտ նպատակները հեռավոր են—աստված, հանդերձյալ կյանք, մարդկության յերջանկություն և այլն: Նրանցից լավագույնները ռեալ են և նկարագրում են կյանքն այնպես, ինչպես նա կա, սակայն այն պատճառով, վոր յուրաքանչյուր տողը տողորված և նպատակի գիտակցությամբ, ինչպես հյութով, Դուք բացի այն կյանքից, ինչպիսին կա, զգում եք նաև այն կյանքը, վորը պետք է լինի, և այդ գերում է Ձեզ: Իսկ մե՞նք: Մե՛նք: Մենք նկարագրում ենք կյանքն այնպես, ինչպես նա կա, իսկ այնուհետև—վո՛չ դես, վո՛չ դեն... Այնուհետև թեկուզ մտրակներով մեզ ձաղկեք: Մենք չունենք վո՛չ մերձավոր, վո՛չ հեռավոր նպատակներ և մեր հոգին դափ-դափաբեկ է»:

Ինչպես տեսնում եք, վիթխարի գեղարվեստագետն իր ստեղծագործական սահմանափակության հիմնական պատճառը համարում եր «մերձավոր» ու «հեռավոր» նպատակների բացակայությունը: Իսկ «կյանքի նկարագրության» խսկական նպատակը նրա ժամանակ միայն սոցիալիզմը կարող եր լինել: Յեվ վորովհետև այդ նպատակը նրա համար անմատչելի չէր, ապա նա բավականանում եր գոյություն ունեցող հասարակության քննադատությամբ, վորով, ասես, հոգ եր պատրաստում պրոլետարական գրողների համար:

Մաքսիմ Գորկին առաջինն եր, վոր «Մայրը» վեպում տվեց բանվոր դասակարգի միջից յելած հեղափոխականների

գեղարվեստական կերպարներ և դրանով իսկ սկիզբ դրեց պրոլետարական գեղարվեստական գրականության, վորը գիտե իր «մերձավոր» ու «հեռավոր» նպատակները և վորը նրանց միջից է ջաղում իր ուժերը:

Ընկերներ, յես ձեզ հիշեցրի Տուրգենևի ու Չեխովի մասին միմիայն այն պատճառով, վոր, ըստ վաղուց իվեր տարածված կարծիքի, նրանք տենդենցիային չեյին զոհարել իրենց յերկերի գեղարվեստական ձևը: «Ճշգրիտ և ուժեղ կերպով վերարտադրել ճշմարտությունը, կյանքի ռեալությունը,—ասում եր Տուրգենևը,—մեծագույն յերջանկություն է գրականագետի համար, մինչև իսկ, յեթե այդ ճշմարտությունը չի համապատասխանում նրա սեփական համակրանքներին»: Յեվ ահա իսկական գեղարվեստագետի վերարտադրած ռեալ կյանքը ինքն եր տենդենցիա ստեղծում և հասարակության մեջ բորբոքում քաղաքական կրքերը:

Մեր գեղարվեստական գրականությունն անցյալում լեցուն է յեղել սոցիալական խոր բովանդակությամբ: Յեվ այդ հանդամանքը մեր գրականությունը դարձնում եր ժողովրդական: Նա հափշտակում եր, զարգացնում եր, մարդկանց մղում եր գեպի հեղափոխական գործողություններ: Այդ գրականությունը ցույց եր տալիս գոյություն ունեցող բուրժուական—կալվածատիրական աշխարհի բացասական կողմերը և զբաղվում եր այն հարցով, թե ինչպես բարեկավել ճնշված մարդկանց, տառապյալների, չքավորների կյանքը:

Այդ տեսակետից մեր գրականությունն ունի, թերևս, սպեցիֆիկ ռուսական հատկություններ: Անշուշտ, դա ուներ իր հատուկ պատճառները, բայց մենք այժմ նրանց մասին չենք խոսում, միայն ընդգծում ենք այդ հատկությունները, վոր նկատել է դեռ Ենդելսը: Իր նամակներից մեկում նա նշել է. «Ժամանակակից ռուս և նորվեգացի գրողները, վորոնք հիանալի վեպեր են գրում, բոլորն էլ առանց բացառության տենդենցիոզ են»:

Լիակատար հիմունքով, նույնը կարելի չե ասել մեր յերաժշտության, նկարչության և այլնի մասին: Թույլ

տվե՛ք վերստին հիշեցնել ձեզ Մուսորգսկու մասին, վորին յես արդեն հիշատակեցի վորպես որինակ: Նա ստեղծել է բազմաթիվ կոմպոզիցիաներ, վորոնց թեմաները վերցրել է գյուղացիական կյանքից—«Калистрат», «Спи, усни, креп-
стьянский сын», «Колыбельная Еремушки», առանձին տե-
սարաններ «Хованщина»-յում, «Борис Годунов»-ում և
ուրիշ: Այդ կոմպոզիցիաներում ուղղակի վերականգնա-
նում են ճորտ գյուղացիների անմխիթար կյանքի ծանր
պատկերները:

Նկարչության մեջ Մուսորգսկուն գուգահեռ կարելի չէ
դնել ժողովրդական յերեւելի նկարիչ Պերովին, վորին յես
նույնպես հիշատակեցի վորպես որինակ: Գյուղացիական
տիպերը և տեսարանները պատկանում են նրա լավագույն
գործերի շարքին. — «Приезд станового на следствие»,
«Сцены у железной дороги», «Проводы покойника» և
ուրիշ: Պերովն ստեղծել է հակայեկեղեցական բնույթի բազ-
մաթիվ վառ պատկերներ: Այս ամենը խոսում է այն մասին,
վոր Պերովը յեղել է ժողովրդի նկարիչը, վորը նվիրվել է
գայրույթի և ցավի սուր զգացմունքին՝ ժողովրդի անտա-
նելի նեղությունների և նվաստացման համար:

Նշանակում է, մեր դեղարվեստական դրականությունը,
յերաժշտությունը, նկարչությունը, թատրոնը և առհասա-
րակ մեր դեղարվեստական միտքը ի դեմս լավագույն ներ-
կայացուցիչների՝ վոչ մի ժամանակ չի մոռացել իր ծառա-
յողական դերը ժողովրդի վերաբերմամբ:

Յեւ այնուամենայնիւ, չնչին բացառություններ, նա ար-
տահայտել է տիրապետող դասակարգերի իդեաները, մնա-
ցել է նրանց աշխարհայացքի սահմաններում, հանդես դա-
լով հին աշխարհի ծայրահեղությունների դեմ միայն: Գե-
ղարվեստական մտքի հիմնական ծիւնքի ժողովրդականու-
թյունը կայանում էր՝ տիրապետող դասակարգերում յեղած
պրոգրեսիվ տարրերի զարգացման մեջ, վորպիսի հանդա-
մանքը չեր կարող չտանել թեկուղ մասամբ դեպի ժողովրդի
զարգացումը:

«Յուրաքանչյուր դարաշրջանում,—ասել են Մարքսն ու
Ենգելսը,—տիրապետող դասակարգի մտքերը տիրապետող

մտքեր են, այսինքն՝ այն դասակարգը, վորն իրենից ներ-
կայացնում է հասարակության տիրապետող նյութական
ուժը, միաժամանակ և նրա տիրապետող հոգեկան ուժն է»:
Այս նշանակում է, վոր յուրաքանչյուր դարաշրջանում տի-
րապետող դասակարգը տիրապետում է վո՛չ միայն նյութա-
կանապես, այլև հոգեպես, այսինքն՝ տիրապետում են այդ
դասակարգի նաև մտքերը:

Հիշեցե՛ք Գոգոլին. ինչպե՛ս եր նա նշավակում ճորտա-
տիրական, կալվածատիրական հասարակությունը: Դժվար
թե աշխարհում գտնվի մի մարդ, վորը կարողանա ներկա-
յացնել այն աստիճան խղճուկ կերպարանքով՝ այն հասա-
րակությունը, վորի մեջ նա ապրում էր: Բայց և այնպե՛ս
Գոգոլը մնաց վորպես իր դասակարգի հավատարիմ գա-
վաղը:

Ձեխովը, ինչպես յես ասացի, խոսքի մեծագույն վար-
պետ էր, բուրժուական-կալվածատիրական հասարակության
կործանիչ քննադատն էր, այն հասարակության, վորի մեջ
նա ապրում էր: Սակայն և այնպես Ձեխովն ել դուրս չցատ-
կեց բուրժուական աշխարհայացքի սահմաններից:

Ընկերներ՛ր, մեզ մոտ դեկավար, առաջատար և այդ
իմաստով տիրապետող դասակարգ է հանդիսանում բանվոր
դասակարգը, վորը յեղբայրական դաշինք կռած կոլտնտե-
սային գյուղացիության հետ՝ կառուցում է անդասակարգ
սոցիալիստական հասարակություն, կոմունիզմ: Խորհրդա-
յին Միության նյութական հարստությունները պատկանում
են բանվոր դասակարգին և կոլտնտեսային գյուղացիու-
թյանը, այսինքն ամբողջ ժողովրդին: Այստեղից՝ միանդա-
մայն բնական հետևություն.—յեթե խորհրդային ինտելի-
գենցիան ուղղում է զրավել այն տեղը, վորն առաջավոր ին-
տելիգենցիան զրավում էր անցյալում, այսինքն, պրոգրեսի
ճանապարհին առաջից գնալ, յեթե նա ուզում է դեկավար
տեղ զրավել սոցիալիզմի շինարարության մեջ, յեթե նա
ուզում է ձևավորել ու առաջ մղել մարդկային միտքը,
ապա նա պետք է տիրապետի մարքսիզմ-լենինիզմին—բան-
վոր դասակարգի աշխարհայացքին:

Ընկերներ՛ր, չե վոր սոցիալիզմ մենք կառուցում ենք

դործնականապես միայն առաջին անգամ: Դեռևս վո՛չ մի տեղ, վո՛չ մի ժամանակ, վոչ վոչ չի կառուցել սոցիալիզմ: Յեզեկ են ուսողականեր, ֆանտազիաներ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու մասին: Այդպիսի ֆանտազիաներ յեզեկ են զգալի թվում: Բայց գիտական սոցիալիզմի բազայի վրա մենք սոցիալիզմ ենք կառուցում բանուսմանային առաջին անգամ: Յեւ, հարկավ, մեր առաջխաղացութեան ամեն մի քայլը պահանջում է մարդկային մտքի հսկայական աշխատանք:

Դուք լավ գիտեք հին Ռուսաստանի պատմութիւնը: Յեթե հարկավոր եր լինում բարեփոխել վորեն գերատեսչութիւն, ապա մարդիկ եյին ուղարկում արտասահման, այնտեղ նրանք որինակը վերցնում եյին, բերում եյին Ռուսաստան և այստեղ զգուշութեամբ այն կիրառում եյին, վորպեսզի լիբերալիզմով չվարակվեն: Մինչև անգամ մեծ բարենորոգիչ Պետրոս I-ինն ել իր նորմալութիւնների նշանակելի մասն արտասահմանից եր վերցրել:

Իսկ մենք, ավաղ... զնալու տեղ չունենք: (Բուռն ծափահարութիւններ, ծիծաղ):

Կար ժամանակ, յերբ մենք, բանլորներս, ընդհատակյա մարքսիստական կուսակցութեան անդամներս, դասակարգային պայքարը սովորում եյինք արեւմտա-յեւրոպական բանվորներին, վորոնք քաղաքական զարգացումը և կազմակերպութիւնը մեզ համար իդեալ եյին: Կար մի ժամանակ, յերբ անձամբ յես յերադում եյի,—գուցե յերբեկցե յես ել լինեմ Ռուսաստանյան պառլամենտի անդամ բանվորական կուսակցութեան կողմից: Այդպես եյի յես մտածում: Դա, իհարկե, ֆանտազիա յեր... (Ծիծաղ): Իսկ այժմ, դուք տեսնում եք—իմ ֆանտազիան ավելի քան «ճիշտ դուրս յեկաւ: Մենք բոլորս դարձանք սոցիալիզմ կառուցողներ: Սա այնպիսի թռիչք է, վորին հավասարը պատմութեան մեջ չի յեզեկ: Դուցե ձեզանից վորեն մեկն ավելի լավ գիտե պատմութիւնը և կդտնի այնտեղ գեթ վորեկից նմանութիւն այս թռիչքին: (Ծիծաղ, ծափահարութիւններ):

Այսպես ուրեմն, մենք սոցիալիզմի առաջին կառուցողներն ենք: Պատմութիւնը մեզ այդպիսի պատիւ վերապա-

հեց: Մտածեցե՛ք միայն—սա ի՞նչ է նշանակում: Կանցնի հաղար տարի, մարդկութիւնը կուսումնասիրի սոցիալիզմի պատմութիւնը, ընդամին նա կհիանա ու կդարմանա, վոր այդքան հասարակ մարդիկ սոցիալիզմի առաջին կառուցողներն են յեզեկ: Սա մեծագույն պատիւն է: Ծիշտ է, հաղար տարուց հետո այդ պատիւը հաղիվ թե մեզ վրա առանձնապես աղբի... (Ծիծաղ): Սակայն այն միտքը, վոր մեզ յերբեն հիշելու յեն ամբողջ մարդկութեան ոգտին կատարված պատմական մեծ սխաղործութեան համար, այդ միտքը չի կարող չներշնչել ու չվողեւորել մեզ այժմ: (Ծափահարութիւններ): Իսկ դուք, վորպես արվեստի աշխատողներ, ամենից լավ եք զգում և իմանում:

Յեւ ահա, միտքն առաջ մղելու համար, սոցիալիզմի խեղճները լիովին կենսադործելու համար հարկավոր ե տիրապետել մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիային: Ձի կարելի առաջ շարժել մարդկային միտքը, չի կարելի առաջ շարժել հասարակութեան սոցիալիստական կազմակերպումը, չի կարելի առաջ շարժել սոցիալիստական շինարարութիւնը, յեթե մարդիկ կատարելապես չեն տիրապետում այդ հեղափոխական թեորիային, ամենաառաջավոր և պրոգրեսիվ դասակարգի թեորիային, այն դատակարգի, վորը պատմութեան կողմից կոչված է ամբողջ աշխարհը շուռ տալու, այն մաքրելու ամեն տեսակ շահագործումից ու ստրկութիւնից, ստեղծելու մարդուն արժանի կացութիւն և կյանքի պայմաններ: Ահա թե, ընկերներ, վորտեղից ե ծաղում մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիայի ուսումնասիրման անհրաժեշտութիւնը:

Իմ առջև են արվեստի աշխատողները—խորհրդային ինտելիգենցիայի նշանակելի ջոկատներից մեկը: Առաջաինտելիգենցիան իրեն համարում եր յերկրի աղը: Խորհրդային ինտելիգենցիան իրոք դառնում է յերկրի աղը, նա արդեն այնպիսի տեղ է գրավում մեր հասարակական կյանքում, վորպիսին ինտելիգենցիան յերբեք չի գրավել պատմութեան մեջ և այժմ չի գրավում կապիտալիստական վոչմի պետութեան մեջ: (Ծափահարութիւններ): Ահա թե, ընկերներ, ինչից ե բղխում խորհրդային ինտելիգենցիայի կող-

մից մարքսիստական—լենինյան թեորիայի ուսումնասիրման անհրաժեշտութիւնը: Առանձնապէս այս վերաբերում է արվեստի վճռականապէս բոլոր աշխատողներին:

Յեւ արդեն ասացի, վոր մի ժամանակ յես յերազում եյի այնպիսի ժամանակների մասին, յերբ կլինեմ ուսանողանյան պաշտամենտի անդամ բանվորական կուսակցութեան կողմից: Այդ իմ ուսմանտիկան եր: Իսկ դուք մի՞թե ուսմանտիկա չունեք: Մի՞թե դուք չեք ուզում ակտիւ հասարակական գործիչներ դառնալ, վորոնք առավելագոյն ոգուտ են բերում Սորհրդային պետութեանը: Մի՞թե դուք չեք ձգտում առաջ շարժել սոցիալիստական շինարարութեանը, սոցիալիստական միտքը: Մի՞թե ձեզանից ամեն մեկի գլխում չի պտտւում այդ իդեան: (Ծախախարուքչուհներ):

Բայց կարող են միանգամայն իրավացի կերպով հարց տալ, իսկ գործնականապէս ի՞նչպէս իրագործել այս կենարար իդեան: Դուք այստեղ բոլորդ արվեստի աշխատողներ եք, և դուք պետք է վոր առանձնապէս լավ իմանաք, թե ինչի՞ մեջ պետք է արտահայտվի և գործնականապէս ինչպէ՞ս պետք է կենսագործվի ժողովրդին ծառայելը:

Ամենից ավելի եփեկտիւ կերպով ժողովրդին ծառայելը, ինձ թվում է, հնարավոր է միայն մարքսիզմ—լենինիզմի թեորիային գեթ ընդհանուր գծերով տիրապետելու բաղայի վրա և վորը շատ ավելի դժվար է—այդ թեորիան իր գործնական աշխատանքում կիրառելու իմաստով: Բանն այն է, վոր մեր դարաշրջանում ամեն մի գեղարվեստողետի աշխատանքը պետք է հիմնվի սոցիալիստական ուսուցիչի վրա: Այդ մասին այժմ խիստ շատ են խոսում, այդ դարձել է, ասես թե, ժամանակի անհանձն: Վերցրե՛ք, արե՛նակ, արտիստին. յեթե նա ամուր է կանգնած սոցիալիստական ուսուցիչի բաղայի վրա, ապա նրա հաջողութիւնը, մինչև իսկ միջակ տաղանդ ունենալու դեպքում, կարելի չէ աղահանգիված համարել: Բայց գիտակից սոցիալիստական ուսուցիչ դառնալ անհնարին է առանց մարքսիզմ—լենինիզմին տիրապետելու:

Իսկ ի՞նչ բան է սոցիալիստական ուսուցիչը: Յեւ գիտեմ, վոր այս հարցը ձեզ մոտ գոյութիւն ունի և դուք,

հավանորեն, արդեն պատրաստվել եք ինձ ասելու. —«այսրդ բացատրեցե՛ք, կոնկրետ ձեռնարկեցե՛ք, ինչ բան է սոցիալիստական ուսուցիչը: Մեզ մոտ հաճախ ենք խոսում մենք այս թեմայի մասին, բայց կոնկրետ յեղրակացութեան չենք յեկել դեռ»:—Ճիշտ է այս, թե վոչ: Ինձ թվում է, վոր ճիշտ է: Ահա և յես կփորձեմ հաղորդել ձեզ սոցիալիստական ուսուցիչի իմ ըմբռնումը: Յեւ կասեմ ձեզ, թե անձամբ յես ինչպէս եմ հասկանում սոցիալիստական ուսուցիչը:

Ինձ թվում է, վոր արվեստի մեջ ձեռք մարդկային իդեանների և դրացմունքների արտաբերն նյութական արտահայտութիւնն է հանդիսանում: Իսկ հասարակական մարդու ապրումները և մտքերը միշտ վորոշվում են սոցիալական պայմաններով: Որինակ, շատ հեշտ է նկատել գործադուրի, քաղցած մարդու մտքերը և ապրումները: Կարելի չէ շտառակուսել, վոր նրանում գերակշռում է զայրույթը, տառապանքը, վոր հղիացածները, գործադուրիները վոչնչացնելու միտքը: Միլիոնավոր այդպիսի մարդիկ իրենց դրոշմն են դնում կապիտալիստական հասարակութեան ամբողջ կյանքի վրա. —վողոցի վրա, քաղաքների ու գյուղերի արտաբերն կերպարանքի վրա, մարդկանց դեմքի վրա: Այնտեղ չի կարող մասսայական հաջողութիւն ունենալ կրահատ, մեղանում շարունակ կրկնվող յուրաքանչյուր անգամ, ասես թե, առաջին անգամը հնչող «Широка страна моя родная» յերդը:

Բեկինսկին իրավացի չէ, վոր ասում է. «Արվեստն առանց մտքի, միենույն է թե մարդն առանց հոգու—դիակ է...» Յեւ իսկապէս, պատկերացնենք մի նկարիչ, վորը նպատակ է դրել նկարագրել տիպեր, այն թեկուղ ամբողջ կյանքի գործադուրիներին և միայն աշխատավարձով ապրող մարդկանց: Կարո՞ղ է արդյոք նրա մոտ գեղարվեստական յերկ ստացվել, յեթե նրա համար խորթ են այդ մարդկանց շահերը, ապրումները, վշտերն ու ուրախութիւնները: Լավադույն դեպքում կստացվի տեխնիկապէս լավ կատարված պատկեր, լուսանկարչական նմանութիւն ունեցող նախի հետ:

Այստեղից՝ հետևութիւն. ֆորմալիզմի տեսակետի վրա կանգնած մարդիկ կամ հետապնդում են քաղաքական նպա-

տակներ—թագցնում են աշխատալիստական սոցիալական ախտերը, տառապանքները, ինչպես այդ՝ կապիտալիստական յերկրներում և արվում կապիտալիստական սխտեմի պաշտպանների կողմից, կամ թե նրանք զբաղվում են դատարկ տեխնիկական վարժություններով, աեր-վոդորմյա քաշելով:

Միայն այն գեղարվեստագետը, վորը լիովին թափանցել, ըմբռնել և իր հերոսի բոլոր ապրումներն ու մտքերը, վորը գործադուրիկ հայացքում տեսնում և հուսահատություն, վորը աշխատողի աչքերում տեսնում և աշխատանքը կորցնելու յերկյուղ,—միայն այդպիսի գեղարվեստագետը, կղտնի և այն ել, ասես թե, ինքնաբերաբար, վառ խոսքեր, արտահայտիչ ժեստեր, միմիկա, ինտոնացիաներ, դույներ ու մեկողիաներ՝ իրոք ռեալիստական կերպար ստեղծելու համար:

Ձև ստեղծելը գեղարվեստագետից պահանջում և մտքի հսկայական աշխատանք, լարված ապրումներ, և շատ մեծ դիտելիքներ: Նշանակում և, ձևն ել վերջին հաշվով կախումն ունի սոցիալական հարաբերություններից, դասա-կարգային պայքարից: Առանձնա ժամանակներում ուսու-կան գեղարվեստական գրականության և արվեստի ունե-ցած ուժեղ աղդեցությունը կարելի չե բացատրել նրանց խորը սոցիալական բովանդակությամբ և ռեալիստական ուղ-ղությամբ միայն:

Ռեալիզմի բնորոշումը դեռևս Բելինսկին և տվել, հա-վանորեն, մոտ հարյուր տարի սրանից առաջ: Ռեալիզմը ձևի ու բովանդակության միասնությունն և, յերբ արվում և վոչ միայն ճամբարացի արտաքին նկարագրությունը, այլև խորապես ճիշտ հաղորդվում և յերևույթի ներքին բովանդակությունը:

Բելինսկու դպրոցը պատվավոր դպրոց և: Նա հսկայա-կան աշխատանք և կատարել մեր վարպետների լուսավոր-ման դժով և շատ ու շատ առաջ և մղել մեր արվեստն ու գրականությունը:

Բովանդակության ու ձևի միասնությունը մտնում և, յհարկե, նաև սոցիալիստական ռեալիզմի մեջ: Բայց տար-բերություն կա սոցիալիստական ռեալիզմի ու առանձնա, նախասոցիալիստական ռեալիզմի միջև:

Որինակ, կապիտալիստական հասարակության ամենա-փայլուն ռեալիստ գեղարվեստագետները դուրս չեն յեկել այդ հասարակության սահմաններից, վորն ակնառու կեր-պով հաստատում և Ձեխովի գրած նամակը Սուվոլյինին:

Մենք ապրում ենք սոցիալիստական հասարակության մեջ: Ուստի մեզանում ռեալիստ-գեղարվեստագետը դրված և սկզբունքորեն այլ դրության մեջ ինչպես բուն հասարա-կության նկատմամբ, այնպես ել իր յերկի հերոս-տիպերի նկատմամբ:

Անցյալ դարում ռուս գրողները ջանադիր կերպով վորո-նում եյին ռուսական կյանքում գրական տիպեր: Բավական և հիշել Գրիբոյեդովի «Горе от ума»-յի Ձացկուն, Պուշկինի պոեմի Ոնեգինին, Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի հերոսը» վեպի Պեչորինին, Տուրգենևի «Накануне»-յի Ինսարովին և «Отцы и дети»-ի Բաղարովին: Սրանք բոլորը գեղարվես-տական գրականության խոշորագույն յերկեր են: Մակայն սրանց գեղարվեստական արժեքը մեծ և յեղել հատկապես այն պատճառով, վոր սրանք ցույց են տալիս բացասական տիպերը, իսկ հերոսները, վորոնց՝ ժողովուրդը վորպես որինակ ընդունել, դուրս չեր դալիս: Նրանք բոլորն «ավելորդ մարդիկ» եյին:

Այն ժամանակվա կյանքում արդյոք կայի՞ն մարդիկ, վորոնք կարող եյին այդպիսի հերոսներ լինել: Ինձ թվում և՛, վոր կային: Այդ—դեկարիստներն եյին, Բելինսկին, Ձերնիշևսկին, Դորբոլյուբովը, Գերցենը: Ակներկորեն, ռզնվական գեղարվեստական գրականությունը նրանց բարձրացնել չեր կարող, մի կողմից գրաքննական պայ-մանների պատճառով, իսկ մյուս կողմից—և սա ամենա-կարևորն և—իր իդեական-քաղաքական հայացքների պատ-ճառով: Նա չեր կարող բարձրանալ մինչև ժողովրդական դործի համար մարտնչողների մակարդակը՝ իր սոցիալա-կան պայմանավորվածության պատճառով:

Տուրգենևից հետո այլևս չկան այդպիսի վորոնումներ գրականության մեջ: Ռուսական բուրժուազիան, քաղաքա-կանապես ու կուլտուրապես դեռևս չծաղկած, արդեն դո-ղում եր հեղափոխության հանդեպ ավելի, քան ռեալիստա-

տակներ—թագնում են աշխատավորները սոցիալական ան-
տերը, տառապանքները, ինչպես այդ՝ կապիտալիստական
յերկրներում և արվում կապիտալիստական սխտեմի պաշտ-
պանների կողմից, կամ թե նրանք զբաղվում են դատարկ
տեխնիկական վարժություններով, տեղ-վողումյա ջաշելով:

Միայն այն գեղարվեստագետը, վորը լիովին թափան-
ցել, ըմբռնել և իր հերոսի բոլոր ապրումներն ու մտքերը,
վորը գործադուրկի հայացքում տեսնում և հուսահատու-
թյուն, վորը աշխատողի աչքերում տեսնում և աշխատանքը
կորցնելու յերկյուղ,—միայն այդպիսի գեղարվեստագետը
կզանի և այն ել, ասես թե, ինքնաբերաբար, վառ խոսքեր,
արտահայտիչ ժեստեր, միմիկա, ինտոնացիաներ, դույններ
ու մեկուդիաներ՝ իրոք ռեալիստական կերպար ստեղծելու
համար:

Ձև ստեղծելը գեղարվեստագետից պահանջում և մաքի
հսկայական աշխատանք, լարված ապրումներ, և շատ մեծ
գիտելիքներ: Նշանակում և, ձեն ել վերջին հաշվով կա-
խումն ունի սոցիալական հարաբերություններից, դասա-
կարգային պայքարից: Առաջվա ժամանակներում ուսա-
կան գեղարվեստական գրականության և արվեստի ունե-
ցած ուժեղ ազդեցությունը կարելի չե բացատրել նրանց
խորը սոցիալական բովանդակությամբ և ռեալիստական ուղ-
ղությամբ միայն:

Ռեալիզմի բնորոշումը գեոեա Բեկինսկին և սոխել, հա-
ժեանորեն, մոտ հարյուր տարի սրանից առաջ: Ռեալիզմը
ձևի ու բովանդակության միասնությունն և, յերբ արվում
և վոր միայն ճշմարտացի արտաբերի նկարագրությունը,
այլև խորապես ճիշտ հաղորդվում և յերևույթի ներքին
բովանդակությունը:

Բեկինսկու դարոցը պատվավոր դարոց և: Նա հսկայա-
կան աշխատանք և կատարել մեր վարպետների լուսավոր-
ման գծով և շատ ու շատ առաջ և մղել մեր արվեստն ու
գրականությունը:

Բովանդակության ու ձևի միասնությունը մտնում և,
իհարկե, նաև սոցիալիստական ռեալիզմի մեջ: Բայց տար-
բերություն կա սոցիալիստական ռեալիզմի ու առաջվա,
նախասոցիալիստական ռեալիզմի միջև:

Որինակ, կապիտալիստական հասարակության ամենա-
վաղուն ռեալիստ գեղարվեստագետները դուրս չեն յեկել
այդ հասարակության սահմաններից, վորն ակնառու կեր-
պով հաստատում և Ձևավոր դրած նամակը Սուլժոկինին:

Մենք ապրում ենք սոցիալիստական հասարակության
մեջ: Ուստի մեզանում ռեալիստ-գեղարվեստագետը դրված
և սկզբունքորեն այլ դրություն մեջ ինչպես բուն հասարա-
կության նկատմամբ, այնպես ել իր յերկի հերոս-տիպերի
նկատմամբ:

Անցյալ դարում ուսա գրողները ջանադիր կերպով վորո-
նում եյին ուսական կյանքում գրական տիպեր: Բավական և
հեշել Գրիբոյեդովի «Горе от ума»-յի Ձաղկուն, Պուշկինի
պոեմի Ոնեգինին, Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի հերոսը»
վեպի Պեչորինին, Տուրգենևի «Накануне»-յի Ինսարովին և
«Отцы и дети»-ի Բազարովին: Սրանք բոլորը գեղարվես-
տական գրականության խոշորագույն յերկեր են: Սակայն
սրանց գեղարվեստական արժեքը մեծ և յեղել հատկապես
այն պատճառով, վոր սրանք ցույց են տալիս բացատական
տիպերը, իսկ հերոսները, վորոնց՝ ժողովուրդը վորպես
որինակ ընդուներ, դուրս չեր գալիս: Նրանք բոլորն
«ամբերոդ մարգրիկ» եյին:

Այն ժամանակվա կյանքում արդյոք կային մարդիկ,
վորոնք կարող եյին այդպիսի հերոսներ լինել: Ինձ թվում
է, վոր կային: Այդ—դեկաբրիստներն եյին, Բեկինսկին,
Ձերնիշևսկին, Դոբրոլյուբովը, Գերցներ: Ակներեւորեն,
ռզնվական գեղարվեստական գրականությունը նրանց
բարձրացնել չեր կարող, մի կողմից գրաքննական պայ-
մանների պատճառով, իսկ մյուս կողմից—և սա ամենա-
կարեւորն է—իր իդեական-քաղաքական հայացքների պատ-
ճառով: Նա չեր կարող բարձրանալ մինչև ժողովրդական
գործի համար մարտնչողներին մակարդակը՝ իր սոցիալա-
կան պայմանավորվածության պատճառով:

Տուրգենևից հետո այլևս չկան այդպիսի վորոնումներ
գրականության մեջ: Ռուսական բուրժուազիան, քաղաքա-
կանապես ու կուլտուրապես դեռևս չճաղկած, արդեն դո-
ւում եր հեղափոխության հանդեպ ալիելի, քան ռեալիստա-

յի հանդես: Սա խիստ կերպով անդրադարձավ արվեստի ու գրականության մեջ՝ նատուրալիզմի, ֆորմալիզմի, խմբակցականության և այլնի տարածման ձևով: Մի խոսքով՝ ծայր տվեց ամեն տեսակ դեկլարատիվություն:

Գորկու յերևան գալով՝ դեղարվեստական գրականությունը նորից մարտական հասարակական նշանակություն ստացավ, առանձնապես նրա «Մայրը» վեպը լույս տեսնելու հրապարկումով: Բայց այժմ արդեն վորպես հերոսներ հանդես յեկան բանվորները: Դրանով, ասես, հաստատվում էր այն վաստը, վոր ամեն մի պրոպրետարի բանի համար մղվող պայքարն անցել է բանվոր դասակարգին:

Խորհրդային դեղարվեստագետներն ստիպված չեն իրենց նեղություն պատճառելու գրական տիպեր և հերոսներ վորոններով—այդպիսի մարդիկ մեզ մոտ միլիոններով կան: Իզուր չե ստված խորհրդային գրողների Միության կանոնադրության մեջ:

«Սոցիալիստական ունակումը, խորհրդային դեղարվեստական գրականության և գրական քննադատության հիմնական մեթոդը հանդիսանալով, դեղարվեստագետից պահանջում է իրականության ճշմարտացի, պատմականորեն կոնկրետ պատկերումը՝ նրա հեղափոխական զարգացման մեջ»:

Այդպիսի աշխատության որինակ կարող է վերջ չափով ծառայել Մալիշկինի «Люди из захолустья» վեպը: Այստեղ զարմանալիորեն կոնկրետ կերպով, կյանքի ճշմարտության համապատասխան ցույց է տրված խուլ վայրերի մանր քաղաքներից յեկած մարդկանց աճումը մեծ չինարաբություններում: Մեզ մոտ այդ աճումը տեղի յե ունենում ամենուրեք և մարդկային գործունեության բոլոր վերլորտներում:

Մի՞թե աչքի չի դարձում, որինակ, սոցիալիստական պետականության և խորհրդային հայրենասիրության աճումը մեր յերկրում՝ նախահեղափոխական ժամանակվա համեմատությամբ, ամեն մի կապիտալիստական յերկրի համեմատությամբ: Հապա վո՞րտեղ, վո՞ր յերկրում, պատմամատուցամբ: Հապա վո՞ր մոմենտում (թերևս միայն 1812 թվականին,

Նապոլեոնի հրոսակները Ռուսաստանի վրա արշավելու կապակցությամբ) ժողովուրդն այնքան խորը կերպով տոգորված է յեղել հայրենասիրության վոգով, ինչպես մեզ մոտ՝ խորհրդային իշխանության դարաշրջանում:

Ներկա մոմենտում ԽՍՀՄ բնակչության ճնշող մասնան իր առօրյա կյանքում դրադած է սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու մտքով: Խորհրդային քաղաքացիները մասնավոր շահերն ավելի ու ավելի յեն կապվում, և այն ել միանգամայն գիտակցորեն, սոցիալիստական պետության շահերի հետ: Իսկ դրա շնորհիվ աճում է և հայրենասիրության զգացմունքը դեպի սոցիալիստական հայրենիքը, վորն արտահայտվում է ամենաբազմազան ձևերով:

Դուք, վորպես դեղարվեստագետներ, հիանալի հասկանում եք, վոր մեզ մոտ այժմ սոցիալիստական պետության շահերը, սոցիալիստական հասարակության շահերը յուրաքանչյուր մարդու գլխում տաս անգամ, հարյուր անգամ ավելի տեղ են գրավում, քան, յենթադրենք, վո՞չ միայն հին Ռուսաստանում, այլև ժամանակակից ամեն մի կապիտալիստական պետության մեջ: Այնտեղ մարդիկ ավելի քիչ են դրադած հասարակական շահերով: Իսկ մենք ավելի դրանով ենք դրադած: Նշանակում է, յեթե կարելի յե այսպես արտահայտվել, յուրաքանչյուր խորհրդային քաղաքացու գլխում, նրա կենցաղում հասարակական շահերը, համապետական շահերն այժմ շատ ավելի տեղ են գրավում, քան առաջներում: Այս, ինձ թվում է, անխճելի փաստ է: Ուստի և այն յերկր, վորը դուք ստեղծում եք բեմի վրա, կտալի վրա կամ դրքում, անհրաժեշտ է ամենայն ուժով յերանդավորել ու ընդգծել այս կարևորագույն գիծը:

Առաջ այդ գիծը չկար: Մեզանում առաջ չեյին սիրում պետությունը: Չեյին սիրում բանակը: Չեյին սիրում կառավարությունը: Ժողովրդի վերաբերմամբ բռնության այդ գործիքները՝ չեյին սիրում:

Իսկ այժմ բոլորովին այլ բան է: Այժմ, որինակ, բանակը—այս արդեն իսկ փաստ է—հսկայական սեր է վայելում բնակչության բոլոր խավերում: (Բուռն ծափահարություններ): Սա նոր դժի, մարդկանց կողմից դեպի սոցիալիստական պետությունը ցույց տրվող վերաբերմունքի ար-

տահալալութիւնն է, վորովհետեւ բանակը պետութեան կա-
րեւորագուցն ինստիտուտներից մեկն է:

Խորհրդային իրավաւորդի դոյութեան ժամանակամի-
ջոցում բնակչութիւնն իր կենցաղում կուտակել է բազմա-
թիւ նոր դժեր, վորոնք հատուկ չեն կապիտալիստական
աշխարհին: Որինակ, խանութներում շատ հաճախ կարելի
յէ տեսնել այսպիսի պատկեր. ասեմք՝ զնորդներէջ վորեւե
մեկի մօտ փողը չի բալականացնում—իսկուցն եւթ նրան
ողնութեան են հասնում: Տրամվայում, տրոլեյբուսի մեջ,
ավտոբուսի մեջ, մետրոյում, նորմալ յերեւոյթ է համար-
վում այն ուղևորի փոխարեն վճարելը, վորի մօտ մանր
դրամ չի լինում: Իհարկէ, սա մանրունք է, բայց սա բնո-
րոշ է հասարակական հարաբերութիւններէ մեր իրավա-
կարգի համար: Մարդիկ մեզ մօտ ձեռք են բերում սոցիալ-
լիստական դժեր, իրենք այդ չնկատելով:

Յեթն ուղում եք սոցիալիզմը նկարել, ապա մի բռնա-
նաք ձեր յերեւակալութեան վրա. ձեր ձեռքի տակ դուք
ուռնեք մեծ քանակութեամբ ազնիւ նյութ, վորը կուտակված
է քսան տարւալ ընթացքում: Սոցիալիզմը մեզ մօտ
յերազ չէ, այլ իսկական ռեալութիւն: Այս ռեալ, այլ վր'չ
թե ֆանտաստիկ սոցիալիզմը պահանջում է գեղարվեստա-
գետի՝ գրողի, դերասանի, նկարչի, յերգչի, յերաժշտի,
քանդակագործի, ճարտարապետի և այլնի հղոր վրձին:
Արդեն վորոշ բան այդ տեսակետից արվում է, բայց համե-
մատաբար՝ քիչ:

Ընդամին, յերբ դուք ճշմարտորեն «նկարում եք կյան-
քը», պետք է հայտարարել վր'չ միայն այն դժերը, վոր
ամեն մեկի աչքին են ընկնում, այլև այն դժերը, վոր
սովորական աչքը դժվար է նկատում: Յենթադրենք, վոր
ձեր պերսոնաժը կոչու ու կոպիտ է: Նկարեցե՛ք, վոր նա
կոչու ու կոպիտ է: Բայց յերանդավորե՛ք նաև ներքին դժե-
րը, վորոնք այնքան ել նկատելի չեն, բայց վորոնք տիպիկ
են մեր մարդկանց համար: Որինակ, հայրենիքի սերը: Նա
արտահայտվում է դանազան մարդկանց մօտ ամենադանա-
զան ձևերով: Պետք է ամեն մարդու մեջ դտնել և ցույց

տալ այդ սերը, արտահայտելով այն վոչ թե մտահայեցո-
ղաբար, այլ կոնկրետ կերպով:

Միքէլ-Անջելոյի Մադոննան շատ գեղեցիկ ֆիգուրա յէ:
Բոլորը զմայլված են նրանից: Բայց յես վստահ եմ, վոր
հասարակ վոչ-այլանդակ աղջիկը կենդանի մարդու հա-
մար ալելի մօտ է, քան Մադոննան: (Միծաղ):

Յեւ ահա, ժամանակ է, վերջապես, հասկանալու, վոր
սոցիալիստական պետութիւնը պետք է սիրել վր'չ միայն
մտահայեցողաբար, այլ կոնկրետ կերպով, այսինքն նրա
բնութիւնով հանդերձ, դաշտերով, անտառներով, ֆարրի-
կաներով, գործարաններով, խորհրդարաններով հան-
դերձ, նրա ստախանովականներով և ստախանովուհի-
ներով, կոմյերիտականներով ո՛ւ կոմյերիտուհիներով հան-
դերձ և այլն: Պետք է սիրել մեր հայրենիքը այն ամեն նոր
բանով հանդերձ, ինչ վոր դոյութիւն ունի Խորհրդային
Միութեան մեջ, և ցույց տալ այն՝ հայրենիքը, գեղեցիկ
ձևով, վոչ այնպիսի ձևով, ինչպես յես ճառ եմ ասում
ձեզ, այլ իրօք վառ, գեղարվեստականորեն-զարգարուն ձե-
վով: Յեթն գեղարվեստագործն այդպես սիրի սոցիալիստա-
կան հայրենիքը, ապա նրա աչքի առջև կբացվի այն ամեն
կենդանին ու մեծը, ինչ վոր կատարվում է Խորհրդային
յերկրում, և նրա սերը կլցվի խորը, կենդանի, ռեալ բո-
վանդակութեամբ:

Սակայն բացի դրանից կա ելի մի շատ կարևոր պա-
հանջ, վորը միշտ պետք է հիշել, յեթե գեղարվեստագետն
ուղում է լինել սոցիալիստական ռեալիստ: Մեր յերկիրը,
զբաղանութիւնը և արվեստը մեծ են յեղել վոչ միայն
իրենց գեղարվեստական ճշմարտացիութեամբ, այլ հատկա-
պես նրանով, վոր դրանք շարունակ վորոնել են լավագուցն
ուղիներ, մարդկանց կյանքի լավագուցն կառուցումը: Իհար-
կէ, այժմ կարելի յէ ասել, վոր այն ժամանակ մարդիկ
սխալվել են, զնացել են վր'չ այն ճանապարհով և այլն:
Բայց փաստը մնում է փաստ. նրանք վորոնել են նոր ուղի-
ներ: Խորհրդային արվեստն ու դրականութիւնը պետք է
հաստատուն կերպով յուրացնեն այդ ազնիւ տրադիցիան:

Չե՞ վոր յուրաքանչյուր գեղարվեստագետ ուղում է իր

յերկի մեջ հանդիսատեսին կամ ընթերցողին հասցնել մի ինչ-որ միտք: Սոցիալիստական ռեալիստը պետք է նկատի իրականութիւնը, կենդանի իրականութիւնը, առանց գեղադարձումների: Բայց միաժամանակ նա պետք է իր յերկով առաջ մղի մարդկային մտքի զարգացումը: Իսկ այն գրականագետը, վրոն իրեն այդպիսի նպատակ չի դնում, — նա կիսադրականագետ է. այն արտիստը, վր իրեն այդպիսի նպատակ չի դնում, — նա կիսաարտիստ է:

Ուստի, խորհրդային արվեստի յուրաքանչյուր աշխատողի խնդիրն է, — յեթե նա ուզում է ժողովրդի հետ լինել, յեթե նա ուզում է սոցիալիզմի մարտիկների խառնելն շարքերում լինել, յեթե նա ուզում է իր «յեսի» մի մասնիկը նոր աշխարհի շինարարութեան մեջ դնել, — իր յերկով մարդկանց դեպի առաջ մղել, դեպի ամենավեճ ու աղնիվ մարդկանց դեպի առաջ մղել, դեպի ամենավեճ ու աղնիվ նպատակի իրադործումը — դեպի կոմունիստական հասարակութեան կառուցումը, ժողովրդի մեջ դաստիարակել սեր դեպի հայրենիքը, անսահման նվիրվածութիւն կուսակցութեան պատրաստակամութիւն նրա գաղափարները կենսագործելու համար, վորպեսզի այդ մարդկանց իդեաների մարմնացումը հանդիսացող հասարակակարգը ժողովրդի համար ամեն բանից թանկ լինի աշխարհում, վորպեսզի մեր յերկտասարդութիւնը վառվի փառասիրական ձգտումով՝ դառնալու Լենինի — Ստալինի դործի լավագոյն մարտիկները:

Արդ յոք այս ամենը նշանակում է, վոր գեղարվեստագետը չպետք է նկարագրի, պատկերի, ներկայացնի բացասական տիպերն ու յերեւոյթները: Վո՛չ մի դեպքում: Կոմունիզմի համար պայքարը, հնի հեղաբեկումը, նորի աճումը — այս ամենն ինքնըստինքյան յենթադրում են դրանց դոյութիւնը: Յեւ բացի այդ, մի՛ մոռացեք, վոր մենք դուրսում ենք կապիտալիստական շրջապատման մեջ և այդ կողմից մենք յենթարկվում ենք մշտական ճնշման, և մինչև իսկ մեզ մոտ ուղարկվում են լրտեսներ ու դիվերսանտներ: Յեթե գեղարվեստագետն այս բոլորն իր տեսագաւտից բաց է թողնում — նշանակում է կյանքը չի ընդգրկում իր լիակատար ամբողջութեամբ, չի կատարում սոցիալիստական ռեալիզմի հիմնական պահանջը:

Սյապեա ուրեմն, համաքայլ դնալ ժողովրդի ամենաառաջավոր մասի հետ, այսինքն կոմունիստական կուսակցութեան հետ, — ահա թե ինչպե՞ս կարող են գեղարվեստագետները սոցիալիստական ռեալիստներ դառնալ դործնականում:

Մարքսիզմ-Լենինիզմի թեորիան առաջ է ընթանում: Ընկեր Ստալինը զարգացնում և հարստացնում է այդ առաջավոր հեղափոխական թեորիան, վորը տիրապետող աշխարհացացք է դարձել մեր յերկրում:

Բայց ահա արդեն սկսվել է յերրորդ տասնամյակը, ինչ մեզ մոտ դոյութիւն ունի խորհրդային հասարակակարգը և տիրապետում է պրոլետարիատի աշխարհայացքը: Ժամանակն է, վերջապես, վոր արվեստի բնագավառի աշխատողները հավասարվեն, ժամանակն է, վոր նրանք տիրապե՛սեն պրոլետարիատի առաջավոր հեղափոխական թեորիային — մարքսիզմ-Լենինիզմին: Այդ թեորիան բացառիկ կերպով հարստացնում է մարդկանց, զարգացնում է նրանց միտքը, ստեղծագործական անընդհրդի ձորիդոններ է բաց անում:

Իսկ բացի այս բոլորից՝ աղնիվ մարդու համար, եյապե՞ս առած, այլ ճանապարհ, այլ ուղի չկա եւ, բայց յեթե կոմունիստների հետ դնալը: Արդի կապիտալիստական հասարակութեան ղեկավարներն ամենայն ուժով պաշտպանում են Ֆաշիզմը, հրաժարվելով վո՛չ միայն ապագայից, այլև մարդկութեան կողմից արդեն նվաճված պրոգրեսիւն անցաւից: Նրանց իդեալն է — ստրկութիւնը և սանձարձակ շահագործումը իրենց ժողովրդի: Նրանց իդեալն է միջադեպին ավազակութիւնն ու կողոպուտը և աշխատավորներին դեպի բարբարոսութիւն վերադարձնելը: Մի խոսքով, բուրժուազիայի ռեակցիոն ուժերն ուզում են պատմութեան անիւղ դեպի հետ դարձնել: Անշուշտ, պատմութիւնը իր վերաբերմամբ դործադրվող այդ բոլոր բռնութիւնները իր վերաբերմամբ դործադրվող այդ բոլոր բռնութիւնները համար չարաչար կատարած բռնացողներին: Բայց առայժմ մեր յերկիրը մնում է ամբողջ կուլուրական ժառանգութեան միակ պահպանողը և մարդկային պրոգրեսի միակ շարժիչը:

Մենք, բոլեիկներս, համեստ մարդիկ ենք, զավթողա-

կան մարդիկ չենք: Բայց այնուամենայնիվ մենք մտածում ենք մեր գաղափարներով նվաճել ամբողջ աշխարհը և մինչևի՛րս... տեղից չարժեք տիեզերքը:

Իսկ այս խնդիրները հաղթահարելու համար մեր ինտելիգենցիան, և առանձնապես արվեստի աշխատողները պետք է իրենց զինեն մարքսիզմ-լենինիզմի առաջավոր թեորիայով, աշխարհում ամենահեղափոխական դասակարգի—պրոլետարիատի թեորիայով: (Բուռն ծափահարություններ, վոբոնֆ վերածվում են ովացիայի: Բոլորը վոտֆի յեն կանգնում: Բացականչություններ.—«Կեցցե՛ր բոլշևիկներ! կուսակցությունը», «Կեցցե՛ մեծ Ստալինը», «Ուոա՛»):

«Известия», 1939 թ. հունիսի 10:

ՃԱՌ
ԼԵՆԻՆԴՐՍԴԻ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱՅԻ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻՆ
ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐ ՀԱՆՁՆԵԼԻՍ

Ընկերներ: Շնորհավորում եմ բոլոր պարզևատրվածներին՝ բարձր սրտով, անսպասան արժանի պարզև ստանալու առթիվ:

Յես ուզում եմ այսօր կանգ առնել առանձնապես Լենինգրադի կոնսերվատորիայի ու նրա աշխատողների պարզևատրման վրա:

Յես սրտանց վողջունում եմ Լենինգրադի կոնսերվատորիան ամենաբարձր պարզևով—Լենինի շքանշանով պարգևատրելը: Այս պարզևատրումը վկայում է այն մասին, Վոր բանվորա-գյուղացիական կառավարութունը և կուսակցությունը շատ բարձր են դնահատում այն հաջողութուններն ու նվաճումները, Վոր ձեռք է բերել Լենինգրադի կոնսերվատորիան: Դուք գիտեք, Վոր Խորհրդային Միության սահմանների մյուս կողմում գոռում եյին և գոռում են, ասենք, մեղ մոտ ևս մոլթ անկյուններում խոսում են, Վոր բանվորների ու գյուղացիների իշխանության ուրով կուլտուրան անխուսափելիորեն պետք է ընկնի, Վոր այդ «ստորին» դասակարգերը չեն կարող դնահատել գիտությունն ու արվեստը: Բայց զործնական կյանքն այլ բան է ցույց տալիս: Միայն 20 տարի գոյություն ունի Խորհրդային Միությունը, —պատմական տեսակետից սա մի ակնթարթ է, —սակայն այդ 20 տարիներում, Վորոնց ընթացքում մեր յերկրի բանվորներն ու գյուղացիները պետք է նվաճեյին իրենց իշխանությունը, ամրապնդեյին այն, կարգի բերեյին յերկրի տնտեսությունը, ամենաժանր պայմաններում զբաղվեյին սոցիալիստական պետություն ստեղծելով, —այդ ժամանակամիջոցում մենք կարողացանք նշանակելիորեն բարձրացնել և՛ գիտությունը և՛ արվեստը: (Բուռն ծափահարություններ):

Սա ի՞նչ է նշանակում: Ի՞նչ պատճառներ են մեր յերկ-
րի բանվորներին ու դուղացիներին ստիպում բազմաթիվ մեծ
ուշադրութուն նվիրել գիտությանն ու արվեստին: Սա
ներանով է բացատրվում, վոր գիտությանն ու արվեստի իո-
կական դնահատողը միայն ժողովուրդն է:

Դուք, հավանաբար, գիտեք տառացիորեն բոլոր տա-
ղանդների պատմութիւնը, և վրէժ միայն մեզ մոտ, այլեւ
ամբողջ աշխարհում: Կարելի չէ մտածորեն ասել, վոր կա-
պիտալիստական աշխարհում չկա մի յերկիր, վորտեղ տա-
ղանդները դնահատվին ինչպէս հարկն է: Կապիտալիստա-
կան աշխարհը տաղանդավոր մարդու առջև բաց և անում
միայն մի ճանապարհ—նրա տաղանդն ամենաանարտադրո-
ղական կերպով մատնելու ճանապարհը, շահույթի ճանա-
պարհը, իր տաղանդը բուրժուական հասարակութեան եփան-
ճաշկներին հարմարեցնելու ճանապարհը: Այդ կուշտ,
անգործունյա բուրժուական հասարակութեանը խեղական
կուլտուրա հարկավոր չէ: Մեր կալվածատերերը դեռեւս
Գոգոլի ժամանակ կարողանում եյին Փրանսերեն խոսել,
ներանք զարմանում եյին, յերբ լինում եյին Ֆրանսիայում,
վոր այնտեղ նույնիսկ կառապաններն ել կարողանում են
Փրանսերեն խոսել, իսկ Ռուսաստանում այդ լեզվով խո-
սում են միայն կալվածատերերը: (Ծիծաղ): Բայց նրանք
այդ լեզուն յուրացնում եյին միայն մեխանիկորեն, վո-
րովհետեւ դա մոլա յեր, նրանց կուլտուրական զարգացման
մակարդակի վրա դա ամենեւին չէր ազդում: Այդպէս ել
կապիտալիզմի յերկրներում: Միայն կարիքը, միայն ար-
տադրողական ուժերի զբոսը և վրէժ թե տիրապետող
դասակարգերի բարի կամքն է ստիպում զարգացնել գիտու-
թիւնն ու արվեստը: Տիրապետող դասակարգերն իրենք
դրա կարիքը չունեն: Վորեւ խոշոր յերաժշտի համերգը
հասարակութեան 90 տոկոսը դնում է այն պատճառով, վոր
վճարը բարձր է, վոր յերաժշտը մոլայական է:

Մեզ մոտ այլ կերպ է, մեզ մոտ արվեստի գործիչներն
իրենց ստեղծագործութիւնների դնահատականն ստանում
են ժողովրդի կողմից, իսկ ժողովրդին չեւ կարող կաշա-
ռել, ժողովրդին չեւ կարող անբարոյացնել: Ան-

բարոյացնել կարելի չէ առանձին խմբեր, կաշա-
ռել նրանց, իսկ ամբողջ ժողովրդին անբարոյացնել
անհնարին է: Մեր արվեստը ծառայում է ժողովրդին,
պետք է նրան ծառայի: Մեղանում լսում են նշանավոր յե-
րաժիշտներին համերգները, նայում են նկարիչներին նկար-
ները տասնյակ—հազարավոր մարդիկ, և նրանք տալիս են
իրենց դնահատականը: Կարող է արդոք նրանց դնահա-
տականը ցած լինել բուրժուական հասարակութեան դնահա-
տականից: Զի կարող ցած լինել: Ինչո՞ւ: Մենք գիտենք,
վոր ամենաշնորհալի պոետները, ամենատաղանդավոր կոմ-
պոզիտորները հանձար են դարձել իրենց ստեղծագործու-
թեան մեջ միայն այն ժամանակ, յերբ նրանք չվիճել են ժո-
ղովրդական ստեղծագործութեան հետ, յերբ նրանք ղեմել
են նրա աղունքներին: Պրանից դուրս չկան հանձարեղ մար-
դիկ: Վերցնենք բանաստեղծներին: Իսկայէս մեծ բանա-
ստեղծների յերգերը ժողովուրդը յերգում է, չի կարող չեր-
գել՝ իր յերաժշտական լինելու պատճառով: Իսկ ինչո՞ւ ժո-
ղովուրդը յերաժշտական է: Այն պատճառով, վոր յերաժշ-
տութիւնն աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրաց-
ման հզոր գործոններից մեկն է: Վերցրե՛ք ժողովրդական
յեղանակները,—դրանք բոլորը կապված են աշխատանքի
հետ: Վերցրե՛ք ժողովրդական սրբերը, մենք դրանցով
հիանում ենք,—ժողովուրդը ջոկելով ամենալավը, ցույց է
տալիս աշխատանքային պրոցեսները պլաստիկ ձևով: Թե՛
յերգերը, թե՛ սրբերը ժողովուրդն ստեղծել է տասնամյակ-
ների և մինչև իսկ հարյուրամյակների ընթացքում, ժողո-
վուրդը դրանց մեջ թողել է միայն ամենաարժեքավորը,
անվերջ կատարելագործել է ու հասցրել կատարյալ ձևի:
Վրէժ մի մեծ մարդ չի կարող իր կարճատեւ դարում այդպի-
սի աշխատանք կատարել,—այդ մատչելի յե միայն ժողո-
վրդին: Ժողովուրդը թե՛ ստեղծողը և թե՛ պահպա-
նողն է բոլոր արժեքավոր բաների: Մեր մեծ գեղարվես-
տագետները թողել են յեղանակներ, վորոնք յերգում է ժո-
ղովուրդը: Բայց ամբողջ կյանքը, ամբողջ իրադրութիւնը
մղել է նրանց ստեղծագործութիւնն այլ ուղղութեամբ:
Սաղման կառավարողներն ավելում եյին այդպիսի գեղար-

վեստագետներին, իսկ մենք ներդրում ենք գեղարվեստագետներին: Մեղանում վորպեսզի գեղարվեստագետը դառնա մեծ, պետք է դնա ժողովրդի մեջ. յեթե նրա յերկերը չեն հափշտակում տասնյակ-հազարավոր մարդկանց, նա կմնա վորպես աննկատելի մի մարդ: Ուստի մեր պայմաններում հսկայականորեն աճում է արվեստի կապը ժողովրդի հետ: Ձի կարելի ասել, վոր մենք արվեստով լիովին ընդգրկել ենք ամբողջ ժողովուրդը և վոր մեր արվեստն ստեղծողներն իրենք անմիջականորեն ժողովրդի ծոցից են դուրս յեկել: Այդ դեռես մենք չենք կարող ասել: Սակայն արդեն այժմ կարելի յե ասել, վոր մեր յերաժշտական մըտքերը, մեր գեղարվեստական գաղափարները տարեցտարի ավելի ու ավելի խոր արմատներ են դրում ժողովրդական մասսաների մեջ և արդեն սկսում են այստեղ իրենց ծաղիկներն ու պուռլիները տալ: Ահա թե ինչու առանձնապես արժեքավոր է այս պարզը: Կազմակերպություններին ու արվեստի մարդկանց պարզեցատրելիս կառավարությունը հաշիվ յե անում արվեստի սպասավորներին ու ժողովրդի կապի մեծացումը:

Լենինգրադի կոնսերվատորիայի դիրեկտորն այստեղ խոսելով մեր խաղաղ աշխատանքի մասին՝ միանգամայն ճիշտ ընդգծեց, վոր մենք գտնվում ենք թշնամական շըրջապատման մեջ: Մենք 17 տարի յե խաղաղություն ենք վաճելում, բայց մեր թշնամիների ատամների կրճատոցը լավում է կապիտալիստական աշխարհի բոլոր յերկրներին: Ձի կարելի կարծել, թե կապիտալիստական աշխարհը հաշտվել է մեր դոյության հետ, իբր, թող իրենց համար հանգիստ ապրեն: Այդ ամենին ել այդպես չե և մենք պատահական չե, վոր այդքան մեծ ուշադրություն ենք նվիրում Կարմիր Բանակին, նրա աճմանը, նրա կուլտուրականության և վորակավորման բարձրացմանը: Յեւ, ընկերներ, արվեստի կապը Կարմիր Բանակի հետ—սա ել նույնպիսի կապ է, ինչպես արվեստի կապն աշխատանքի հետ: Արվեստն ե'լ ավելի յե ուժեղացնում մեր Կարմիր Բանակը: Նայեցե՛ք ավելի յե ուժեղացնում մեր Կարմիր Բանակը: Նայեցե՛ք այնպիսի մի փոքրիկ յերկրի, ինչպես Իսպանիան, այնտեղ արվեստի բոլոր աշխատավոր դործիչներն իրենց ստեղծագործ-

ծությունը տանում են հեղափոխական բանակին և իրենք ել դնում են այդ բանակը՝ վորպես մարտիկներ: Մեղ մոտ այդ գաշինքը պետք է բացառիկ կերպով սերտ լինի, և այն ժամանակ յերաժշտությունը կունենա բացառիկ նշանակություն: Արտաքուստ կարող է այնպիսի տպավորություն ստեղծվել, թե արվեստն իբր դառնում է կիրառական: Բայց այդ խորապես սխալ է: Յերեակայեցե՛ք, վոր յերաժիշտը համերգ է տալիս ռազմաճակատ մեկնող մի զինվորիայի: Յես յերաժխալութում եմ, վոր նույնիսկ միջակ յերաժշտի մեջ ել, հատկապես յեթե նա մեր յերկրի հայրենասեր է, այդ մեծադույն ստեղծագործական խանդավառություն առաջ կբերի:

Այսօրվա պարզեը Լենինգրադի կոնսերվատորիայի խորագրույն հաջորդությունների հաստատումն է: Թույլ տվե՛ք ինձ ցանկանալ, վորպեսզի Լենինգրադի կոնսերվատորիան վո'չ միայն լիովին արդարացին այս պարզը, այլ վորպեսզի նա դառնա ջահ, համաշխարհային յերաժշտական կուլտուրայի կենտրոնը, մեր յերաժշտական կուլտուրայի կենտրոնը, վորպեսզի Խորհրդային Միության սահմանների մյուս կողմում յուրաքանչյուր յերաժիշտ իմանա և զգա, վոր յեթե կա վորեւե տեղում յերաժշտության իսկական ծաղկում, ապա դա միայն Խորհրդային Միության մեջ է: (Բուռն, յերկարատև ծափահարություններ):

Մ. Ի. Կալինին, О вопросах социалистической культуры, № 49, 1938 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

62

Ինտելիգենցիայի մասին	3
Ինչպե՞ս ավելի լավ հավերժացնել Լենինի հիշատակը	11
Հավատարիմ լինել պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրոճին	21
Ֆելուշթ Լենինգրադի խորհրդային աշխատավորական ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչներին համաքաղաքային նախընտրական ժողովում 1937 թ. նոյեմբերի 26-ին	32
Ճառ «Учительская газета»-յի խմբագրության դոմարած քաղաքային և դպրական դպրոցների դերազանցիկ ուսուցիչներին՝ խորհրդակցությանը 1938 թ. դեկտեմբերի 28-ին	48
I. Մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիային տերապեանք մասին	43
II. Ուսուցչի գլխավոր խնդիրն է նոր մարդու—սոցիալիստական հասարակության փառաքանոս դաստիարակումը	52
III. Իր դերակրթները ժողովրդական մասնաճյուղի մեջ տանելը, հասարակական կյանքին ամեն ուր մասնակցելը ամեն մի ուսուցչի պարտականությունն է	56
IV. Ուսուցիչն իր խոսքի մեջ կենդանի հոգի և միտք պետք է դնի	59
Ճառ դպրական դպրոցների շրանչանակիչ ուսուցիչներին մեծ տրամադրությամբ յերեկոյին 1939 թ. հուլիսի 8-ին	65
Արվեստի աշխատողներին հոգիք մարքսիզմ-լենինիզմին տիրապետելու մասին	71
Ճառ Լենինգրադի կոնսերվատորիայի աշխատողներին շրանչանակիչ հանձնարարություն	74

Թարգմ. Հ. Տ -Հովհաննիսյան
Խմբագիր Բ. Ն. Դավթյան
Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան
Սրբագրիչ Հ. Դովալիսյան
Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Արովյան

Դրավիտի լիազոր № Ն. 2920, հրատ. № 748
Պատվեր № 229, տիրաժ 6000,
Հանձնվել է արտագրության 1/XI 1939 թ.
Ստորագրվել է տպագրելու 26/XI 1939 թ.
Դինը 1 ու. 20 կ.

Քաղաքական գրականության պետական հրատարակչության տպարան,
Ռեբեան, Ալլահիբեգյան № 65

Հ. ՕՏ. 10. 1. 1964

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0122138

ԿՈՒՆԱԿՆ Ի. Մ.
ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ԿԱՐԱՆԻ
ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ԿԱՐԱՆԻ
ԿԱՐԱՆԻ ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ԿԱՐԱՆԻ
ԿԱՐԱՆԻ ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ԿԱՐԱՆԻ

ԳԻՆԸ 1 Ռ. 20 Կ.

М. И. КАЛИНИН
О ЗАДАЧАХ СОВЕТСКОЙ
ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ

Государственное издательство полит. литературы
Москва • 1939